

วิชา สุนทรียศาสตร์

(AESTHETICS)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครราชสีมา

ผู้บรรยาย

พระมหา ดร.จิตติภัทร อจลธมโม

พระ ดร.หัสดี กิตตินนโท

สุนทรียศาสตร์ (aesthetics)

๑. บทนำ

ก่อนที่จะได้กล่าวถึงสุนทรียศาสตร์ ซึ่งมีผลมาจากศาสตร์หลาย ๆ ศาสตร์ เข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ จึงควรกล่าวถึงศาสตร์ต่าง ๆ ที่เข้ามามีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจในเบื้องต้น คือ

วิชาปรัชญา (philosophy) ซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความจริง แบ่งออกเป็น ๔ สาขา คือ

๑. อภิปรัชญา (Metaphysics)
๒. ญาณวิทยา (Epistemology)
๓. จริยปรัชญา (Ethics)
๔. ตรรกวิทยา (Logics)

ทั้ง ๔ สาขาวิชานี้เรียกว่า “ปรัชญาบริสุทธิ์” (Pure Philosophy) ส่วนสุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาประยุกต์ (Applied philosophy) มีส่วนเกี่ยวข้องกับญาณวิทยา ซึ่งเป็นปรัชญาสำคัญสาขาหนึ่งที่ว่า ด้วยบ่อเกิด, ลักษณะหน้าที่, ประเภท, ระเบียบวิธี และความสมเหตุสมผลของความรู้ (ทฤษฎีความรู้) เพื่อนำมาใช้สอบสวนค้นหา และตอบปัญหาถึงแหล่งกำเนิดและอื่น ๆ ของสุนทรียศาสตร์ ส่วนศาสตร์แห่งคุณค่า (axiology) นำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพ

๒. สุนทรียศาสตร์ (aesthetics)

สุนทรียศาสตร์ เป็นแขนงหนึ่งของปรัชญา ถ้าแยกปรัชญาออกเป็นสามส่วน คือ

๑. ศึกษาหลักการของความจริง (Ontology)
๒. ศึกษาหลักการของความรู้ (Epistemology)
๓. ศึกษาหลักการของคุณค่า (Axiology)

ฉะนั้น สุนทรียศาสตร์ก็จะอยู่ในส่วนที่สาม ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณค่าของความงามและความพอเหมาะ ความพอดีของสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นในสังคมนั้น ๆ

๓. ความมุ่งหมาย (purpose)

ความมุ่งหมายของวิชาสุนทรียศาสตร์ โดยทั่วไปก็คือ เพื่อสร้างความเข้าใจศิลปะทุกแขนงอย่างมีหลักการ และเหตุผล ๆ อันเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและประสบการณ์ของ

อนึ่ง สุนทรียศาสตร์ ในช่วงแรก ๆ รู้กันเฉพาะหมู่ชนที่สนใจวิชาปรัชญาเพียงไม่กี่คนเท่านั้น แต่ต่อมามีผู้สนใจศึกษากันมากขึ้น ประกอบกับสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์มีเพิ่มมากขึ้น และมีรูปแบบที่หลากหลาย ดังนั้นจึงได้มีการปรับปรุงเนื้อหาวิชาให้มีลักษณะเป็นศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานของมนุษย์ที่เป็นรูปทรง (form) เพื่อตอบสนองการมองเห็น ฉะนั้นสุนทรียศาสตร์ จึงมีความเป็นศาสตร์มากขึ้น

คำว่า “ศาสตร์” หมายถึงผลรวมของความรู้ที่ได้จัดไว้อย่างเป็นระบบ ตามลำดับยาก — ง่าย เพื่อให้การศึกษาเล่าเรียนมีเนื้อหาสาระและวิธีการแสวงหาพร้อมอยู่ด้วย ส่วนความรู้ที่ยังไม่ได้จัดลำดับเนื้อหาสาระ (knowing) ไม่มีคำศัพท์สำหรับวิชา ไม่มีแนวทางแสวงหา (mole of inquiry) ถือว่า ยังไม่ใช่องค์ความรู้หรือยังไม่เป็นวิชา (Body of knowledge)

ความรู้ทั้งหลายอยู่ที่บุคคล เกิดขึ้นกับบุคคล ซึ่งสามารถแยกประเภทความรู้ ออกได้คือ

๑. ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ลึก (sensitive knowledge)

๒. ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปริมาณ (Quantitative knowledge)

๓. ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพ (Qualitative knowledge)

สรุปว่า สุนทรียศาสตร์ มีเนื้อหาสาระอยู่ในหมวดของความรู้ลึก และหมวดของคุณค่า-คุณภาพ ซึ่งสามารถแสดงผังได้ดังนี้

	ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ลึก	
วิชาสุนทรียศาสตร์	ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปริมาณ	วิธีแสวงหา
	ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพ	

๔. วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้สนใจสามารถนำความรู้ ความเข้าใจ ไปช่วยอธิบายผลงานทางศิลปะที่มนุษย์ช่วยกันสร้างสรรค์ขึ้นว่า

ก. มีความงามหรือไม่งามอย่างไร

ข. มีความบกพร่องอะไรบ้างที่ควรปรับปรุงแก้ไข

ค. มีคุณค่าที่เอื้ออำนวยต่อสังคมอย่างไร

๕. ความหมายของสุนทรียศาสตร์

๓

เนื่องมาจากสุนทรียศาสตร์, สุนทรียภาพ, สุนทรียะและสุนทรียวิทยา ซึ่งล้วนเป็นเรื่องของมนุษย์ที่มีความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ ซึ่งเป็นลักษณะนามธรรมที่มีต่อธรรมชาติ และงานศิลปะทุกสาขา ดังนั้นจึงไม่สามารถสรุป ความรู้สึกต่าง ๆ นั้นให้เป็นหนึ่งเดียวได้ ฉะนั้นจึงควรศึกษาหลักการของแต่ละแนวคิดของนักสุนทรียศาสตร์ เช่น

ก. สุนทรียศาสตร์ คือ การศึกษา ค้นคว้าถึงความงามของความพึงพอใจ ในความงามว่า มีลักษณะหรือคุณสมบัติของความงาม เกิดจากวัตถุวิสัยหรือจิตวิสัย ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม อันเกิดขึ้นที่ตัววัตถุหรือเกิดจากบุคคลเป็นผู้ให้ความพึงพอใจสร้างสรรค์ความงามนั้นขึ้นมา

ข. สุนทรียศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องสุนทรียภาพหรือสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่า “ความงาม” โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา พร้อมสืบค้นและค้นหามาตรการในการประเมินคุณค่าเพื่อการตัดสิน

ค. สุนทรียศาสตร์ คือ หลักแห่งรสนิยม และปรัชญาศิลปะ แนวคิดนี้เชื่อว่า รสนิยมของศิลปิน ย่อมปรากฏในผลงาน ผู้ชมที่พึงพอใจได้ก็ต้องมีรสนิยมใกล้เคียงกัน

ง. สุนทรียศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ทำการสืบค้น สร้างกฎเกณฑ์เป็นหลักการหรือทฤษฎีสุนทรียภาพ ซึ่งมีบางทฤษฎีเชื่อว่า หลักสุนทรียภาพสากลน่าจะมีอยู่จริง

จ. สุนทรียศาสตร์ คือ การศึกษาถึงปรัชญาของสุนทรียภาพสูงสุด เช่น งานศิลปะที่มีคุณค่าระดับวิจิตรศิลป์กับศิลปินผู้สร้างสรรค์ ซึ่งมีคุณลักษณะพิเศษ

ฉ. สุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม และสิ่งที่งามที่ปรากฏในงานศิลปะ และธรรมชาติ โดยศึกษาถึงประสบการณ์เชิงสุนทรียภาพ (aesthetic experience) คุณค่าทางสุนทรียภาพ (aesthetic value) ค้นหามาตรฐานการตัดสินเชิงสุนทรียภาพ (aesthetic Judgment) และเจตคติทางสุนทรียภาพ (aesthetic attitude)

ช. สุนทรียศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ว่า ด้วยเรื่องคุณค่าวิทยาหรือทฤษฎีคุณค่า (axiology) ร่วมกับทฤษฎีตรรกศาสตร์ (Logic) และจริยศาสตร์ (ethics) เพื่อค้นหาคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ในด้าน ความจริง ความดี และความงาม

๖. ขอบข่ายของเนื้อหาสุนทรียศาสตร์

๔

เนื้อหาของสุนทรียศาสตร์ ตามแนวคิดแห่งการรับรู้สุนทรียศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ นั้นได้แบ่งเนื้อหาสำคัญ ๆ ๓ ประการ คือ

๑. เนื้อหาจากแหล่งธรรมชาติ (Nature) เป็นเนื้อหาดั้งเดิม โดยถือธรรมชาติเป็นแม่บทสำคัญ การรับรู้จากธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เข้าใจคุณค่าต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และนำมาสร้างสรรค์เป็นกฎเกณฑ์ของความงาม ความกลมกลืนกัน จนถึงกับเชื่อว่า ธรรมชาติเป็นมารดาของความรู้ทั้งหลายในโลก (Nature is the mother of things in Universe)

๒. เนื้อหาจากแหล่งสังคม (Social) เป็นเนื้อหาอันเกิดจากการอยู่ร่วมกันช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ตามความตกลงกันในระบบการปกครองที่เหมาะสมสำหรับสังคมนั้น ๆ หรือตามวัฒนธรรม ซึ่งอาจจะจำกัดแวงวงเนื้อหาแห่งความรู้ตามเงื่อนไขของระบบการปกครองก็ได้

๓. เนื้อหาจากแหล่งบุคคล (individual) เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการอยู่ร่วมกัน ในฐานะสมาชิกของสังคม ภายใต้ระบบ สถาบัน ซึ่งจะต้องยอมรับนับถือกันในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสถาบัน

อย่างไรก็ดี เนื้อหาตามขอบข่ายแห่งการรับรู้ทั้งสามแหล่งดังกล่าวมานี้ เมื่อมนุษย์สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ก็สามารถเลือกเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่งสำหรับถ่ายทอดได้ตามความเหมาะสม และวิชาสุนทรียศาสตร์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงด้วย

๗. ปัญหาของสุนทรียศาสตร์

ปัญหาที่ยากที่สุด คือ “การนิยามความหมายของคำ” เพราะว่า ประการแรก เป็นเพราะความพิถีพิถันของภาษา และความหมายตามที่สามัญชนเข้าใจ ซึ่งยากที่จะเข้าใจกันได้ง่าย ๆ และอีกประการหนึ่งคือ ตามทฤษฎีของนักปรัชญา เราจะต้องมั่นใจว่า สิ่งที่เราจะนิยามความหมายนั้น เราต้องไม่รู้ว่า มันหมายถึงอะไรมาก่อน เพราะถ้าเรารู้มาก่อน เราก็จะนิยามความหมายของคำ ๆ นั้นไม่ชัดเจนและไม่รัดกุม

คำว่า “สุนทรียศาสตร์” ก็เหมือนกัน ถ้าเราจะนิยามความหมายของคำ ๆ นี้ เราจะต้องแน่ใจว่า สุนทรียศาสตร์ ไม่ใช่อะไรที่เราเรารู้มาก่อน ถ้าเรารู้มาก่อน เราคงนิยามคำ

ว่า “สุนทรียศาสตร์” ได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ดังนั้นคำว่า “สุนทรียศาสตร์” ตามที่จะนิยามต่อไปนี้ จึงเป็นเพียงข้อตกลงตามความเข้าใจเท่านั้น เช่น

สุนทรียศาสตร์ หมายถึง

๑. วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ของมนุษย์ ที่ทำให้มนุษย์เกิดความเบิกบานใจ อิ่มเอิบใจ และยินดี โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นคุณค่า

๒. วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นทุก ๆ แขนง เพื่อนำข้อมูลมาวัดลำดับ และเสนอแนะ ให้ผู้อื่นเห็นคุณค่า ซาบซึ่งในสิ่งที่แอบแฝง ซ่อนเร้น และเพื่อสร้างความนิยมชมชื่นร่วมกัน ตามลักษณะ รูปแบบของผลงานนั้น ๆ ฉะนั้น อาจสรุปได้ว่า สุนทรียศาสตร์ คือ วิชาที่เกี่ยวกับการรับรู้หรือศาสตร์แห่งการรับรู้ของมนุษย์

คุณวิทยา, อรรถวิทยา หรือศาสตร์แห่งคุณค่า (axiology)

คุณวิทยา เป็นวิชาที่ว่าด้วยคุณค่า (Value) เป็นสาขาหนึ่งของญาณวิทยา มีการพิจารณาถึงปัญหาคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ มีด้วยปัญหาใหญ่ด้วยกันคือ

๑. ลักษณะคุณค่า
๒. ประเภทแห่งคุณค่า
๓. บรรทัดฐานแห่งคุณค่า
๔. สถานะทางอภิปรัชญาของคุณค่า

คุณค่าวิทยา มีส่วนสำคัญโดยตรงกับสุนทรียศาสตร์ ในการพิจารณาปัญหาคุณค่าทางสุนทรียะที่ว่าด้วยเรื่องความงาม, ความดี, และความจริง

คุณค่าวิทยา สามารถแบ่งออกเป็นลักษณะและประเภทได้ดังนี้...

๑. ลักษณะคุณค่า

๑.๑ คุณภาพ (Quality) หมายถึง ลักษณะที่เป็นคุณภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือลักษณะประจำตัวบุคคลหรือสิ่งของ เช่น

ก. คุณภาพปฐมภูมิ (primary Quality) เป็นคุณลักษณะคุณภาพหลัก เช่น รูปร่าง รูปทรง การกิน การเคลื่อนไหว การหยุดนิ่ง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้พบได้ทั้งในธรรมชาติ งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และงานอื่น ๆ

ข. คุณภาพทุติยภูมิ (secondary quality) เป็นลักษณะคุณภาพรอง ไม่มีอยู่ในสิ่งนั้น เกิดคุณภาพได้ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น ได้ยินเสียง ได้เห็นสี ได้รู้รส ได้สัมผัส ซึ่งมีผลต่อการเกิดอารมณ์ทางสุนทรียภาพฯ

๑.๒ คุณลักษณะ (attribute)

คุณลักษณะ เป็นลักษณะประจำที่เป็นส่วนสำคัญและจำเป็นอันขาดไม่ได้ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นแตกต่างไปจากสิ่งอื่น ๆ เช่น ไม่มีคุณลักษณะแตกต่างไปจากเหล็ก จิตรกรรม มีคุณลักษณะแตกต่างไปจากจากดนตรี ฯ

๑.๓ คุณค่า ค่า (Value)

คุณค่า ค่า เป็นคำที่ใช้กันทั่วไป หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เชื่อว่า มีคุณค่า เพราะตอบสนองความปรารถนาของมนุษย์ได้ หรือคุณค่าที่เป็นประโยชน์ น่าสนใจต่อบุคคล ความมีค่าหรือคุณค่าสำหรับแต่ละบุคคล ซึ่งไม่เหมือนกันหรือคล้ายกันก็ได้ โดยเฉพาะคุณค่าทางนามธรรม เช่น ความงามหรือสุนทรียภาพเป็นคุณค่าของงานศิลปะ ส่วนความดีเป็นคุณค่าทางจริยศาสตร์

๑.๔ คุณสมบัติ สมบัติ (property)

คุณสมบัติ สมบัติ หมายถึง คุณค่าหรือคุณค่าประจำตัวของบุคคล หรือสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่แล้ว ก่อนที่จะได้มาซึ่งสิทธิหรือตำแหน่ง ฯ

๑.๕ คุณพิเศษ หรือ คุณวิเศษ ความดีหรือความสามารถพิเศษที่แปลกกว่าชนสามัญทั่วไป

๑.๖ คุณธรรม (Virtue) สภาคุณความดี

๑.๗ ค่านิยม (good will value) เป็นคุณค่าที่เกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้ค่านิยมสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน ซึ่งคำเหล่านี้มีการนำมาใช้ในเชิงสุนทรียศาสตร์เป็นอย่างมาก

๒. ประเภทคุณค่า แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. คุณค่านอกตัว (extrinsic value) หมายถึง คุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีคุณค่าอยู่นอกตัว

๒. คุณค่าในตัว (intrinsic value) หมายถึง การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีค่าอยู่ในตัวเอง ซึ่งตรงกันข้ามกับคุณค่านอกตัว

๓. บรรทัดฐานแห่งคุณค่า แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. คุณค่าเชิงวัตถุวิสัย (objective value) เป็นมาตรฐานการชี้ขาดของการตัดสินอยู่กับคุณค่าทางวัตถุวิสัยหรือปรนัยวิสัยที่เคยยึดถือ และยอมรับกันในกลุ่มสังคม เช่น คุณค่าของศิลปวัตถุต่าง ๆ มีอยู่แล้วในตัวของมันเอง นอกจากนี้ นักสุนทรียศาสตร์แนววัตถุนิยม ยังถือเป็นคุณค่าที่สำคัญ เพราะเชื่อว่า มีวัตถุ จึงทำให้มีสุนทรียภาพเกิดขึ้น

๒. คุณค่าเชิงจิตวิสัย (subjective value) เป็นมาตรฐานการตัดสิน ซึ่งขึ้นอยู่กับประเพณีของบุคคลหรือของกลุ่ม โดยยึดถือตามสถานการณ์ทางสังคม กำหนด และยึดถือกันมา มีการใช้ความรู้สึกเป็นตัวกำหนด คุณค่าเชิงจิตวิสัยนี้ถือเอาความรู้สึกที่เป็นนามธรรม มีความสำคัญสูงสุด เป็นทักษะที่ตรงกันข้ามกับคุณค่าเชิงวัตถุวิสัย เชื่อว่า เพราะมีจิตกำหนด จึงทำให้เกิดสุนทรียภาพ ฯ

นอกจากนี้ ยังมีบรรทัดฐานแห่งคุณค่า อื่น ๆ อีก เช่น คุณค่าทางจริยธรรม คุณค่าทางประเพณี, คุณค่าทางเศรษฐกิจ, คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์, คุณค่าทางจริยศาสตร์, ฯ

มนุษย์กับประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์

ควรทำความเข้าใจในเบื้องต้นก่อนว่า เมื่อเราจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็ต้องมีสิ่งนั้นอยู่ใกล้ตัว เคยเห็น เคยสัมผัส เพื่อความเข้าใจของเราเกี่ยวกับสิ่งนั้นจะได้มีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์เป็นต้น เราก็ต้องมั่นใจว่า “มีมนุษย์” เป็นตัว-ตนอยู่ก่อนแล้ว

พจนานุกรม ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของคำว่า “มนุษย์” หมายถึงสัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สัตว์ที่มีจิตใจสูง ส่วนมาก มีความรู้สึกและเคลื่อนไหวไปได้เอง

พจนานุกรม ช่วยให้เราเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์เพียงเท่านั้น ซึ่งจะเห็นว่า การใช้คำและความหมายไม่แจ่มแจ้งพอ เพราะเป็นเพียงตัวหนังสือที่รวบรวมคำที่ใช้กันในภาษาตามลำดับตัวอักษร เพื่อการอ้างอิงเท่านั้น

อย่างไรก็ดี ถ้าจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์ เราจะต้องแน่ใจว่า มีตัว-ตนเป็นมนุษย์อยู่ก่อน มองเห็น จับต้อง จับคลำได้แล้ว พิจารณาการกระทำของมนุษย์ว่า เป็นอย่างไร การกระทำนั้น ๆ แต่ละจะช่วยให้การประเมินจิตใจมนุษย์ได้

มนุษย์ที่เราเห็น จับต้องได้นั้น ประกอบด้วยโครงสร้างภายนอกและโครงสร้างภายใน คือ

๑. โครงสร้างที่มองเห็น ได้แก่ รูปทรงภายนอกและโครงสร้างภายในที่มองไม่เห็น ได้แก่ กระดูก กล้ามเนื้อ ข้อต่อ ประสาท อวัยวะรับสัมผัส การไหลเวียนของเลือด-ลม และการขับถ่าย ฯ

๒. โครงสร้างภายใน ที่เป็นความสามารถ ได้แก่ ความสามารถที่จะรับรู้ ความสามารถที่จะจำ ความสามารถที่จะสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และความสามารถที่จะชื่นชมสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น

ประสบการณ์สุนทรียะ

จากสภาพของมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่จริง ๆ จะพบว่า เมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแก่เรา และเราสามารถเดา คิด หรือคาดคะเนได้ว่า ต่อไปนี้จะอะไรจะเกิดขึ้น ก็แสดงว่า ความสามารถในการเดาหรือคาดคะเน ซึ่งการคาดคะเน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์

ประสบการณ์คืออะไร ?

๕

ประสบการณ์เป็นคำที่ใช้เรียกการรับรู้ที่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเราได้สัมผัสหรือปะทะกับโลกภายนอก โดยจะได้รับการสั่งสมไว้ตามประสิทธิภาพของอวัยวะสัมผัสของแต่ละคน ซึ่งจะสัมพันธ์กับความตั้งใจของเรา หรือความสนใจของเราด้วย

ประเภทของประสบการณ์

ประสบการณ์แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ **ประสบการณ์ตรง** ได้แก่ การที่เราได้ปะทะกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาโดยตรง และ**ประสบการณ์รอง** ได้แก่ เราเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเรานั้น ให้บุคคลอื่นฟัง คนที่ได้ฟังเรื่องที่เราเล่าให้ฟัง นั่นก็แสดงว่า เขาได้รับประสบการณ์รอง

ประสบการณ์สุนทรียะ

ประสบการณ์สุนทรียะต่างจากประสบการณ์อื่น ๆ ตรงที่เราจัดทำให้ตัวเราเองเราเลือกเอง ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งจะช่วยให้เราเพลิดเพลิน ฟังพอใจ เกิดความอิ่ม-เอิบใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

ประสบการณ์สุนทรียะที่เราเลือกทำให้แก่ตัวเรานั้น มักจะทำให้เราอยากที่จะเผื่อแผ่ให้แก่ผู้อื่น เพื่อให้ผู้อื่น ได้ร่วมรู้สึกเบิกบานใจ ยินดี และมีความสุขด้วย

ประสบการณ์สุนทรียะกับความเป็นจริง

ประสบการณ์สุนทรียะ เป็นการรับรู้ที่ไม่หวังผล ดังนั้นจึงไม่เกี่ยวข้องกับความจริงแต่อย่างใด เช่น เราหิวจริง ๆ เมื่อกินอาหารจานใด ก็รู้สึกอร่อยไปหมด รสอร่อยนั้นไม่ถือว่าเป็นประสบการณ์สุนทรียะ เพราะเป็นการตอบสนองความหิว แต่ถ้าเราแยกความหิวที่เป็นความรู้สึกจริงออกได้ ก็จัดเป็นประสบการณ์สุนทรียะสำหรับความสุขของเรา

ฉะนั้นประสบการณ์สุนทรียะ หลายท่านยอมรับว่า มีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตของเรา มาก เพราะช่วยให้เราคลายจากโลกแห่งความเป็นจริง เข้าไปสัมผัสกับโลกของความสุขทางอารมณ์

ส่วนประกอบของประสบการณ์สุนทรียะ

๑๐

ประสบการณ์สุนทรียะ อาจแบ่งส่วนประกอบได้ ๓ ส่วน คือ

๑. ส่วนที่เป็นตัวสุนทรียะ ได้แก่ วัตถุ สิ่งของต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นเองในธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น

๒. ส่วนที่เป็นความรู้สึกสุนทรียะ ได้แก่ ความรู้สึกตอบสนองของเรา หลักจากที่ เราได้รับประสบการณ์สุนทรียะแล้ว ซึ่งอาจจะแสดงให้คนอื่นเห็น สังเกตได้ หรือแอบ แฝง ซ่อนเร้น ไม่ให้คนอื่นเห็น แต่นึกชื่นชมอยู่คนเดียว เป็นต้น

๓. ส่วนที่เป็นความคิดรวบยอด ได้แก่ ส่วนที่เกี่ยวกับบุคคล ผู้ที่ได้รับความรู้สึก และประสบการณ์สุนทรียะนั้น สามารถสร้างความคิด และสรุปสิ่งที่ได้รับมานั้น ให้ แนวคิดอะไรบ้าง ก่อให้เกิดความสำนึกอย่างไร

อย่างไรก็ดี เพื่อให้เห็นโครงสร้างของส่วนประกอบแห่งประสบการณ์สุนทรียะ ขอให้พิจารณาจากโครงสร้างดังต่อไปนี้...

ประสบการณ์ทั่วไป		
สิ่งแวดล้อม		ผู้ดู
ประสบการณ์สุนทรียะ		
วัตถุสุนทรียะ	ความรู้สึกสุนทรียะ	ความคิดรวบยอด
- วัตถุ	- พอใจ	- ปรัชญา
- ธรรมชาติ	- ไม่พอใจ	- รูปแบบ
- สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น	- เพติดเพลิน	- สาระ
- สัมผัสสภาพ	- กินใจ จับใจ	- กระบวนการ
- วัฒนธรรม	- ถمیمตัว	- ความเป็นมา
- ความคิดสร้างสรรค์	- เผลอใจ	- วัฒนธรรม
	- ให้ความสุข	

จากโครงสร้างนี้แสดงว่า เมื่อผู้ใดได้ปะทะสิ่งแวดล้อมแล้ว เกิดประสบการณ์ ทั่วไปและประสบการณ์สุนทรียะแล้ว สามารถแต่ย่อยออกเป็น ๑, ๒, หรือ ๓ เป็นต้น ตามลำดับไป

ประสบการณ์สุนทรียะและการแตกตัว

๑๑

เมื่อยอมรับว่า ประสบการณ์สุนทรียะเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ที่ช่วยให้ชีวิตมีคุณภาพ มีความสุข และคงไม่ใช่ชีวิตของใคร คนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นต่อไป ซึ่งก็หมายความว่า ส่งต่อจากคนหนึ่งไปยังคนหนึ่ง トラบิตที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่น มนุษย์ต้องตระหนักในความสำคัญของมนุษย์ด้วยกัน

การแตกตัวของประสบการณ์สุนทรียะ

การแตกตัวของประสบการณ์สุนทรียะ ส่วนมากเริ่มจากบุคคลที่มีประสบการณ์สุนทรียะ ต้องการเพื่อแผ่ให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมด้วย ซึ่งหลักการแตกตัว คือ

๑. การแตกตัว จะเกิดขึ้น และพัฒนาจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อคนทั้งสองมีโอกาสเหมาะสม บรรยากาศที่เอื้ออำนวยในการส่งต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วย

๒. การแตกตัว จะพัฒนาต่อเนื่องจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อคนทั้งสองอยู่ในตำแหน่งแห่งการรับรู้วัตถุสุนทรียะที่เหมาะสม เช่น การนำนักศึกษาไปทัศนศึกษา เพื่อรับประสบการณ์สุนทรียะ เป็นต้น

๓. การแตกตัว เพื่อพัฒนาประสบการณ์สุนทรียะ จากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง หรือหลายคน จะมีประสิทธิภาพได้หรือจะเกิดขึ้นอย่างได้ผล ก็เมื่อผู้แผ่มีความเป็นสุนทรียะ โดยสมบูรณ์ทั้งกายและจิตใจ

สรุปว่า มนุษย์กับประสบการณ์สุนทรียะที่ได้กล่าวมานี้ เป้าหมายเพื่อเสนอแนะให้เห็นความสำคัญของประสบการณ์อีกประเภทหนึ่งในหลาย ๆ ประเภท ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตเรา เป็นประสบการณ์ที่สร้างความประทับใจ ความกินใจ เป็นสภาพของความรู้สึกซึ่งอาจเกิดขึ้นชั่ววูบ ชั่วขณะ โดยสัมผัสกับวัตถุสุนทรียะนั้น ๆ ได้ด้วยตัวเราเอง แล้วปล่อยให้ผ่านไปโดยไม่ยึดมั่น ถือมั่น จึงเป็นประสบการณ์ที่น่าศึกษา น่าแยกแยะ จัดลำดับขั้นตอน แสวงหา และมีวิธีการที่เหมาะสมแล้ว เพื่อแผ่ให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญร่วมด้วย

ประวัติทั่วไปของสุนทรียศาสตร์

สุนทรียภาพเกิดขึ้น เมื่อมนุษย์รู้สึกถึงสุนทรียะที่มีอยู่ในธรรมชาติ กับที่ปรากฏในงานศิลปะ และจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ด้วยกัน จึงเท่ากับว่าสุนทรียะเกิดขึ้นครั้งแรกพร้อม ๆ กับที่มนุษย์ถ้ำในยุคก่อนประวัติศาสตร์

การบรรจงวาดภาพบนผนังถ้ำ ทำการสลักเสลารูปสัญลักษณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสวยงาม แต่ยังคงเป็นแค่ความรู้สึกขั้นพื้นฐาน ระยะแรกเริ่มเท่านั้น ยังไม่นับเป็นสุนทรียศาสตร์ที่สมบูรณ์แต่ประการใด ด้วยยังขาดองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นองค์ความรู้ที่ลึกซึ้งและสลับซับซ้อนเช่นปัจจุบัน

จากหลักฐานที่น่าเชื่อถือได้ คือ การบันทึกเกี่ยวกับความเห็นเรื่องสุนทรียะ, สุนทรียภาพของเล่นนักคิด นักปรัชญาชาวกรีกโบราณ เมื่อหลายพันปีมาแล้ว ประกอบกับในช่วงระยะเวลานั้น มีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมขึ้นมากมาย ประชาชน และปกครองบ้านเมืองล้วนเห็นคุณค่า และมีความรักในงานศิลปะ จึงทำให้เกิดเทศกาลประติมากรรม และจิตรกรรมขึ้นเลิสอุปติขึ้น บริบทเหล่านี้ทำให้เกิดบรรยากาศการวิพากษ์วิจารณ์ถึงสุนทรียภาพของผลงานเหล่านั้น แต่ดูเหมือนว่า นักคิด นักปรัชญาเหล่านั้น ยังให้ความสำคัญต่อปัญหา สุนทรียภาพน้อยเกินไป ความจริงท่านเหล่านั้นน่าจะขบคิดถึงเรื่อง ความจริงแท้ทั้งหลายในจักรวาล (cosmology) ค้นหาขอบเขตและความสามารถของความรู้ในญาณวิทยา (epistemology) และจริยศาสตร์ ซึ่งล้วนเป็นปัญหาใหญ่ในเวลานั้น

แม้เป็นเพียงเศษเสี้ยวของความสนใจในปัญหาดังกล่าว แต่จากความมั่งคั่งของเทวาลัยพาร์เธนอน ที่เพริคลีสรัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่แห่งเอเธนส์ พร้อมกับชาวเมืองได้ร่วมมือร่วมใจกันสร้างขึ้น ภายใต้แนวคิด มโนภาพของความรัก ความงามอย่างมัชยัตต์ ให้ความงามอย่างเรียบง่าย เทวาลัยพาร์เธนอนยิ่งเลอค่าขึ้นไปอีก เมื่อฟีดิอัสประติมากรเอกได้สร้างสรรค์ประติมากรรมหินอ่อนมาประดับตกแต่ง เสริมสร้างให้เทวาลัยแห่งนี้เป็นจุดดึงดูดใจแห่งศิลปกรรมของโลกยุคโบราณ ซึ่งเป็นแรงจูงใจอย่างเพียงพอต่อการตั้งประเด็นปัญหาขั้นพื้นฐานทางสุนทรียศาสตร์ขึ้น เช่น สุนทรียภาพในงานศิลปะ

เกิดขึ้นได้อย่างไร หัวใจหรือความสำคัญของสุนทรียภาพอยู่ที่ไหน และอื่น ๆ อีกมาก

เพลโต (Plato) (ก่อน ค.ศ. ๓๘๗ – ๔๒๕) นักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ชาวกรีก ในระยะเวลาที่เขาใช้ชีวิตอยู่ เขาคงได้เคยเห็นผลงานศิลปกรรมในสมัยคลาสสิกที่ยังคงหลงเหลืออยู่เกลื่อนกลาด ทั้งในสภาพที่ดีและเสียหายจากการพ่ายแพ้ของเอเธนส์ต่อกองทัพสปาร์ตา ในปีก่อน ค.ศ. ๔๐๔ ก่อนหน้าที่เขาจะมาก่อตั้งสถาบัน **อคาเดมี** ก่อนปี ค.ศ. ๓๘๗ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยุคทองของศิลปะกรีก เพิ่งผ่านไปไม่นาน เขาคงมีความประทับใจในงานศิลปะเหล่านั้น และครุ่นคิดถึงสิ่งที่สร้างสรรค์งานได้อย่างวิจิตรนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงเกิดความรู้สึกถึงความสุนทรียะได้อย่างบริสุทธิ์

เพลโต เป็นนักปรัชญาระดับปรมาจารย์ของสำนักอุดมคติ (**ideal**) เป็นผู้ก่อตั้งและวางแนวปรัชญาที่มีชื่อว่า “จิตนิยมแบบเพลโต” (**Plato idealism**) เขามีทัศนะที่เชื่อว่า มีสภาพของความจริงอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่วัตถุ ความจริงนี้เรียกว่า **มโนภาพ (idea)** หรือแบบ (**Form**) เป็นความจริงและสำคัญเท่าโลกทางวัตถุ แบบดังกล่าวนี้มีอยู่แต่ในมโนภาพเท่านั้น ซึ่งมีสุนทรียภาพอันสมบูรณ์อยู่แล้ว ศิลปินมีภาระหน้าที่ในการลอกเลียน ถ่ายทอดสุนทรียะเชิงนามธรรมนี้ให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา แนวคิดของเพลโตนับว่า สำคัญและมีบทบาทต่อการศึกษาศุนทรียศาสตร์ในแนวทางหนึ่ง เพราะมีศิลปินและผลงานศิลปะไม่น้อย ที่เป็นไปตามแนวคิดนี้ เช่น การสร้างพระพุทธรูปของพุทธศาสนิกชนซึ่งเชื่อว่า ลักษณะมหาบุรุษของพระพุทธเจ้า นั้น ภาพและรูปที่สมบูรณ์นั้น มีอยู่จริงในมโนภาพเท่านั้น จิตรกรและประติมากร มีหน้าที่ถ่ายทอดพระพุทธรูปลักษณะนั้นให้ปรากฏเป็นรูปธรรมขึ้นมา และคล้ายกับศิลปินสมัยใหม่หลายคนยังถือคตินิยมนี้ในการสร้างงาน เช่น คอนสแตนติน บรานคูซ (**constantin Brancusi**) และ พิต มอนดริอัน (**Piet Mondrian**) ก็มีแนวคิดเช่นนี้ ส่วนศิษย์ของเพลโต คือ **อริสโตเติล (Aristotle)** กลับมีทัศนะแตกต่างไปจากผู้เป็นอาจารย์ เขาไม่เชื่อในเรื่องสุนทรียภาพที่แท้จริงนั้นมีอยู่แต่ในมโนภาพ หากเขาเชื่อว่า ศิลปินเป็นผู้สามารถค้นพบความงามนี้ และทำให้บังเกิดขึ้นได้ด้วยการนำสัดส่วนต่าง ๆ ของสุนทรียธาตุมาประกอบกันเข้าให้บังเกิดสุนทรียะได้

แนวคิดของนักปราชญ์ทั้ง ๒ ได้สร้างแรงจูงใจและมีอิทธิพลมากต่อนักปรัชญาในสมัยต่อมา โดยเฉพาะกลุ่มสโตอิก (**Stoic**) ซึ่งมีทัศนะว่า จักรวาลดำเนินไปตาม

กฎเกณฑ์ตายตัว หากมนุษย์ใช้เหตุผล ก็จะเข้าใจกฎเกณฑ์เหล่านี้ และรู้ว่า ตนเองก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ความรู้และความเข้าใจนี้จะทำให้จิตใจสงบ ความสุขที่แท้จริงอยู่ที่จิตใจสงบ ซึ่งเกิดขึ้นได้ เมื่อมนุษย์ไม่เอาตนเองเข้าไปผูกพันกับความพึงพอใจในวัตถุภายนอก อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาของสุนทรียภาพเกิดขึ้นได้อย่างไร จึงยังคลุมเครือไม่ชัดเจน

ต่อมาชาวโรมันผู้พิชิตกรีกได้ ยอมรับศิษย์ในเรื่องของความรู้ และเป็นทายาทสืบสาน การสร้างงานศิลปะของชาวกรีกต่อ ซึ่งโดยธรรมชาติพวกเขาเป็นนักรบ นักปกครอง ไม่ใช่ นักคิด นักปรัชญา ดังนั้น ทักษะและแนวคิดทางสุนทรียะ จึงแตกต่างออกไป สุนทรียภาพของโรมันจึงเป็นเรื่องของพลัง คือ “อำนาจ” ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีประโยชน์ทางกายภาพ ต้องให้รู้สึกถึงความสง่างาม โอ้อำหรรหาคือ สุนทรียภาพของจักรวรรดิ

งานศิลปะเป็นสิ่งเชิดชูอำนาจ อันยิ่งใหญ่ขององค์จักรพรรดิ ชาวโรมันให้ความสำคัญในด้านทัศนศิลป์เพื่อประโยชน์นิยม โดยเฉพาะด้านสถาปัตยกรรม ส่วนทางพุทธปัญญานั้นก็ให้กับคนตรีและกวีนิพนธ์ หลักฐานจากบันทึกของพลินีและวิทรูเวียส์ นักปรัชญาคนสำคัญทางทัศนศิลป์ ก็พบว่าเป็นเพียงอธิบายหลักการทางวิศวกรรมศาสตร์ และสถาปัตยกรรมมากกว่า อรรถาธิบายถึงหลักสุนทรียภาพ

อย่างไรก็ตาม นักปรัชญาคนสำคัญในปลายสมัยจักรวรรดิ ขณะเริ่มเสื่อมอำนาจ โพลติอุส (Plotinus) นับเป็นนักปรัชญาที่โดดเด่น มีผลงานในการวิเคราะห์สุนทรียภาพอย่างน่าสนใจ เขาเป็นชาวกรีกและได้ชื่อว่า เป็นนักคิดในแนวคิดของเพลโตใหม่ (Neoplatinism) มีผลงานทางปรัชญาไว้มาก ศิษย์ชื่อ พอร์ไฟรี Porphyry ได้รวบรวมเขียนขึ้น มีบางบทบาทเขียนเกี่ยวกับสุนทรียะไว้ด้วยในบทประพันธ์ชื่อ Ennead อันมีชื่อเสีย มีแนวคิดคล้ายกับของเพลโต ที่ชื่อว่า แบบกำหนดของสุนทรียภาพสมบูรณ์มีอยู่ในมโนภาพเท่านั้น แนวคิดของโพลติอุสเป็นไปในแนวทางลึกลับของจิตวิญญาณที่มีอำนาจยิ่งใหญ่เป็นผู้เนรมิตสรรพสิ่งทั้งหลาย แม้กระทั่งเรื่องแบบ (Form) ของงานศิลปะด้วย แนวคิดของเขาจึงมีอิทธิพลอย่างลึกลับในคตินิยมเรื่องอำนาจอันเร้นลับต่อนักคิดในสมัยแรกของชาวคริสเตียนมาก

ครั้นในปี ค.ศ. ๓๑๓ เกิดเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิคอนสแตนติน ได้ประกาศพระราชโองการที่เมืองมิลาน ให้อิสรภาพและเสรีภาพแก่คริสต์ศาสนิกชนในการนับถือและจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาได้ หลังจากที่ถูกล่ามล้าง เช่นฆ่าสังหารมานาน นักปรัชญาที่โดดเด่นคนแรกตามแนวคิดคริสต์ศาสนา คือ นักบุญออกุสติน (Augustine) ท่านได้เขียนบทบันทึกชื่อ ฉันคิด (I Think) เมื่ออายุได้ ๒๖ – ๒๗ มีอยู่บทหนึ่งกล่าวถึงเรื่องของสุนทรียภาพ และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ นับเป็นการตอบคำถามทางสุนทรียภาพ ท่านคิดว่า สุนทรียะ คือ คุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่มีสุนทรียภาพนำมาจัดรวมกัน ดังเช่น ดาวิดวีรบุรุษของชาวยิวรักดนตรี เพราะเขาใช้มัน สวดสรรเสริญพระเจ้าเป็นเจ้า สารของมโนภาพที่มีสุนทรียภาพ คือ เรื่องของเอกภาพ จำนวนปริมาณ สัดส่วน และกฎระเบียบทุกอย่างทุกอย่างต้องสัมพันธ์กันมีเอกภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของศีลธรรม เป็นความงามและความสมบูรณ์ของพระเจ้า

เมื่อจักรวรรดิโรมันล่มสลายอย่างสิ้นเชิงในปี ค.ศ. ๔๗๖ เป็นปีที่กรุงโรมแตกพินาศ แต่คริสจักรโรมันคาทอลิกเรื่องอำนาจขึ้นแทน ยูโรเกิดการปั่นป่วนทั้งทวีปทั้งหมดตกอยู่ในสภาพยุคมืด เป็นการมืดมนในทุกสิ่งทุกอย่าง แต่สภาพการณ์เลวร้ายเช่นนี้ ศาสนาคริสต์ได้อาวิฤตเป็นโอกาสที่ดี ได้แผ่ขยายศาสนาครอบคลุมหมดทั้งทวีป นักปรัชญา และนักทฤษฎีคนสำคัญของคริสตจักร ได้กำเนิดขึ้นหลายคนในยุคแห่งความมืดมนนี้ แต่ที่โดดเด่นคือ นักบุญโธมัส อไควนัส (Thomas Aquinas) ซึ่งเป็นนักบวชในนิกายโดมินิกัน เกิดจากครอบครัวชาวอิตาลีชนชั้นสูง ศึกษาผลงานของอริสโตเติลอย่างทะลุปรุโปร่ง ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยปารีส และสำนักสันตะปาปา ถึงแก่กรรมในขณะที่เดินทางไปประชุมที่เมืองเลียง ต่อมาได้รับฐานะนักบุญ หรือเซนต์ใน ค.ศ. ๑๓๒๓ แนวคิดของนักบุญท่านสืบทอดแนวคิดมาจากอริสโตเติล ส่วนแนวคิดของนักบุญออกุสตินมาจากหลักของเพลโต แต่ทั้งคู่ก็ยังคงมีแนวคิดอยู่ภายในหลักการของคริสต์ศาสนาอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะทฤษฎีในเรื่องการสร้างสรรค์สรรพสิ่งทั้งหลาย ส่วนเกิดจากพระเจ้าได้เนรมิตขึ้นมาจากสิ่งที่ไม่มียอะไรอยู่เลย ส่วนนักบุญอไควนัส ได้เขียนเกี่ยวกับปัญหาสุนทรียภาพไว้ไม่น้อย

ครั้งต่อมา เมื่ออย่างเข้าคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ หรือเป็นสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ได้เกิด คตินิยมใหม่ที่ได้รับการขานรับ เมื่อมาร์สิลิโอ ฟิซิโน (Marsilio Ficino) ได้แปล ผลงานของโพลติอุส พร้อมกับผลงานของเพลโต ทำให้ลัทธิเพลโตใหม่เกิดขึ้นใน บทความเรื่อง Commentary ของฟิซิโนตอนหนึ่งกล่าวว่า This composite of all the form and idea we can in Latin a musdus และใน ภาษากรีกว่า Cosmos นั่นคือ Orderliness (แบบแผน) และสิ่งที่เด่นชัดของ Orderliness นี้คือ สุนทรียะ – ความรักเปรียบประคอง desire for Beauty อันเป็นเจตจำนงของพระเจ้า เสน่ห์ของสุนทรียะนี้ พบได้ในการประสานสัมพันธ์ ของมูลธาตุ ๆ เช่น ในความสัมพันธ์ของคุณความดี อันบริสุทธิ์ในจิตวิญญาณ ในสี่และ ในเส้นของสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่มองเห็นได้ เช่นเดียวกับลำนำแห่งเสียงของดนตรีได้ยินของ โสตผัสสะ

ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาหรือเรอเนสซองส์ แนวคิดของฟิซิโนกับรูโน ได้นำเรื่อง อารมณ์ความรู้สึกของลัทธิเพลโตใหม่ อันเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดหลักสุนทรียภาพ แม้ว่า คนทั้งสองยังให้ความสำคัญของสุนทรียะไม่มากนัก เนื่องจากยังเป็นนักปรัชญาบริสุทธิ์ ของอภิปรัชญาอยู่ ถึงกระนั้นก็มีส่วนปลุกเร้าให้เกิดการคิด การตีความถึงปัญหาแห่ง สุนทรียภาพ ให้แก่นักคิดในยุโรปในระยเวลานั้น โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นผลงานทาง ทัศนศิลป์ ได้เริ่มเข้ามาสู่ความสนใจเพิ่มขึ้น เพราะก่อนหน้านั้น ปัญหาทางสุนทรีย ศาสตร์ มักให้ความสำคัญเกี่ยวกับดุริยางค์ศิลป์ วรรณกรรม และนาฏศิลป์ ซึ่งเห็นได้จาก เลออน แบตติสตา แอลแบร์ตี (Leon Battista Alberti) ได้เขียนถึง ความสำคัญของงานจิตรกรรม ส่วนประติมากรรม ก็ให้แนวคิดเรื่องระบบสัดส่วน รวมถึงสุนทรียภาพที่มีในธรรมชาติ และแนะนำแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์มาใช้กับงาน สถาปัตยกรรมด้วย เลโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo da Vinci) จิตรกรเอกของโลก ก็ได้บันทึกหลักการต่าง ๆ ทางสุนทรียภาพในเชิงวิทยาศาสตร์ไว้มิใช่น้อย อัลเบรด ดูเรอร์ (Albrecht Durer) จิตรกรชาวเยอรมัน ก็ได้ให้ความสำคัญของระบบ สัดส่วนของมนุษย์ และปัญหาต่าง ๆ ทางสุนทรียภาพเช่นเดียวกับไมเคิลแอนเจโล หรือ

มีเกออันเจโล บูโอนาร์โรติ (Michelangelo Buonarroti) ก็ได้คิดถึงปัญหานี้เช่นกัน นอกจากนี้เขายังนำไปปฏิบัติ จนได้รับความสำเร็จอย่างสูงในผลงานของเขาได้อย่างน่าอัศจรรย์

เมื่อผ่านพ้นสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาอันยิ่งใหญ่ พร้อมกับหลักฐานแห่งความรุ่งเรืองทางศิลปวิทยาด้วยผลงานสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี และวรรณคดีมากมาย ศาสนจักรโรมันคาทอลิกก็เลยได้มีอำนาจทั้งทางการเมือง และเศรษฐกิจอย่างยิ่ง มันเป็นการเริ่มต้นแห่งยุคสมัยของการแผ่ขยายการแสวงหาอาณานิคมของราชอาณาจักรโปรตุเกสและสเปน ซึ่งเป็นผู้อุ้มภัก์ศาสนาจักรที่วาติกัน จนถึงขนาดมีการแบ่งโลกออกเป็นสองส่วน ให้แยกกันครอบครอง เกิดการวางแผนยุทธศาสตร์ในการกำหนดเอาการสร้างงานศิลปะทุกสาขา ที่สร้างขึ้นในเวลานี้หรือที่เรียกว่า สมัยบาโรก (Baroque) ให้สร้างศิลปะเพื่อศาสนาขึ้น การพิจารณาปัญหาสุนทรียะที่เคยนำวิธีอัตนัยนิยม มองโลกด้วยตัวเองเป็นศูนย์กลาง ตามแนวคิดของลัทธิมนุษยนิยมที่เคยยึดถือกันในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ก็ได้หันเหมาสู่วิธีปรนัยนิยมหรือการมองจากโลกภายนอกมาสู่ภายในตัวของมนุษย์แทน

ดังนั้น วงการศิลปะสมัยบาโรก จึงเต็มไปด้วยความหรูหรา สง่างาม โอ่อ่ายิ่งใหญ่ ซึ่งมีแนวโน้มไปทางโลกวิสัยยิ่งกว่าในอดีตมาก

นักปรัชญาคนสำคัญในระยเวลานั้นคือ เรอเน เดการ์ต Rene Descartes ชาวฝรั่งเศส ซึ่งเป็นนักปรัชญาแนวจิตนิยมและเป็นเจ้าของวาทะที่มีชื่อเสียงว่า “ฉันคิด เพราะฉะนั้น ฉันจึงมีอยู่จริง” ซึ่งแสดงสาระสำคัญถึงการคิด และยืนยันการมีอยู่ของผู้คิด

ดังนั้น เมื่อมีการคิดก็จำเป็นต้องมีผู้คิด ทฤษฎีของเดการ์ตจึงเป็นจิตนิยมสัมบูรณ์ เดการ์ตเชื่อว่า กวีนิพนธ์เกิดจากเรื่องจริงมากกว่าเป็นผลของการศึกษา ผลงานการคิดเกี่ยวกับสุนทรียภาพ ส่วนใหญ่ของเขาเป็นเรื่องเกี่ยวกับกวีนิพนธ์ เรื่องทฤษฎีเหตุผล ความรู้สึกที่ดีงาม ความสามารถทางพุทธิปัญญา เรื่องทางจิตวิสัยต่อธรรมชาติกับเหตุผล เป็นการปูแนวทางในการสืบสวน ค้นหาปัญหาสุนทรียะในระยะเวลาต่อมา ความลึกลับของนักปรัชญาผู้นี้ มีอิทธิพลอย่างมากต่อนักปรัชญารุ่นหลัง ๆ

เมื่อย้อนไปดูผลงานศิลปะด้านทัศนศิลป์ โดยเฉพาะสมัยบาโรก ก็พอประมวล ออกเป็นสุนทรียภาพ ๓ แนวทาง คือ

๑. เป็นสุนทรียภาพตามแบบกำหนดของทางศาสนจักรโรมันทอลิก ซึ่งมีแบร์นินี (**Bernini**) กับ รูเบนส์ (**Rubens**) เป็นผู้สร้างงานคนสำคัญ เพราะมีผลงานเกี่ยวกับคริสต์ศาสนาโดยตรง

๒. เป็นสุนทรียภาพของชนชั้นผู้ดีกับชนชั้นสูง เพื่อบำรุงบำเรอความสุขทางโลกีย์วิสัย เช่น พระราชวังแวร์ซายของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีสถาปนิกเลอเบริงเป็นผู้กำหนดแนวคิดทางสุนทรียภาพ

๓. เป็นสุนทรียภาพของพวกกรรมพี หรือชนชั้นกลาง ที่เริ่มมีอำนาจทางเศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งนิยมสุนทรียะแนวสัจนิยม (**Realism**) เช่น เรมбранด์ (**Rembrandt**) กับเฟร์เมร์ หรือ เวอร์เมียร์ (**Vermeer**) ซึ่งเป็นจิตรกรชาวดัตช์ เป็นต้น

เมื่ออย่างเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ศูนย์กลางของศิลปวิทยาทั้งหลายได้ย้ายจากสำนักวาติกันที่กรุงโรมในอิตาลี สู่กรุงปารีสของฝรั่งเศสแทน กษัตริย์ฝรั่งเศสนับตั้งแต่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เป็นต้นมา ได้เป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของโลกเคียงข้างกับอังกฤษ และเนเธอร์แลนด์ ราชสำนักและเหล่าอำมาตย์ขุนนางมีความร่ำรวยมั่งคั่ง พวกเขาต่างใช้ชีวิตคล้ายดังคตินิยมอภิสุขารมณ์ (**Hedonism**) ที่มีทัศนนะว่า ความรู้สึกพึงพอใจหรือสุขารมณ์ (**pleasure**) เป็นสิ่งประเสริฐสุดหรือเป็นความดีสูงสุดของชีวิต พวกเขาพากันแสวงหาความสุขทางผัสสะต่าง ๆ เป็นความสุขสบายทางโลกีย์สุขในชีวิตทุกวันเวลา

ดังนั้น งานศิลปะที่พวกเขาสั่งให้ทำจึงเต็มไปด้วย ความสวยงามอย่างหยดย้อยหรูหรา ประกอบไปด้วยท่วงท่าในรสนิยมของความเป็นผู้ดีประวัติศาสตร์ศิลปะจึงขนานนามศิลปะสมัยนี้ว่า “โรโกโก” (**Rococo**) เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของจินตนาการมนุษย์ในการแสวงหาความสุขเกินปกติวิสัย มีหลักสุนทรียภาพทางโลกีย์วิสัยอย่างสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้ในผลงานจิตรกรรมของวาโตหรือวัตโต บูเช และฟรากอนาร์ ได้เสนอหลักการสำคัญของสุนทรียะนั้นว่า ต้องสำแดงบุคลิกลักษณะยิ่งใหญ่ สง่างามเท่านั้นจึงจะเป็นสุนทรียภาพสูงสุด

ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนี้เอง ผลจากการที่ได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาหลายแห่งทั่วยุโรป จึงทำให้ขอบข่ายการศึกษาศุนทรียภาพได้ขยายความสนใจจากเรื่องของดนตรีและบทกวีนิพนธ์ ออกไปสู่ศิลปะสาขาอื่น ๆ โดยเฉพาะงานทัศนศิลป์ ลา ฟง ตาน ได้กล่าวว่า **ตาไม่ใช่หู เช่นเดียวกับภาษาย่อมไม่เหมือนกับลิ**

ดังนั้น การศึกษาเรื่องสุนทรียะในส่วนรายละเอียดคงต้องมีการเจาะลึก ทำการค้นคว้า เฉพาะของงานศิลปะแต่ละสาขาเช่นเดียวกันกับการศึกษาในศาสตร์ต่าง ๆ ด้วย ซึ่งก็ส่งผลให้การศึกษาเจริญรุ่งเรือง จนทำให้ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เป็นสมัยแห่งความรุ่งโรจน์ทางพุทธิปัญญา โดยมีวิทยาศาสตร์เป็นแนวทางในการจุดแสงสว่างแห่งการแสวงหาความรู้อย่างมีเหตุผลและพิสูจน์ได้

นอกจากนี้ ผลพวงจากระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เคยให้อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยที่ศูนย์รวมอยู่ที่ราชสำนัก ทำให้เกิดช่องว่างทางชนชั้นผู้ปกครองกับประชาชนแตกต่างกัน ในที่สุดระบบการปกครองดังกล่าวก็ค่อย ๆ ล่มสลายหายไป ลัทธิปัจเจกบุคคลเริ่มเข้ามามีบทบาทแทนที่

ฝรั่งเศส ในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ กาวการร้จัดแย้งทางการเมืองที่มีมาก่อนหน้านี้ ได้บรรลุถึงจุดแตกหัก เกิดการล้มล้างระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ด้วยการเกิดการปฏิวัติใหญ่ในปี ค.ศ. ๑๗๘๙ ส่งผลกระทบต่อระบบการปกครองของชาติต่าง ๆ ซึ่งก่อนหน้านั้น โลกก็ได้มีชาติใหม่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. ๑๗๗๖ เมื่อชาวอเมริกันได้ประกาศอิสรภาพปลดแอกจากการปกครองของอังกฤษ ก่อตั้งประเทศของตนเองขึ้นมา

เสรีภาพ ภราดรภาพ และเสมอภาค ผลพวงจากการปฏิบัติใหญ่ ฝรั่งเศสได้กลายเป็นคำขวัญทางการเมือง ที่ยอมรับสภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ได้ส่งผลกระทบต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะทุกสาขา นั้นย่อมหมายถึงส่งผลต่อปัญหาสุนทรียภาพด้วย ดังนั้น สุนทรียศาสตร์ของงานศิลปะแต่ละสาขา เริ่มมีทัศนะและการสอบสวนหามูลเหตุและผลในรายละเอียดแตกต่างกันไป ทำให้เกิดทฤษฎีทางศิลปะของทัศนศิลป์ สถาปัตยกรรม ดนตรี วรรณกรรม หรือนาฏศิลป์ เป็นของตนเองขึ้น

จากมูลเหตุต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการสร้างงานศิลปะ เกิดลัทธิต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ศิลป์ ดังเช่นในทัศนศิลป์ เกิดลัทธินีโอคลาสสิก (Neoclassicism) และลัทธิสัจนิยม (Realism) แต่ละลัทธิต่างก็มี

ก็มีกลุ่ม นักสุนทรียศาสตร์ได้แสดงทัศนะสนับสนุนมโนภาพของลัทธิที่ตนเองเห็นด้วย กลุ่มนักวิชาการ (Academician) เช่น เรโนลด์ (Reynold) จิตรกรชาวอังกฤษ และประธานคนแรกของ Royal Academy ตัวเขาเอง ก็มีความนิยมหลักสุนทรียภาพ และผลงานจิตรกรรมที่มีลักษณะอันยิ่งใหญ่เช่นเดียวกับจิตรกรฝรั่งเศส

ในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ซึ่งมีแนวโน้มในการสนับสนุนผลงานตามคตินิยมคลาสสิก และเป็นปฏิกิริยาต่อลัทธิจิตนิยม เขาได้แสดงทัศนะในการปาฐกถาพิเศษที่ Royal Academy ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๖๕ ถึง ค.ศ. ๑๖๙๐ ให้กับนักศึกษาและเพื่อนอาจารย์ของสถาบัน ในหัวข้อ (Discourse) (การปาฐกถาหรือวาทกรรม) ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับธรรมชาติและภาระหน้าที่ของงานจิตรกรรม รวมถึงปัญหาต่าง ๆ ในจิตรกรรม และคุณภาพของอาจารย์ผู้สอน ตลอดถึงเรื่องราว เนื้อหาที่มีเหตุผลของงานศิลปะ การฝึกหัดปฏิบัติงานและเกณฑ์ในการตัดสินงาน แนวคิดของเขาคือนำเอาทฤษฎีแห่งความรู้หรือญาณวิทยาของเดการ์ตมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดทางวิชาการ

ปัญหาโนทัศน์หรือแนวคิด (concepts) เกี่ยวกับจินตนาการ และการสร้างสรรค์เชิงศิลปะ ที่ได้เป็นปัญหาในการคิดตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ โดยเฉพาะทางด้านวรรณกรรม ต่างก็มีความสนใจในปัญหานี้กันมาก ทั้งในแง่คิดของนักวิทยาศาสตร์ และนักการศาสนา ซึ่งนักปรัชญากลุ่มจินนิยมของเดการ์ต ก็ไม่ค่อยสนใจมากนัก เดการ์ตกล่าวไว้ว่า “ ความเข้าใจ จินตนาการ การรับรู้ และความทรงจำ เป็นจุดตั้งหลักสำคัญ ๔ ประการของการสร้างสรรค์งานศิลปะ ” แต่กลุ่มนักปรัชญาในแนวคิดอื่นก็ได้ให้ความสำคัญต่างออกไป เช่น กลุ่มนักปรัชญาอังกฤษเช่น ฮอบส์ Hobbs ,ฮิวส์ (Hume) ล็อก (Locke) ที่ให้ทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ปัญหาทางจริยศาสตร์ ปัญหาธรรมเนียม ซึ่งฮิวส์ได้เขียนขึ้นว่า เป็นความพึงพอใจทางจินตนาการ ข้อคิด ข้อเขียนเหล่านี้ทำให้เกิดการขยายขอบเขตการค้นหาลึกลับต่าง ๆ ที่เคยซ่อนเร้นอยู่ในงานศิลปะ เป็นเหตุให้สุนทรียศาสตร์ เริ่มมีเค้าของการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบระเบียบ และกลายเป็นศาสตร์สำคัญศาสตร์หนึ่งในปัจจุบัน

กลุ่มนักปรัชญาแนวจิตนิยมของเยอรมัน ก่อนข้างมีบทบาทสำคัญในสุนทรียศาสตร์ ตลอดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ พวกเขาให้ความสำคัญอย่างลึกซึ้งต่อประวัติศาสตร์สุนทรียศาสตร์ เมื่อมีการนำทฤษฎีความรู้ทางญาณวิทยาและอภิปรัชญามาประยุกต์ในการค้นคว้าและสืบสวนสุนทรียะในงานศิลปะทุกแง่มุม สร้างแนวคิดที่หลากหลาย ดังเช่น ค้านต์ (Kant) ได้เขียนบทวิจารณ์งานศิลปะในแนวจิตนิยม เซลลิง Schell เขียนถึงปัญหาแนวคิดเชิงปรนัยวิสัยในจิตนิยม เช่นเดียวกับเฮเกิล (Hegel) ซึ่งก่อให้เกิดคติจิตนิยม ในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีปฏิกริยาต่อพวกนีโอคลาสสิก โชเพินฮาวเออร์ (Schopenhauer) และนีทเช่ (Nietzsche) ต่างมีบทบาทนำในการให้ความสำคัญของสุนทรียศาสตร์แห่งความรู้ลึก ทฤษฎีการสำแดงออกของอารมณ์ที่เป็นฐานรากของคตินิยม (Romanticism)

เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปอย่างรุนแรง ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งศิลปินมีส่วนได้รับผลกระทบโดยตรงมากกว่าประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะสถานภาพที่ศิลปินควรได้รับ เพราะเป็นผู้สร้างงานศิลปะ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่ง แต่กลับไม่ได้รับการอนุเคราะห์เท่าที่ควร พวกเขาต้องสร้างงานตามยถากรรม เนื่องจากผลของบรรยากาศทางการเมืองที่ให้ความสำคัญด้านเสรีภาพและอิสรภาพต่อการแสดงออก จึงมีแนวคิดทั้งในเรื่องการปฏิวัติ (revolution) กับการปฏิรูปสภาพสังคม มีแนวปฏิบัติทั้งลัทธิเผด็จการ และกลุ่มปฏิกริยาต่อต้านโดยสนับสนุนแนวประชาธิปไตย สภาพสังคมจึงมีบรรยากาศค่อนข้างสับสน

ถึงอย่างไรก็ตาม ประชาชนทั่วไปเริ่มมีโอกาสได้รับการศึกษา ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ก่อให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ ๆ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นสินค้าสำหรับอำนวยความสะดวก สุขสบาย ปัญหาชนชั้นเริ่มชัดเจนแบ่งเป็น ชนชั้นสูงกับพวกผู้ดีเก่า ซึ่งยังคงหลงเหลือตกค้างอยู่ในสังคม พวกชนชั้นกลางที่มั่งคั่งร่ำรวย และชนชั้นรากหญ้าทั่วไปยังคงยากจนเชื่องช้าเช่นเดิม จึงเกิดปัญหาการพิจารณาเรื่องของศีลธรรมทางจริยศาสตร์ และรสนิยมทางสุนทรียภาพ จากสถานะทางสังคมทำให้ผู้สร้างงานศิลปะต่างต้องทำงานให้ได้ปริมาณมากขึ้น ที่กำหนดโดยอุปทาน และอุปสงค์ เพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ เป็นสภาวะของวงการศิลปะที่ขาดผู้อุปถัมภ์อย่างดีที่เคยได้รับจากราชสำนัก

กับศาสนจักรอย่างเต็มที่มาก่อน เคยมีเคยได้รับในอดีตล้วนมลายหายไป ครั้นจะฟังชนชั้นกลาง ก็ล้วนมีรสนิยมหลายหลาก มีทัศนคติต่อความงามและต่อชีวิตที่หลากหลาย ทำให้ขาดความแน่นอนในการสร้างสรรค์งาน

ดังนั้น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างศิลปินกับศิลปิน ในเรื่องอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์งาน หรือระหว่างศิลปินกับสภาพสังคม จึงเกิดขึ้นเสมอ ปฏิบัติการเหล่านี้ มีบทบาทสูงมากต่อพัฒนาการทางศิลปะ ช่วยขับเคลื่อนให้เปลี่ยนจากแบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่ง เห็นได้จากประวัติศาสตร์ศิลป์มีการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยทางศิลปะเกิดขึ้นอยู่เสมอ เช่น จากสมัยกอทิก-สู่สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาหรือเรอเนสซองส์ จากนั้นไปสู่สมัยบาโรก นีโอคลาสสิก จิตนิยมหรือโรแมนติก และสำนิยม ซึ่งเกิดจากความเบื่อหน่ายซ้ำซาก หรือการต้องการของแปลกใหม่ หรือรสนิยมทางสังคมเปลี่ยนไป และความแตกต่างทางอุดมคติ ความขัดแย้งทางอุดมคติการที่นำเสนอในศตวรรษนี้ คงเป็นเรื่องวาทกรรมระหว่างจิตรกร แองเกอร์ (**ingres**) ศิลปินชั้นนำแนวลัทธินีโอคลาสสิก ได้เสนอทฤษฎีการสร้างงานจิตรกรรมให้บรรลุถึงการมีสุนทรียภาพสูงสุดได้นั้น ต้องนำทัศนศิลปะธาตุ โดยเฉพาะความงามของเส้น เป็นส่วนประกอบสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด

คุณค่าความงามของงาน ถ้าหากขาดความงามของเส้นเสียแล้ว ก็จะช่วยคุณค่าลง เห็นได้จากผลงานจิตรกรรมชิ้นเยี่ยมในอดีต ล้วนมีองค์ประกอบสำคัญที่เห็นได้ชัด คือความงามของเส้นเด่นชัดเสมอ ทัศนคติถูกคัดค้านอย่างรุนแรงจาก เดอลากัว จิตรกรชั้นนำของกลุ่มลัทธิจิตนิยม เขามีความเห็นที่เห็นว่าผลงานในอดีตอาจเป็นจริง แต่ในปัจจุบันสีเท่านั้นที่ทรงคุณค่าสูงสุดในจิตรกรรม เพราะว่าในอดีตการผลิตการสร้างยังล้ำสมัยไม่สามารถมาสนองตอบต่อจินตนาการของศิลปินได้เต็มที่ การใช้เส้นเป็นเครื่องมือนำมาใช้สร้างความงาม จึงเป็นวิธีการง่ายที่สุด แต่ในปัจจุบันการคิดค้นผลิตสีได้บรรลุถึงคุณภาพที่สมบูรณ์แล้ว อีกทั้งมีการค้นคว้าผลิตสีต่าง ๆ ได้มากกว่าเดิม จนสามารถนำมาสนองตอบต่อการเสริมแต่งตามจินตนาการอันล้ำลึกได้ สีเท่านั้นคือ ทัศนศิลปะธาตุสำคัญสูงสุดในการสร้างงานจิตรกรรม วาทกรรมของสองจิตรกรเอกในเวลานั้น โด่งดังในหน้าหนังสือพิมพ์ จนถึงกับโดมิแยร์จิตรกรชื่อดังในกลุ่มสำนิยม (**Realism**) วาด

ภาพล้อเลียนให้จิตรกรทั้งสองใช้พู่กันแทนดาบกำลังควลงัน ฝ่ายหนึ่งร้องว่า **เส้นเท่านั้น** ที่ครองโลก อีกฝ่ายหนึ่งตะโกนว่า **สีเท่านั้น** ที่ครองโลก นี่เป็นตัวอย่างของความขัดแย้งกันในทางสุนทรียภาพ

ยังมีตัวอย่างของกรณีขัดแย้งในลักษณะเช่นนี้อีก แต่ในทางความเคลื่อนไหวของความขัดแย้งทางสุนทรียศาสตร์นั้น ที่นับว่าสำคัญ และน่าสนใจคือ การเสนอคำขวัญว่า **“ศิลปะเพื่อศิลปะ” (Art for Art)** วลีนี้มีใช้เป็นครั้งแรกโดย **เบนจามิน คอนสแตนต์ (Benjamin Constant)** และคนอื่น ๆ คำขวัญนี้เกิดขึ้นด้วยเจตนาที่เป็นปฏิปักษ์ต่อผู้แสวงหาผลประโยชน์จากงานศิลปะ เพราะงานศิลปะเป็นสิ่งบริสุทธิ์ มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง (**intrinsic value**) มีได้อยู่ภายใต้อำนาจของกิจกรรมใด ๆ เป็นต้นว่า ศาสนา ศิลปกรรม ความรู้ การค้า และลัทธิการเมือง สิ่งเหล่านี้ล้วนนำสิ่งแปลกปลอม โสมม เข้ามาปะปนในงานศิลปะ การประเมินคุณค่าของงานศิลปะนั้น ต้องใช้เกณฑ์การตัดสินทางศิลปะเท่านั้นเป็นเครื่องวัด ไม่อาจใช้มาตรฐานอื่นใดมาวัดได้เลย

แนวคิดของคำขวัญนี้เกิดขึ้นอย่างกลาง ๆ ขึ้นในฝรั่งเศส ภายหลังจากการเกิดปฏิวัติใหญ่ในปี ค.ศ. ๑๗๘๙ พร้อมกับการพ่ายแพ้สงครามของจักรพรรดินโปเลียน ต่อฝ่ายสัมพันธมิตร ได้สร้างความอับศและย่อยยับทั้งทางวัตถุกับสภาพจิตใจของชาวฝรั่งเศส แม้ได้มีการรื้อฟื้นสถาปนาระบบกษัตริย์แบบใหม่ มาใช้ในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์นโปเลียน เพื่อกอบกู้เกียรติภูมิฝรั่งเศสขึ้นมาใหม่ แต่ก็ไม่ได้ช่วยแก้ไขอะไรให้ดีขึ้น สภาพบรรยากาศทางสังคมเวลานั้น เป็นช่วงระยะเวลาที่เหล่าชนชั้นกลาง เช่น พวกพ่อค้าวานิช นายทุน อุตสาหกรรม มีอำนาจทั้งทางการเมือง และเศรษฐกิจเข้ามาแทนที่พวกชนชั้นผู้ดีและชนชั้นสูง ซึ่งหมดอำนาจลง พวกชนชั้นกลางเหล่านี้ได้สร้างวิสัยทัศน์และทัศนคติแบบใหม่ขึ้น โดยธรรมชาติของพวกเขาย่อมมีการฝักใฝ่ แสวงหาผลประโยชน์เฉพาะหน้ามากกว่าการมองการณ์ไกล ครั้งเมื่อมีทั้งอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ จึงพยายามยกฐานะทางสังคมของตน โดยเฉพาะทางรสนิยม ให้ทัดเทียมกับพวกชนชั้นผู้ดี และชนชั้นสูงเคยมี เช่น สนับสนุนการสร้างงานศิลปะแบบใหม่ขึ้น แต่จากรสนิยมที่ฉาบฉวยของตน คำนึงถึงแต่เรื่องเกียรติภูมิ เกียรติยศ โดยปราศจากพื้นฐานในความรู้ทางศิลปะ จึงทำให้เกิดงานศิลปะที่มีรสนิยมต่ำ ตามคำกล่าวที่ว่า **จ้างเกิดขึ้น (เกิดขึ้นเพราะการจ้าง)**

แม้ว่า ตามหลักฐานที่บ่งบอกว่า คอนสแตนต์ เป็นคนแรกที่คิดคำว่า “ ศิลปะเพื่อศิลปะ ” ขึ้นมา แต่ถูกแซงกลับเด่นดังกว่า เพราะเขาได้นำมาใช้อย่างแข็งขัน จนทำให้มีกลุ่มสนับสนุนเกิดขึ้นราวกับเป็นขบวนการ เตโอฟิล โกรติเยร์ นักประพันธ์คนสำคัญเวลานั้น ถึงกับประกาศในคำนำนวนิยายของเขา ชื่อ **มาดามัวแซล เดอ โมแปง** ว่า “ สิ่งสวยงามอย่างแท้จริงนั่นคือ สิ่งที่ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้เลย .. สิ่งที่มีประโยชน์ล้วนเป็นสิ่งที่น่าเกลียดทั้งสิ้น ”

อุดมการณ์นี้ มีแนวร่วมผู้สนับสนุนที่เป็นชาวฝรั่งเศสอยู่ด้วยหลายคน เช่น พี่น้อง กองกูร์ต์ โบคแลร์ แวร์เลน ฮุยสมัน และโพลแบร์ต เป็นต้น ซึ่งต่างก็เห็นพ้องต้องกันในการขุดมั่นความบริสุทธิ์ของงานศิลปะนั้น ต้องอยู่เหนือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น แม้แต่เรื่องราวชีวิตส่วนตัวของศิลปิน ก็ไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยวในผลงานด้วย แต่ในขณะเดียวกัน ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย ก็มีอยู่ไม่น้อยเช่นกัน

นานาทศนะทำนองว่า เป็นคำขวัญที่เป็นสัญลักษณ์ของความเสื่อมโทรม ความเห็นแก่ตัว ไม่ยอมรับสภาพของความเป็นจริงของชีวิต ไม่เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ บูชาศิลปะมากจนเกินปกติวิสัย ไม่นำพาต่อสิ่งสำคัญของชีวิต เช่น ศิลธรรม ความรู้ สภาพความเป็นจริงทางสังคม ผู้เชิดชูแนวคิดนี้เป็นผู้หลอกลวง ใช้ความสำคัญของศิลปะเป็นเครื่องบังหน้า ปิดบังพฤติกรรมเลวของตน เล่ากันว่า บรรยากาศของการเคลื่อนไหวเชิงสุนทรียภาพในเวลานั้นเป็นไปอย่างคึกคัก ผู้สนับสนุนอุดมการณ์มีทั้งที่จริงจังและผู้ผสมโรง จึงมีกิจกรรมต่าง ๆ เชิงท้าทายสังคม มีการพูด การประพาดิตนเรื่อยไปจนถึงการแต่งกายแบบแปลกๆ ไม่เหมือนคนทั่วไป เพื่อแสดงถึงความรัก การบูชาศิลปะอย่างอิสสระเสรี บางคนที่จริงจัง ก็มีชีวิตหรือใช้ชีวิตสมถะ สร้างงานตามอุดมการณ์ แต่ก็มีอยู่มาก โดยเฉพาะกลุ่มผสมโรง ได้สร้างเรื่องให้เลยเถิดถึงขั้นวิตถาร อยากเห็นความทุกข์ทรมาน บูชาความตาย ฟังพอใจกับการทารุณกรรม โหดร้าย และความพินาศ

ตลอดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จึงมีผู้ขนานนามว่า เป็นยุคของอุดมคติวิทยา (age Of ideology) เป็นสมัยแห่งการค้นคว้าหาความจริง โดยเฉพาะศาสตร์หนึ่งซึ่งมีความเจริญพัฒนาอย่างรวดเร็ว และเพิ่มพูนความสำคัญยิ่งคือ วิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์แห่ง

ความรู้ในสังขรณ์ที่แท้จริงของธรรมชาติ เป็นส่วนสำคัญของความมีอารยธรรม พัฒนาการต่าง ๆ เหล่านี้ ได้สะท้อนหรือปรากฏในงานศิลปะ โดยมีชื่อว่า **ลัทธิสังคมนิยม (Realism)**

คตินิยมนี้มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะ สาขาวรรณกรรม จิตรกรรม และ ประติมากรรมเป็นอย่างมาก แนวคิดส่วนหนึ่งมาจากการเป็นปฏิกิริยาต่อต้านคตินิยมจินตนิยม (**Romanticism**) ซึ่งมีแนวคิดเชิงเพื่อเจ้า อีกทั้งยังเป็นแนวคิดที่มีบทบาทอย่างสูงในปัจจุบันด้วย เพราะเป็นทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์โดยตรง

ผลสัมฤทธิ์ของลัทธิสังคมนิยมทางวรรณกรรม ที่แสดงถึงหลักสุนทรียศาสตร์นั้น ตัวอย่างที่ดีได้แก่ ผลงานประพันธ์นวนิยายของ เอมีล โซลา (**Emile Zola**) ผู้ซึ่งได้สืบสานแนวคิดของโพลแบร์ตกับกงกูร์ต์ และทฤษฎีสังคมศาสตร์ของแตงมาก่อน

ต่อมาจึงได้นำหลักการบางประการเชิงวิทยาศาสตร์มาใช้จากเบอแนร์ด์ ซึ่งต่างก็มีแนวคิดคล้ายกับกงกูร์ต์ ซึ่งในหลักปรัชญาปฏิฐานนิยม **positive Philosophy** มีทัศนะที่เชื่อว่า ความรู้ที่สูงสุดคือ ความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส ความรู้สูงสุดนี้คือ ความรู้ที่ได้จากวิทยาศาสตร์นั่นเอง

ทัศนะในสุนทรียภาพของลัทธิสังคมนิยม ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่ความงาม หรือ ความสุข ความรื่นรมย์เท่านั้น หากยังแผ่ขยายความหมายครอบคลุมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงของมนุษย์ อาจเป็นเรื่องของความทุกข์ยาก ความเศร้าโศก เสียใจหรืออารมณ์ขันนานาชนิด มีการเน้นมากในเรื่องเสรีภาพเป็นเป้าหมายสูงสุด กับแนวคิดในการบริหารประเทศตามแนวลัทธิสังคมนิยมที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากในเวลานั้น ลัทธิสังคมนิยม จึงแพร่ออกไปอย่างรวดเร็วในชาติต่าง ๆ ของยุโรป โดยเฉพาะในรัสเซีย เบลินสกี ซึ่งเคยชมชอบในแนวคิดของนักปรัชญาเยอรมันในจินตนิยมแบบจินตนิยม ได้หันมาสนใจในปรัชญาของสังคมนิยม ในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม

ปัญหาความรับผิดชอบต่อสังคม (**Social responsibility**) จึงเป็นหัวข้อสำคัญของเหล่านักคิดทั้งหลาย ภายใต้ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และการเข้ามามีบทบาททางสังคมศาสตร์ สังคมวิทยา มีการสืบค้น (**inquiry**) และ

ค้นพบ (discovery) ผลที่ติดตามมาในทางสุนทรียศาสตร์ก็คือ เกิดแนวคิดใหม่ทีนอกเหนือไปจากที่เคยมีอิทธิพลของเชิงจิตนิยมแบบเพลโต และเชิงวัตถุนิยมแบบอริสโตเติล เช่น ลัทธิมาร์กซิสต์ (Marxism) กับแนวสุนทรียะเชิงสังคมนิยมอื่น ๆ เกิดขึ้นมาก

วิกเตอร์ ฮูโก (Victor Hugo) นักคิด นักประพันธ์คนสำคัญของฝรั่งเศส ถึงกับกล่าวว่า “ศิลปะเพื่อศิลปะ” นั้น อาจจะดี แต่ถ้าศิลปะสร้างขึ้นเพื่อความงอกงามเจริญก้าวหน้า คงจะมีความสวยงามได้มากกว่านี้ ปรูดอง (Proudhon) นักเศรษฐกิจการเมือง ผู้มีแนวคิดเช่นเดียวกันกับกองต์กล่าวว่า “ศิลปะเพื่อศิลปะ” นั้น ไม่มีอะไรเลย เพราะถ้าแยกเอาเรื่องของความถูกต้องและหน้าที่ออกไปเสียแล้ว สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่อยู่เหนือยิ่งกว่าเรื่องจิตวิญญาณอันสูงสุด นั่นคือ สิ่งแสดงความสูงส่งของความเป็นมนุษย์ งานศิลปะเป็นเพียงแค่ an excitation and sensation หรือเป็นเพียงเรื่องตื่นเต้นของความเพื่อฝันจากจินตนาการทางอารมณ์

เมื่อหันมาพิจารณาบทบาทการสร้างสรรคงานทัศนศิลป์ดูบ้าง ก็พบว่า วีรบุรุษของจิตรกรรมแนวลัทธิสังคมนิยม นั้น เริ่มจากแนวธรรมชาตินิยม ในการเสนอความงามที่ปรากฏในภูมิทัศน์ จากวนอุทยานฟองเตนโบลของจิตรกรกลุ่มบาบิซง จากนั้นก็เข้าสู่แนวคิดสังคมนิยมในผลงานของจิตรกรเอก ๓ ท่าน คือ กูร์เบต์ (Courbet) โดมียร์ (Daumier) และ มิลเลต์ (Millet) เป็นต้น

ในประเทศอังกฤษ ปัญหางานศิลปะจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อสังคมหรือไม่จอห์น รัสกิน (John Ruskin) นักวิจารณ์งานศิลปะ และนักปฏิรูปสังคม เป็นผู้มีบทบาทโดดเด่นในปัญหานี้ ความจริงนั้น รัสกินเป็นผู้สนับสนุนลัทธิจิตนิยมอย่างแข็งขันมาก่อน เขาให้ความเห็นและความสำคัญของจินตนาการเป็นเป้าหมายสูงสุดของการสร้างงานศิลปะ มีผลงานการเขียนเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ไว้หลายเล่ม เช่น ศิลปะของประชาชน, ความมั่งคั่งของชีวิต, จุดมุ่งหมายของศิลปะ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม และอื่น ๆ อีกมาก

รัสกินเป็นผู้สนับสนุนวิลเลียม มอร์ริส (W.Morris) กับพวกในกลุ่มฟรีฟาราเอลไรต์อย่างแข็งขัน ในการนำวิจิตรศิลป์ ศิลปะตกแต่ง และช่างฝีมือรวมเข้าไว้ในงานชิ้นเดียวกัน นำเสนอผลงานสู่ประชาชน เพื่อสร้างรสนิยมที่ดี ซึ่งมอร์ริสก็สนอง

ตอบแนวคิดนี้ว่าเป็นรูปธรรม มีการสร้างโรงงานทอผ้า และเครื่องเรือนอย่างสวยงาม และมีประโยชน์ใช้สอย รัสเซียไม่ค่อยเห็นด้วยกับคติศิลปะเพื่อศิลปะ เขากล่าวว่า ศิลปะไม่มีวันเจริญเติบโตและงอกงามได้อย่างแน่นอน มันจะไม่มีอยู่ยาวนาน เว้นแต่มันจะได้รับการยอมรับจากมหาชน แนวคิดนี้คงหนีไม่พ้นจากอุดมคติในเชิงลัทธิสังคมนิยม

บุคคลสำคัญแห่งปลายศตวรรษที่ ๑๙ ผู้แสดงทัศนะเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ไว้มาก คือ **ทอลสตอย (Tolstoy)** ที่ยืนยันถึงศิลปินต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ดังปรากฏในงานเขียนชื่อ **What is Art** และ **My Confession** ถึงแม้จะมีจุดมุ่งหมายไปในทางศิลปะสาขาวรรณกรรมอยู่มาก แต่ข้อคิดของเขาก็ครอบคลุมถึงงานศิลปะทุกสาขาซึ่งเป็นหลักสำคัญทางสุนทรียศาสตร์ เขามักตั้งปัญหาต่างๆ ให้ขบคิด เช่น **What is Art? What is good art? what is beauty?** เขากล่าวว่า “งานศิลปะ คือ สิ่งที่เป็นภารกิจสำคัญของความเป็นมนุษย์” คำถามทำนองนี้ ในปัจจุบันก็ยังคงเป็นปัญหาที่ต้องการคำตอบอยู่

เมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ วงการสุนทรียศาสตร์ยังคงดำเนินไปอย่างคึกคัก เมื่อวิทยาการต่างๆ ภายใต้วิทยาศาสตร์ได้เจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว พลเมืองของโลกเพิ่มมากขึ้น ปัญหาต่างๆ ก็เพิ่มทวีเป็นเงาตามตัวไปด้วย สุนทรียภาพซึ่งเป็นผลสะท้อนของมนุษย์ที่มีต่องานศิลปะ ก็ยิ่งสลับซับซ้อนและลุ่มลึก เนื่องจาก ได้มีการสร้างสิ่งใหม่ แนวคิดใหม่ และวิธีการใหม่เกิดขึ้นกับวงการอยู่ตลอดเวลา ลัทธิใหม่ของแนวคิดใหม่ ศิลปะแนวใหม่เกิดขึ้นมากมาย เกิดขึ้นราวกับดอกเห็ดในฤดูฝน เพื่อต้อนรับศตวรรษใหม่ จึงมีผลส่งให้เกิดสำนักทางสุนทรียศาสตร์ที่มีแนวคิดต่างๆ ตามไปด้วย

เมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นักสุนทรียศาสตร์คนสำคัญชาวอิตาลีได้เปิดประเด็นต่างๆ ให้ขบคิดคือ **เบเนดโต โครเซ่ (Benedetto Croce)** เขาได้รับการยกย่องว่า เป็นนักสุนทรียศาสตร์คนสำคัญของสมัยใหม่ ผลงานได้เสนอปัญหาทางสุนทรียภาพ และศิลปะวิจารณ์ในเชิงปรัชญา มีลักษณะเด่นในแนวคิดทางสุนทรียะ แนวจิตนิยมทางอภิปรัชญาตามแนวของเฮเกล (**Hegelian**) นักปรัชญาชาวเยอรมันในปรัชญาศิลปะ (**Philosophy of Art**) มีการเสนอแนวคิดใหม่ที่น่าสนใจ เขาได้ให้สูตรของ **intuition – expression** (การหยั่งรู้ – การสำแดงออก) ผลงาน

ที่มีชื่อเสียงได้แก่ “สุนทรียภาพคือ วิทยาศาสตร์ของการแสดงออก และเรื่องที่ถูกกันทั่วไป” เขาเชื่อว่า ความเป็นศิลปะ เป็นการแสดงให้เห็นได้จากความรู้สึกภายใน ซึ่งไม่สามารถบรรยายด้วยวิธีอื่นได้ นอกจากสร้างเป็นงานศิลปะ งานศิลปะชั้นเลิศนั้นคือ การแสดงออกของจิตที่สังเคราะห์สุนทรียะขึ้นมา เขาเป็นผู้เสนอเรื่องของ **intuition** (การหยั่งรู้) และ โกรเชกกล่าวว่า “งานวิทยาศาสตร์ก็เช่นเดียวกับงานศิลปะ” แนวคิดของ โกรเชกมีอิทธิพลอย่างลึกลับและกว้างขวางมาก ๆ

นักปรัชญาสุนทรียศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา นั้น ก็มีทัศนะแตกต่างออกไป พวกเขาเรียกหลักการของพวกเขาว่า พวกธรรมชาตินิยม หรือ พวกวัตถุนิยม หรือ พวกปฏิบัตินิยม หรือ อุปกรณ์นิยม หรือ พวกสิ่งแวดล้อมนิยม ซึ่งสืบสานมาจากแนวคิดของ วิลเลียม เจมส์ (W. James) แต่เขามีผลงานเกี่ยวกับปัญหาสุนทรียศาสตร์ไม่มากนัก นักสุนทรียศาสตร์ผู้มีผลงานแนวธรรมชาตินิยมคนสำคัญคือ **ซันตายานา** ซึ่งได้เสนอหลักการ ขอบเขตของสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ ขอบเขตของแก่นสาระ ขอบเขตของจิตวิญญาณ และได้อธิบายถึงชนิดหรือเงื่อนไขของสุนทรียะออกเป็น ๓ ประเภท คือ ..

๑. สุนทรียะของวัตถุ ความพึงพอใจในสีและเสียง

๒. การแสดงออกของจิต และ

๓. รูปแบบ (form)

เขาได้นิยามความงามเป็นความรู้สึกพึงพอใจ ความงามที่วัตถุ และการแสดงออก หลักการนี้ นักปรัชญา นักการศึกษา และนักสุนทรียศาสตร์ชาวอเมริกันคนสำคัญ คือ

จอห์น ดิวอี้ (j. Dewey) เจ้าของทฤษฎีศิลปะ คือ ประสบการณ์ เป็นประสบการณ์ที่เกิดปฏิสัมพันธ์กันระหว่างอินทรีย์ภาพกับสภาพสิ่งแวดล้อม ดิวอี้ถือว่า ลัทธิปฏิบัตินิยม ยึดถือแนวในการปฏิบัติจริงตามความหมายเท่านั้น ที่เป็นจริงงานศิลปะ มีความหมายถึงประสบการณ์ในตัวของมันเอง อิทธิพลของดิวอี้ทางสุนทรียศาสตร์ มีบทบาทอย่างสูงต่อวงการทางสุนทรียศาสตร์ ๆ

ในปัจจุบัน นอกจากที่กล่าวมาแล้วปัญหาสุนทรียภาพยังมีทัศนะต่าง ๆ อีกมาก เช่น กลุ่มเซมิโอติก (semiotic) ที่ยึดถือเรื่องของอรรถศาสตร์ คือ การศึกษาเรื่องความหมายของภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหมายของคำ เพราะการถ่ายทอดความรู้สึกทางสุนทรียะให้เข้าใจได้มีเพียงวิธีเดียวคือ **ภาษา** ซึ่งใช้ได้ดีกับเรื่องของกวีนิพนธ์และ

วรรณกรรม นักสุนทรียศาสตร์ที่สำคัญในแนวคิดนี้คือ ออกเติน (Ogden) และ ริชาร์ด (Richards)

ลัทธิมาร์ก เลนิน ของคาร์ล มาร์ก กับ ฟรีดริช เองเกิลส์ เป็นเจ้าทฤษฎีและเลนิน เป็นผู้นำไปปฏิบัติให้ปรากฏ โดยประธานาธิบดีคนแรกของสหภาพโซเวียต หลักการของลัทธินี้ ทางสุนทรียศาสตร์อยู่บนพื้นฐานของการนำหลักของวัตถุนิยมด้วยวิภาษวิธี ซึ่งมีเป้าหมายหลักอยู่ที่เศรษฐกิจการเมือง และสังคมเป็นตัวกำหนด โดยมีเรื่องของต่อสู้ระหว่างชนชั้น ระบบเศรษฐกิจ สร้างพลังการผลิตอันเป็นพลังทางวัตถุที่ชนชั้นใดเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ย่อมก่อให้เกิดระบบการเมืองและศิลปวัฒนธรรมของชนชั้น

นอกจากนี้ ยังเชื่อว่า มีผลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ด้วย ทศณะนี้เรียกว่า วัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์หรือสสารนิยมทางประวัติศาสตร์ ทั้งหมดเป็นทศณะของ คอมมิวนิสต์

เลนิน ได้นำลัทธิคอมมิวนิสต์ไปปฏิบัติจริง โดยทำการก่อตั้งสหภาพโซเวียตขึ้น นอกจากเป็นนักเศรษฐศาสตร์การเมืองแล้ว เขายังให้ความสนใจเรื่องของศิลปะด้วย มีงานเขียนหลักปรัชญาและสุนทรียศาสตร์ไว้หลายเล่มด้วยกัน เขาเชื่อว่า ศิลปะเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเป็นจุดกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นความจริงทางสังคม งานศิลปะจึงเป็นจุดตั้งเครื่องสะท้อนอย่างพิเศษให้รู้ถึงเรื่องโลกเขามีอิทธิพลทางการเมืองสูงมาก จึงสามารถกำหนดทิศทางสร้างงานศิลปะ ให้เป็นศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อชนชั้นกรรมาชีพ หรือศิลปะเพื่อประชาชน ให้ศิลปินสร้างสรรค์ผลงานตามอุดมการณ์นี้ ในสหภาพโซเวียต และประเทศอื่น ๆ ทั่วไป

อย่างไรก็ตาม นักปรัชญาทางสุนทรียศาสตร์ที่มีผลงานโดดเด่นมากของลัทธินี้คือ เพลคานอฟ (plekhanov) ชาวรัสเซีย เขามีความเห็นที่ว่า เมื่อผลงานศิลปะเกิดจากความคิดที่เหลวไหล จึงเกิดความขัดแย้งในตัวของมันเอง หนีไม่พ้นที่จะเป็นสุนทรียะที่มีคุณภาพเลว “ศิลปินผู้พยายามปรับปรุงความสามารถของตนได้นั้น จะต้องเพิ่มการพิจารณาพลังต่าง ๆ ให้เต็มที่ในผลงาน” ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์มาร์กซิสต์มีบทบาทมากในด้านวรรณกรรม ซึ่งเริ่มจากลัทธิตัจนิยมได้พัฒนาสู่สังคมนิยม มีพื้นฐานมาจากวรรณกรรมของโซเวียตกับการวิจารณ์ศิลป์ มีแนวในการคิดให้ศิลปินเน้นความสำคัญต่อความจริง ที่หนุนการปฏิบัติของเหล่าผู้ใช้แรงงาน เข้าใจในวิญญูณของ

สังคมนิยม แนวคิดนี้ได้แพร่ขยายออกไปทั่วโลก ซดานอฟ (Zhddanov) เป็นนักสุนทรียศาสตร์ชั้นนำคนหนึ่งในแนวคิดนี้

แม้ว่า สหภาพโซเวียต ได้ล่มสลายไปแล้ว แต่หลักสุนทรียศาสตร์แนวมาร์กซิสต์ก็ยังมีบทบาทอยู่มาก โดยเฉพาะหลักการที่ศิลปินต้องมีการรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะเปิดโปงความเลวร้ายของสังคม เป็นความจริงในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการกดขี่ ขูดรีด ความยุติธรรม และอื่น ๆ ที่นักสุนทรียศาสตร์ แนวคิดอื่นได้สืบทอด และให้ความสนใจมานัก

ในยุคสมัยใหม่ หรือกล่าวให้กระชับเข้ามา ก็เป็นระยะเวลาของสุนทรียศาสตร์ร่วมสมัย แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ได้เกิดแนวทางที่แตกต่างออกไปอีกมาก จากนักสุนทรียศาสตร์ในอดีต เช่น เฟลโต, อริสโตเติล, เดการ์ต, ค้านต์ มาร์ก, และคนอื่น ๆ ล้วนยังมีการกล่าวถึงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อแนวคิดทางสุนทรียะอยู่ โดยมีวิทยาศาสตร์สาขาจิตวิทยาช่วยในการสืบค้น ถึงกระนั้น ก็ยังยากที่จะกล่าวสรุปได้ชัดเจน เนื่องจากวงการศิลปะทุกสาขา ล้วนต่างสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ลัทธิใหม่กันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสุนทรียศาสตร์ จำเป็นต้องให้ความสนใจ

ฮันสลิก (Hanslick) นักสุนทรียศาสตร์สาขาดนตรี นับว่ามีผลงานน่าสนใจ เซอร์ โดนัลด์ ทูวีย์ (sir Donald Tovey) ซึ่งเป็นอีกผู้หนึ่งได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับดนตรีร่วมสมัยได้อย่างลึกซึ้ง ส่วนทางด้านทัศนศิลป์ คอนราด ฟิเลอร์ (Konrad Fiedler) ได้เขียนเกี่ยวกับจิตรกรรมร่วมสมัยในทัศนะของนักสุนทรียศาสตร์ได้อย่างน่าสนใจ คลิฟ เบลล์ (Clive Bell) กับ โรเจอร์ ฟราย (Roger Fry) ได้ช่วยอธิบายในการชมภาพจิตรกรรม ให้เกิดความกระจ่างแก่ประชาชนต่องานจิตรกรรมร่วมสมัยที่ค่อนข้างเข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะเบลล์ได้เสนอหลักการ ที่เขาได้ให้คุณลักษณะที่สำคัญต่องานทัศนศิลป์ที่มีคุณภาพทั้งหมด ให้มีความน่าสนใจได้ด้วยตัวของงานเอง จากทฤษฎีรูปแบบนี้เอง วูล์ฟ ฟลิน (Wolfflin) และวอร์ริงเกอร์ (Worringer) นักประวัติศาสตร์ศิลป์ชาวเยอรมัน ได้นำมาประยุกต์ใช้ในประวัติศาสตร์ศิลป์ เรื่องของรูปแบบที่กำหนดลักษณะ กระบวนแบบ ที่ปรากฏในแต่ละยุคแต่ละสมัย เปรียบดุจดังพิพิธภัณฑที่ปราศจากกำแพง ของมาลโรซ์ (Malraux)

ได้เคยกล่าวไว้ นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องความสำคัญของรูปแบบ ทำให้เกิดสุนทรียศาสตร์ กลุ่มรูปแบบนิยม ซึ่งได้มีบทบาทมากในผลงานสุนทรียศาสตร์ดีเด่นทางด้านวรรณกรรม เช่น ริชาร์ด (Richards) และ เบียดสลีย์ (Beardsley)

ทฤษฎีจิตวิทยาเกสตาลท์ (Gestalt Psychology) ซึ่งเป็นจิตวิทยาสาขาหนึ่ง มีหลักความเชื่อที่ว่า ปรากฏการณ์ทางจิตวิญญาณ ความสำคัญของรูปร่างหรือโครงสร้างรวมที่เป็นเอกภาพเท่านั้น เป็นสิ่งจริง เพราะคุณสมบัติย่อยอื่น ๆ เป็นเพียงส่วนประกอบ เอ็ดมันด์ ฮุสเซอร์ล (E. Husserl) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้นำแนวหลักการนี้ไปใช้ในการสืบค้นหาความจริง เขาได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ไว้หลายเล่มมีผู้ยอมรับในหลักการนี้หลายคนในฝรั่งเศสและเยอรมันนี้ ขนานนามแนวคิดของตนว่า พวกเขาปรากฏการณ์นิยม มีระบบการศึกษาสืบค้นชื่อปรากฏการณ์วิทยา ผู้วางพื้นฐานในวิทยานี้ คนสำคัญคือ ฟรานซ์ เบเรตาโน (F Brentano) ศึกษาปรากฏการณ์ของความรัก ความเกลียดชัง ที่เกิดก่อนจะนำไปสู่สิ่งอื่น เขาได้ให้ความสำคัญของเจตนาธรรมณ์ เป็นความรู้สึกที่มีบทบาททางวรรณกรรม กับลัทธิอัตถิภาวนิยม ที่ให้ความสำคัญแก่ปัจเจกภาพมากกว่าสากลภาพ เสรีภาพมากกว่ากฎเกณฑ์ เน้นการสร้างสรรค์มาก แต่การอนุรักษ์น้อย เชื่อว่า ความรู้เชิงอัตนัยเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ด้วยตนเอง มีความสำคัญกว่า ความรู้ที่ได้จากเหตุผลเชิงปรนัย (Objective knowledge)

ในแวดวงสุนทรียศาสตร์ร่วมสมัย ยังมีแนวคิดที่พัฒนามาจากความรู้เชิงประจักษ์ หรือ ความรู้เชิงประสบการณ์ จากรากฐานของนักคิดแนวสังคมนิยมที่สำคัญคือ พวกมาร์กซิสต์กับจอร์น คิวอี้ มีชื่อเรียกว่า ลัทธิประสบการณ์นิยม เพราะมีทัศนะที่เชื่อว่า ความรู้ที่เชื่อถือได้อย่างเดียวเท่านั้น คือ ประสบการณ์ เป็นความรู้ที่ผ่านประสาทสัมผัส กลุ่มนี้ได้ นำปัญหาที่ชาร์ล คาร์วิน กล่าวไว้ในทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต มาสืบค้นโดยยึดหลักการที่ว่า ประวัติของมนุษยชาติได้พัฒนามาโดยตลอดจาก การต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ยิ่งในปัจจุบัน สุนทรียะตกอยู่ภายใต้อำนาจอิทธิพลทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม ซึ่งได้เข้ามาควบคุมวิถีชีวิตของมนุษย์จนแทบหมดสิ้น

ความงาม (Beauty) เป็นหัวใจของสุนทรียวิทยา และสุนทรียศาสตร์ ที่ให้ความสนใจยิ่ง เป็นคุณค่าสำคัญของผลงานศิลปะ และความงามในธรรมชาติ ซึ่งก็มีข้อสังเกตเกี่ยวกับคำว่า “ความงาม” เพราะคำ ๆ นี้ยังมีความหมายคลุมเครือ ไม่ชัดเจน เพราะเป็นได้ทั้งคุณศัพท์ และกริยาวิเศษณ์ และยังใช้ในลักษณะที่ชวนฟัง ชวนยินดี ชวนให้สมเพชอีกด้วย เช่น ผลงาม กำไรงาม และงามหน้า เป็นต้น ซึ่งยังไม่ถูกต้องตรงกับความงามในสุนทรียศาสตร์ เพราะยังมีความหมายถึงสิ่งของและความรู้สึกอื่น ๆ อีก เช่น ความงาม คือ ความดี, ความงามคือ ความจริง, ความงามคือ ความน่าเกลียด ความทุกข์โศก ถ้าสร้างให้มีศิลปะก็เป็นความงามได้และคำ ๆ นี้ยังไม่เป็นศัพท์เฉพาะ ฉะนั้นโดยทั่วไปจึงนิยมใช้คำสุนทรีย สุนทรียะและสุนทรียภาพแทน แม้แต่คำว่า Beauty ในภาษาอังกฤษเอง ก็ยังมีนักปราชญ์หลายคนมีความเห็นแย้งว่า ไม่ตรงกับความหมายที่แท้จริง

อย่างไรก็ตาม คำ ๆ นี้ได้ใช้จนเป็นที่เข้าใจกันทั่วไปแล้วว่า มีความหมายมากกว่าคำว่า “สวย” (Beautiful) ที่ให้ความหมายต่างไปจากคำว่า sublime ที่แปลว่า น่าทึ่ง, ประเสริฐ, เลิศ, บริสุทธิ และคำว่า picturesqueness ที่แปลว่า สละสลวย น่าดู ไพเราะ, น่าเพลิดเพลิน, สวยราวกับภาพวาด

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้อธิบายคำว่า “ความงาม” หมายถึง คุณสมบัติของ ศิลธรรม พุทธิปัญญา และทางรูปสมบัติ ซึ่งอาจโน้มน้าวใจเราให้เกิดความรู้สึกปลื้มใจ บันเทิงใจ เพราะด้วยความสมบูรณ์ของรูป สี สดส่วน เสียง ถ้อยคำ และความคิดเห็นอัน มีอยู่ในคุณสมบัตินั้น ๆ

ความงาม อาจมีอยู่ในทิวทัศน์ธรรมชาติ สัตว์ ร่างกายคน ต้นไม้ ดอกไม้ และสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในธรรมชาติ อาจมีอยู่ในกิริยาอาการของผู้หญิง มารดาซึ่งกำลังให้ ลูกน้อยดื่มนม อาจมีอยู่ในภาพของไฟไหม้อย่างใหญ่โต ฉะนั้น ความงามจึงมีอยู่มากมาย หลายลักษณะ เช่น ความงามที่มีลักษณะเป็นสุนทรียภาพ เช่น ภูมิประเทศ ซึ่งเป็นภาพที่งาม หญิงที่มีความงามเป็นรูปสมบัติ รูปภาพที่งาม เสียงดนตรีหรือบทประพันธ์ที่ไพเราะ เป็นต้น

ความงามที่มีลักษณะเป็นความรู้สึกประทับใจ (sentimental Beauty) เช่น ภาพมารดาเลี้ยงลูก พระกำลังบอกหนทางแก่คนที่กำลังจะสิ้นใจตาย ความงามที่มีลักษณะสลดใจ (Tragic Beauty) เช่น ภาพไฟไหม้อย่างใหญ่โต ทะเลกำลังปั่นป่วน เพราะเกิดพายุใหญ่ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความงามที่ดูผิดปกติธรรมดา เช่น ความงามแบบพิลึกกึกกือ (bizarre) ดูโลดโผน ผิดปรกติผิดธรรมดา เช่น งานศิลปะของชาวแอฟริกันและอื่น ๆ ที่ได้ชื่อว่า เป็นอนารยชน หรือ ของศิลปินร่วมสมัยในลัทธิ Primitivism ของศิลปินร่วมสมัยที่ของสร้างงานตามแบบฉบับของอนารยชน ต่างก็มีสุนทรีย์ในอีกแบบหนึ่ง อาจดูน่ากลัว ตกขบขัน แปลกหู ประหลาดตา เป็นต้น

ปัจจุบัน นักสุนทรียศาสตร์ร่วมสมัย ได้จัดให้ความงามแบบพิลึกกึกกือนี้ อยู่ในข่ายของความสุนทรีย์แบบหนึ่งด้วย

นานาทศนะเกี่ยวกับความงามของนักปรัชญาต่างยุคต่างสมัย

- **เพลโต** มีทัศนะว่า ความงามที่แท้จริง ไม่ได้มีอยู่บนโลกนี้ หากแต่อยู่ในโลกแห่งมโนคติ (world of ideas) ซึ่งเป็นความงามนิรันดร

- **อริสโตเติล** มีทัศนะว่า ความงาม อยู่ที่ความประสานกลมกลืนของสัดส่วน เพราะสัดส่วนที่งดงาม ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายของประสาทและอวัยวะต่าง ๆ ความยิ่งใหญ่ของศิลปิน อยู่ที่มีความสามารถค้นพบ ความกลมกลืนนี้ และสามารถถ่ายทอดลงในผลงาน ความงามบังเกิดขึ้นและอยู่ที่สัดส่วนของสุนทรียภาพของวัตถุ

- **เซนต์ โทมัส อไควนัส** นักบุญในคริสต์ศาสนา เชื่อว่า ความงาม (สุนทรียภาพ) เป็นเรื่องของความเด่นชัด ความมีระบบ ความสมส่วน และความประสานกลมกลืนของสิ่งต่าง ๆ

- **อิมมานูเอล ค้านต์ (Immanuel Kant)** นักปรัชญาชาวเยอรมันที่ทรงอิทธิพลมากในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ หรือสมัย Enlightenment หรือ พุทธิปัญญาอันรุ่งโรจน์ของยุโรปค้ำตันต์มีชื่อเสียงมากในผลงานเกี่ยวกับทฤษฎีแห่งความรู้

ทฤษฎีสุนทรียวิทยาของค้านต์ เกี่ยวกับเรื่องสุนทรียะ มาจากสุนทรีย์ในธรรมชาติ ก่อน ต่อมาจึงอยู่ในงานศิลปะ ผลงานศิลปะระดับจิตรศิลป์ ไม่ได้มีอยู่แต่สุนทรีย์ในตัวของมันเองเท่านั้น หากยังเป็นจุดพาหะไปสู่มโนภาพของสุนทรียศาสตร์ด้วย ค้านต์

มีแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียภาพของมนุษย์ว่า มีมากบ้าง น้อยบ้าง ระดับสูงบ้าง ต่ำบ้าง ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพ ๓ ประการของมนุษย์ คือ เหตุผล เจตจำนง และความรู้สึกที่มาจาก รสนิยมคุณค่าที่แท้จริง อยู่ที่คุณค่าภายในของผลงานศิลปะนั้น ๆ ส่วนคุณค่าภายนอก เป็นเรื่องรองลงไป ส่วนด้านความรู้สึกแบบปรารถนียม (altruism) มีคุณค่ามากกว่า อุตถนียม (egoism) ถึงแม้สุนทรียะเกิดจากสภาวะของจิตกำหนดขึ้นก็ตาม แต่ สุนทรียะในวัตถุก็มีอยู่จริงด้วย ฉะนั้น สุนทรียะคือ ผลของความรู้สึก

- **เซอร์ เฮอร์เบิร์ต ริด (Sir Herbert Read)** วิและนักวิจารณ์ศิลปะ ชาวอังกฤษ ได้กล่าวถึงความหมายของศิลปะ สุนทรียภาพ คือ เอกภาพของความสัมพันธ์ ที่มีระเบียบแบบแผนของรูปแบบที่เข้ามาปรากฏต่อประสาทสัมผัสของเรา และทำให้เกิด ความพึงพอใจ

สุนทรียภาพประกอบขึ้นจากลักษณะของความแปลก (bizarre) ความใหม่ (nouveau) ไม่น่าเบื่อ ไม่น่าขี้ขี้ ไม่น่าซ้าชาก (unbanal) จากทัศนะของศิลปิน สมัยใหม่

- **ทอลสตอย (Tolstoy)** นักประพันธ์เอกชาวรัสเซียมีทัศนะว่า ความมีสุนทรีย์ ไม่ว่าจะเป็ผลงานศิลปะหรือของวัตถุใด ๆ เกิดมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ทางสุนทรียะของบุคคลนั้น ๆ กับสิ่งนั้น ๆ

สุนทรียภาพเกิดจากความรู้สึกพึงพอใจ เป็นแนวคิด และทัศนะที่พบมากที่สุด จากนักปรัชญา นักสุนทรียศาสตร์ทั้งหลาย แต่ความรู้สึกพึงพอใจนั้นเกิดจากความรู้สึก จากจิตกำหนดขึ้น หรือเกิดจากวัตถุนั้นก่อให้เกิดขึ้น เดวิด ฮิวม์ นักปรัชญาชาวอังกฤษ แนวประสบการณ์นิยม มีความเห็นว่า สุนทรียภาพเป็นเพียงความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากจิต ของมนุษย์ สุนทรียธาตุไม่มีอยู่ในวัตถุ

- **เบเนตโตโต โครเซ่ (Benetto croce)** นักปรัชญา นักสุนทรียศาสตร์ชาว อิตาลีเยน ผู้นำเสนอทฤษฎีการรู้เองหรืออหัตตคติกญาณนิยม (intuitionism) ของ สำนักจิตนิยม (idealism) มีทัศนะว่า สุนทรียภาพระดับสูงได้มาโดยจิตที่ฝึกฝน จนมีสมรรถภาพพิเศษ เขาเชื่อว่า สุนทรียภาพเป็นเรื่องของจิตในการสร้างจินตภาพ

- **เฮเกิล (Georg Hegel)** นักปราชญ์ชาวเยอรมัน ยอมรับว่า สุนทรียภาพ

อุบัติขึ้นได้ทั้งจิต และวัตถุภายนอกกำหนด แต่เขาเชื่อถึงความมีพลานุภาพของจิตที่สามารถเข้าถึงสุนทรียภาพได้กว่าที่ทางวัตถุมีอยู่ มนุษย์เองสามารถสร้างสรรค์สุนทรียภาพใหม่ขึ้นมาเองได้ นอกเหนือไปจากที่มีอยู่ในธรรมชาติ โดยเฉพาะสุนทรียภาพในผลงานศิลปะทุกสาขา ล้วนเป็นผลผลิตของศิลปินที่ผ่านการฝึกสมรรถภาพทางจิตมาเป็นอย่างดี

- ศ. ศิลป์ พีระศรี ได้ให้ความหมายของสุนทรียภาพว่า เป็นความรู้สึกโดยธรรมชาติของคนเราทุกคน ซึ่งรู้จักค่าของวัตถุที่งาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสียง และถ้อยคำที่ไพเราะ เป็นการรู้ค่า ต่อการประจักษ์ วิจิตรศิลป์เป็นความรู้สึกสะท้อนใจทางสุนทรียภาพ เพราะฉะนั้น สุนทรียภาพในทางศิลปะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะมีส่วนสัมพันธ์อยู่กับประสาทอินทรีย์ ความรู้สึกของศิลปิน และกับทั้งศิลปกรรมด้วย

- ซานตายานา (Santayana) นักสุนทรียศาสตร์ ชาวสเปน มีความเห็นว่า สุนทรียะในงานศิลปะนั้น ได้รวมเอาลักษณะที่สำคัญ ๒ ประการเข้าไว้ด้วยกัน คือ สำแดงอารมณ์ (expression aspect) กับการแสดงลักษณะ (presentation aspect) อันได้แก่การจัดสี แสง และสุนทรียธาตุ ๆ ความงามเป็นความพึงพอใจที่มีต่อวัตถุ

- เบลล์ (Bell) นักสุนทรียศาสตร์ชาวอังกฤษมีความเห็นพ้องกับนักสุนทรียศาสตร์หลายคน สุนทรียภาพคือ ความพึงพอใจ โดยไม่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง สุนทรียภาพสมบูรณ์ไม่พบได้ในธรรมชาติ แต่ศิลปินมองเห็นและหยั่งรู้ทะลุถึงแก่นแท้ในสุนทรียภาพสมบูรณ์นั้น จนสามารถนำมาแสดงออกให้ประจักษ์เป็นรูปธรรม

เรื่องความงาม เป็นเรื่องที่ตกลงกันยาก และเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะอธิบายให้ใครรับรู้ได้ซาบซึ้งเท่าที่เรารับรู้ บางครั้งสิ่งที่เราเห็น เราพอใจ และประทับใจ เมื่อถูกว่า ทำไมจึงชอบ พอใจ และประทับใจ มีสิ่งใดที่ทำให้ชอบ พอใจ ประทับใจ ก็เป็นเรื่องที่หาคำตอบได้ยาก เพราะความงามเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความสนใจกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

สรุปได้ว่า ความงาม หมายถึง การกำหนดความรู้สึกจากการรับรู้สู่จิตใจตามภาวะที่มีความเหมาะสมกับกาลเทศะ ตรงตามความต้องการ และรสนิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ๆ ดังนั้น ความงามแต่ละยุค แต่ละสมัย ย่อมมีความแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับ

กับสิ่งเหล่านี้ คือ สภาพสังคม ศาสนา วัฒนธรรม สภาวะจิตใจ อารมณ์ และความศรัทธา เป็นต้น

อนึ่ง ความงามของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และศิลปะ ก็เป็นเรื่องจำเป็นต้องศึกษา และทำความเข้าใจให้ถูกต้อง เพราะเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้ง โดยตรงและโดยอ้อม คือ

๑. ความงามของธรรมชาติ

ธรรมชาติ (Nature) เป็นคำที่มนุษย์ทุกคนคงรู้จักและเข้าใจกันดีว่า หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเอง และเป็นอยู่ตามธรรมดาของสิ่งนั้น ๆ ตามความนี้ทำให้เกิดความคิดว่า หากมนุษย์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับคน ต้นไม้ ทะเล หาดทราย ท้องฟ้า ป่าเขา เป็นอย่างดี แล้วก็จะเข้าใจธรรมชาติเป็นอย่างดีด้วย จึงถือได้ว่าเป็นคนรักธรรมชาติ เพราะมนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างต่อเนื่องและแน่นแฟ้น แต่สิ่งหนึ่งที่มนุษย์จะปฏิเสธไม่ได้ว่า มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์เป็นอย่างดีคือ สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เช่น การเดินป่า กีฬา ภูเขา เป็นต้น ดังนั้น จึงจำเป็นที่ควรจะต้องศึกษาทัศนะของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นว่า มนุษย์มีท่าทีต่อสิ่งนั้นอย่างไร และธรรมชาติในความเข้าใจของมนุษย์หายความถึงอะไร มีผู้ให้ความหมายของธรรมชาติไว้ดังนี้

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (๒๕๓๗, ๔๖) กล่าวว่า ธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติ แบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ ลักษณะของธรรมชาติที่มีความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและฟื้นฟูสภาพเดิมได้โดยระบบของตัวเอง เช่น ป่าทุ่งหญ้า สัตว์น้ำในอุทยานต่าง ๆ ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตต้นน้ำลำธาร เป็นต้น ลักษณะที่สองคือ ธรรมชาติที่ไม่สามารถเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและฟื้นฟูสภาพเดิมไม่ได้ เมื่อถูกทำลายก็จะหมดสภาพไป ได้แก่ เกาะ แก่ง ภูเขา ถ้ำ น้ำตก ทะเลสาบ แม่น้ำหนอง คลอง บึง หาดทราย ๆ และแหล่งที่มีซากดึกดำบรรพ์ เป็นต้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๔๑, ๑ – ๑๑) กล่าวว่า ธรรมชาติ คือ สิ่งที่มีชีวิต เช่น พืช สัตว์ ตลอดจนจุลินทรีย์ทั้งหลาย และสิ่งที่ไม่มีชีวิตเช่น ดิน น้ำ แร่ธาตุ อากาศ ที่โบราณเรียกว่า ธาตุทั้ง ๔ มีดิน น้ำ ลม ไฟ มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความมีชีวิตอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์ (อย่างที่พูดเข้าตัวเองว่า เราเป็นสัตว์ประเสริฐนั่นแหละ)

กล่าวได้ว่า ธรรมชาติคือ สิ่งที่มนุษย์ไม่ได้สร้าง แต่เกิดขึ้นมาเองพร้อมกับโลก สูญสิ้นและเกิดขึ้นใหม่ได้

ธรรมชาติ มีคุณค่าทางวิทยาการต่าง ๆ โดยเฉพาะสุนทรียภาพที่เกี่ยวกับความงามที่เกิดขึ้นเอง ปราศจากมนุษย์ดัดแปลง ประดับแต่ง ดังนั้น ในธรรมชาติมีลักษณะของความงามที่แตกต่างกันเฉพาะอย่าง จึงเกิดคุณค่าทางสุนทรียภาพที่ต่างกัน ดังนี้

๑. คุณค่าความงามที่เกิดจากการรับรู้ทางตา โดยการมองเห็นรูปทรงต่าง ๆ
๒. คุณค่าความงามที่เกิดจากการรับรู้ทางผิงกายจับต้องได้
๓. คุณค่าความงามที่เกิดจากการรับรู้ทางการได้ยินเสียง
๔. คุณค่าความงามที่เกิดจากการรับรู้การเคลื่อนไหวของสรรพสิ่ง ๆ ละ

กล่าวได้ว่า ธรรมชาติเป็นแหล่งทรัพยากรแห่งความเพลิดเพลินยินดีของมนุษย์ และหากมนุษย์ทบทวนให้เข้าใจแจ่มชัดว่า เหตุใดที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลินยินดี ก็จะได้คำตอบว่า เพราะมนุษย์เห็นสิ่งต่าง ๆ มีความกลมกลืนกัน มีส่วนประกอบที่เหมาะสมกันในธรรมชาติ เกิดเป็นความรู้สึกงดงาม และความงามของธรรมชาติบางประเภทก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บางประเภทก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์และการกระทำของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ความงามที่มีอยู่ในธรรมชาติเป็นความงามที่บริสุทธิ์ มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ อันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ที่สร้างความประทับใจและ มีความสุขเมื่อได้สัมผัสรับรู้

ธรรมชาติ เป็นเสมือนทรัพยากรทางความคิดที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ธรรมชาติช่วยให้มนุษย์มีความสุข สดชื่น มีชีวิตชีวา ทำให้มนุษย์รับรู้ และเป็นแหล่งบันดาลใจที่ผลักดันให้มนุษย์สร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ แต่ปัจจุบัน ความงามของธรรมชาติได้ถูกทำลายและลดคุณค่าความงามและประโยชน์ลง เพราะสภาวะทางธรรมชาติและการทำงานของมนุษย์ เช่น ถูกตัด ฝน ลม แผ่นดินไหว การระเบิด การทำเหมืองแร่ และการก่อสร้าง เป็นต้น ดังนั้น มนุษย์ควรช่วยกันบำรุงรักษาธรรมชาติไว้ให้คงอยู่นานที่สุด เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง

ความงามของสิ่งแวดล้อม

ได้ทราบแล้วว่า ธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ได้สร้าง สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นเองพร้อมกับโลกเช่น มนุษย์ สัตว์ พืช แร่ธาตุ เชื้อโรค ภูมุตถายและเกิดขึ้นมาใหม่ได้ ธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นลักษณะใด ล้วนมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ เป็นตัวกำหนดการดำรงชีวิตและ

คุณภาพชีวิตมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านความรู้ และความเบิกบานใจ เป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด จนกลายเป็นเหตุให้มนุษย์สร้างสิ่งต่าง ๆ ต่าง ๆ ขึ้น และสิ่งที่มนุษย์สร้างทั้งหมดรวมกับธรรมชาติเราเรียกว่า “สิ่งแวดล้อม” (Environment)

สำนักงานนโยบาย และแผนสิ่งแวดล้อม (๒๕๔๑, ๑๐) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง มนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ที่มีชีวิตทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตให้สมดุล

มีชัย วรสายัณห์ (๒๕๓๕, ๑) ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ เช่น ดิน น้ำ อากาศ ภูเขา ฯ และที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ถนน สะพาน โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ทั้งที่สามารถมองเห็นได้และไม่สามารถมองเห็นได้เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๕, ๘๓๗) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ และชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น

ฉะนั้น กล่าวได้ว่า สิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ เช่น พรรพสิ่งต่าง ๆ ของธรรมชาติทั้งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต ชื่อว่า สิ่งแวดล้อม อนึ่ง เมื่อมองในเชิงสังคมจะเห็นว่า สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มีตัวตนเป็นรูปธรรม สามารถมองเห็นลักษณะรูปทรงได้ เช่น บ้าน อาคาร สภาพเขียน ภาพปั้น สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ และสิ่งที่ไม่มิตัวตนเป็นนามธรรมไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปทรงได้ เช่น เสียง กลิ่น รสชาติ อากาศเป็นพิษและระบบประปิบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย แล้วแต่มนุษย์ในชุมชนนั้น ๆ จะจัดตั้งและร่างกฎเกณฑ์นั้นขึ้นมาใช้ และเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ

สรุปได้ว่า “สิ่งแวดล้อม” หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวมนุษย์ ประกอบด้วย

๑. สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ
๒. สิ่งที่มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้น (ธรรมชาติ)

คุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางสุนทรียภาพ

ความงามของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บางครั้งมนุษย์ไม่สามารถแยกออกจาก

กันได้เพราะความงามทั้งสองอย่างนี้มีลักษณะสอดคล้อง และเกี่ยวเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น จึงพิจารณาเป็นการเฉพาะ แต่ละบรรยากาศหรือแต่ละสถานการณ์ เพราะโครงแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน องค์ประกอบก็ต่างกัน จะเอามาเปรียบเทียบกันไม่ได้ แต่สิ่งที่สิ่งที่มนุษย์ได้รับจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ก็มีความงามที่สมบูรณ์เฉพาะตัว แต่เมื่อผสมผสานกันแล้ว ก็ก่อให้เกิดเป็นความงามขึ้นในแต่ละมุมมอง จึงเกิดเป็นคุณค่าทางสุนทรียภาพของสิ่งแวดล้อมดังนี้

๑. คุณค่าความงามที่มีมุมมอง

๒. คุณค่าความงามที่เกิดจากการสัมผัส

๓. คุณค่าความงามที่เกิดเสียงธรรมชาติและที่เป็นผลงานของมนุษย์สร้างขึ้น

๔. คุณค่าความงามที่เกิดจากการเคลื่อนไหวทางธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น

สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว นอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัย และแหล่งความรู้ต่าง ๆ ของมนุษย์แล้ว สิ่งแวดล้อมยังเป็นแหล่งความงาม ที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกสบายใจ เบิกบานใจในความสวยงามที่ได้รับ เพราะเกิดความประทับใจในสุนทรียภาพ ที่สิ่งแวดล้อมได้สรรค์สร้างขึ้น

ปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสูงขึ้น ประชากรมนุษย์ก็เพิ่มมากขึ้น ปัญหาที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ในการใช้ทรัพยากร และขาดความรับผิดชอบ จึงก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาอื่นๆ เช่น ความเสื่อมโทรมของป่า ดิน น้ำ แร่ธาตุ สัตว์ พืช อากาศ ทางออกของมนุษย์ควรช่วยกันพิทักษ์ และพัฒนาสภาพแวดล้อม เพื่อให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมกลับคืนมาโดยสมบูรณ์เหมือนเดิมหรือใกล้เคียง

มนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำว่า “คน” หรือ “มนุษย์” เป็นคำนิยามที่ใช้เรียกสิ่งเดียวกัน มีความหมายอย่างไร และมีสิ่งใดเป็นองค์ประกอบ ล้วนเป็นคำถามที่ต้องหาคำตอบทั้งสิ้น

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๕, ๒๕๓) ให้ความหมายว่า สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล, สัตว์ที่มีจิตใจสูง

คณะกรรมการวิชามนุษย์กับธรรมชาติ (๒๕๒๕, ๒๖) กล่าวถึงมนุษย์ในสาขามนุษย์ศาสตร์ว่า “มนุษย์” สัตว์ประเสริฐหรือสัตว์ที่มีจิตใจสูง ในสาขาสังคมศาสตร์

ก็กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม และในสาขาวิทยาศาสตร์ ก็จัดมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งในอาณาจักรสัตว์

สรุปว่า “มนุษย์” เป็นสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ร่างกาย และจิตใจ มีความรู้สึกรับรู้ มีเหตุผลและมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ มากกว่าสัตว์อื่น ๆ

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และเป็นสิ่งแวดล้อมซึ่งกันและกัน **ที่สำคัญที่สุด** เพื่อให้รู้และเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ฉะนั้น มนุษย์ควรเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อมนุษย์ คือ

๑. ผลทางด้านร่างกาย มนุษย์มีความอยากรู้ อยากเห็น ชอบแสวงหา รู้จักสังเกต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีความต้องการ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค (ปัจจัย ๔ ที่ทำให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้)

๒. ผลทางด้านจิตใจและอารมณ์ มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์และความหวาดกลัว ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ชอบเปลี่ยนแปลง ค้นคว้า ทดลอง สร้างสรรค์สิ่งทดแทน ความเชื่อในสังคม รู้จักรักสวรั้งงาม มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ต้องการความอบอุ่น การพักผ่อนหย่อนใจ ความก้าวหน้า ความสามัคคี และรู้คุณค่าทางสุนทรียภาพที่ทำให้ อารมณ์ สดชื่น เบิกบาน

สรุปว่า มนุษย์ เรียนรู้โดยการสังเกตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม สิ่งที่มีมนุษย์สัมผัส รับรู้ สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ ก็เกิดความพึงพอใจ และรู้สึกประทับใจ แต่สิ่งใดที่มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ สัมผัส และตอบสนองความต้องการของมนุษย์ไม่ได้ มนุษย์ก็เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบาย และมีความรู้สึกโศกเศร้าสะเทือนใจ

ทฤษฎีเกี่ยวกับความงาม

ความงาม (Beauty) เป็นคำที่ยากที่จะอธิบายหรือให้ความหมายเจาะจงครอบคลุมได้สมบูรณ์ แต่ความงามเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะทำให้มีชีวิตสดชื่นรื่นรมย์ มนุษย์ได้อาศัยความรู้สึก จากการรับรู้ในเรื่องความสวยงาม แล้วกำหนดหรือให้คุณค่าแก่สิ่งนั้นว่า “มีความงาม”

ปัญหาในเรื่องความงาม จึงเกิดขึ้นเพราะการมองเห็นความงาม แต่ละคนย่อมมองความงามแตกต่างกัน เช่น การประกวดนางงามบนเวที การมองเห็นในสิ่งเดียวกัน อาจมีความเห็นไม่เหมือนกัน ดังนั้น หลักเกณฑ์หรือมาตรฐานในเรื่องของความงาม ที่นักสุนทรียศาสตร์จะต้องค้นหาความจริงว่า อะไรคือสิ่งที่สวยงาม และทรงคุณค่าแห่งความงาม โดยมีผู้ให้ความหมายของความงามไว้ ดังนี้

เอกชัย สันทรพงศ์ และเสาวนิตย์ แสงวิเชียร (๒๕๒๕, ๓) ได้ให้ความหมายของความงามว่า สิ่งที่สร้างความพึงพอใจ ความชอบให้แก่จิตนั่นเอง อะไรที่สร้างความพึงพอใจให้แก่จิต ไม่ว่าจะผ่านผัสสะหรือทวารใดทวารหนึ่งของอายตนะทั้งห้าคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

สุชาวดี พลอยขุม (ม.ป.ป., ๕๕) ได้รวบรวมคำนิยามของความงามไว้ว่า

๑. Langfeld ได้กล่าวว่า ความงาม คือ สัมพันธภาพระหว่างสิ่งสองสิ่งคือ อินทรีย์มนุษย์กับวัตถุ (phil, p ๓๕๖)

๒. Aquinas กล่าวว่า ความงาม คือ สิ่งที่ทำให้ความเพลิดเพลิน เมื่อเรารู้หรือเห็น ความงามและความดี โดยเนื้อแท้แล้วเป็นอันเดียวกัน เพราะทั้งสองอย่างขึ้นอยู่กับรูปแบบ สัดส่วน ระเบียบและความกลมกลืน (Idib. p ๓๕๗)

ประเสริฐ ศรีรัตน (๒๕๔๒, ๑๗ – ๒๐) ได้กล่าวถึงความงามตามทัศนะของนักปรัชญา ดังนี้

๑. โฮมเมอร์ (Hommer) จินตกรในสมัยกรีกกล่าวว่า ความงามเป็นความมหัศจรรย์ เพราะอาจเป็นความรู้สึกที่แปลกจนไม่สามารถอธิบายได้

๒. โซเครตีส (Socrates) ความงาม ตามทัศนะของโซเครตีส เป็นความงามแห่งจิตวิญญาณ ที่จะเข้าถึงความเป็นอมตะของความรัก คือ ปัญญา โดยสรุปก็คือวิธีการเข้าถึงความสมบูรณ์

๓. เพลโต (Plato) กล่าวว่า ความงาม คือ การเลียนแบบ ซึ่งแบบจะอยู่ในสากลจักรวาลหรืออยู่ในอุดมคติ ศิลปินรับรู้ เข้าถึงแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปกรรม

๔. เซนต์ ออกุสติน (Augustine) ทัศนะเกี่ยวกับความงามของเซนต์ ๆ คือ ความงามจะขึ้นอยู่กับสภาพ จำนวนความเสมอภาค สัดส่วนและความเป็นระเบียบ

๕. เซนต์ โทมัส (Thomas) มีความเห็นว่า ความงาม คือ ความปิดต่อการเป็นอยู่ของสิ่งที่เห็น การเห็นมีต่อการรู้คิด การรับรู้ในความงาม คือ การรู้อย่างหนึ่ง

เรื่องของความงาม เป็นเรื่องที่ตกลงกันยาก และเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะอธิบายให้ใครรับรู้ได้อย่างซาบซึ้งเท่าที่เรารับรู้ บางครั้งสิ่งที่เราเห็น เราพอใจ และประทับใจ แต่มีผู้ถามเราว่า ทำไมจึงชอบใจ พอใจ และประทับใจ มีสิ่งใดที่ทำให้พอใจ ประทับใจ ก็ตอบคำถามนี้ไม่ได้ เพราะความงามเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความสนใจกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

สรุปว่า ความงาม หมายถึง การกำหนดความรู้สึกจากการรับรู้สู่จิตใจตามภาวะที่มีความเหมาะสมกับกาลเทศะ ตรงความต้องการและรสนิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ๆ ดังนั้น ความงามแต่ละยุค แต่ละสมัยย่อมมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพสังคม วัฒนธรรม ศาสนา สภาวะจิตใจ อารมณ์ และความศรัทธา เป็นต้น

ศิลปะ

ศิลปะคืออะไร ? เป็นคำถามแรกที่ต้องการคำตอบ ในปรัชญาศิลปะ คำว่า “ศิลปะ” แปรมาจากคำว่า **Art** มักมีผู้ใช้แทนคำว่า “งานศิลปะ” ซึ่งพูดแล้วยังเลื่อนลอย ไม่กระจ่างชัด ในที่นี้จึงขอใช้คำว่า “งานศิลปะ” (work of art) แทนเพื่อความชัดเจน ถ้าที่ใดใช้คำว่า “ศิลปะ” ก็หมายถึงงานศิลปะ ด้วยความหมายทั่วไปของงานศิลปะ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่คำตอบนี้ยังกว้างเกินไป ดังนั้น ในปรัชญาศิลปะต้องการเน้นให้เห็นความลึกซึ้งลงไปอีก โดยแสวงหาคำตอบ ที่หมายถึงงานศิลปะที่มีคุณค่า และคุณภาพทางสุนทรียภาพอยู่ในระดับวิจิตรศิลป์เป็นเป้าหมายสูงสุด ส่วนเรื่องของประยุกต์ศิลป์นั้นให้เป็นเรื่องรองลงไป

ต่อไปนี้จะขอเสนอแนวคิด และความเห็นของนักคิดและนักสุนทรียศาสตร์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ที่มีทัศนะต่าง ๆ เกี่ยวกับปรัชญาศิลปะทุกสาขาศิลปะ คือ

เพลโต (plato) นักปรัชญาชาวกรีก ได้ให้ความเห็นว่า งานศิลปะ คือ การถ่ายแบบจากงานศิลปะในอุดมคติ ความงามที่พบเห็นอยู่บนโลก ไม่ใช่ความงามระดับสูงสุด หากมีได้ก็อยู่ในโลกแห่งอุดมคติเท่านั้น ซึ่งเป็นความงามนิรันดร์

อริสโตเติล (Aristotle) ผู้เป็นศิษย์ของเพลโต มีความเห็นแย้งว่า งานศิลปะ คือ การเลียนแบบธรรมชาติ ความงามมีได้ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะความกลมกลืนของสัดส่วนต่าง ๆ ของวัตถุในธรรมชาติ ช่วยผ่อนคลายหรือบรรเทาความเครียดของมนุษย์ ศิลปะที่มีคุณค่าความงาม คือ ความงามของส่วนสัด

โพลติอุส (plotinus) มีทัศนะว่า งานศิลปะ เป็นเรื่องของสุนทรียะ โดยหัวใจของความสุนทรียะนั้น จะต้องเกิดจากความมีสมมาตร ที่เกิดขึ้นจากการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ให้บังเกิดเอกภาพ แนวคิดเกี่ยวกับงานศิลปะของโพลติอุสมีประโยชน์มากในการพิจารณาผลงานศิลปะสมัยกลาง และสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา

เซนต์ โทมัส อไควนัส (Thomas Aquinas) มีทัศนะเกี่ยวกับสุนทรียะว่า สุนทรียะเป็นเรื่องของความเป็นหนึ่งเดียว ความสมบูรณ์เกี่ยวข้องกับเรื่องของสัดส่วนที่สอดคล้องกัน ความบริสุทธิ์ใสสะอาดกับสุนทรียะเป็นสิ่งที่ต้องตรงกัน ความกลมกลืน

เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติในสรรพสิ่งทั้งหลาย ทั้งหมดเป็นเรื่องของความดี และความ
และความจริง

เบเนด็ทโต โกรเซ่ (Benedetto Croce) มีความเชื่อในคติศิลปะเพื่อศิลปะ เป็นอย่างมาก จึงมีทัศนะว่า “ศิลปะ” เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งภายใน ซึ่งไม่สามารถบรรยายให้รู้ด้วยวิธีอื่นใด นอกเสียจากต้องสร้างเป็นงานศิลปะ โกรเซ่ได้ แสดงความเห็นอีกว่า งานศิลปะ คือ การแสดงออกทางจิตของการเห็นจากภายในด้วย อัจฉนัตติกญาณ (intuition) ดังนั้น งานศิลปะ ก็คือการสำแดงออกของจิตสังเคราะห์ งานศิลปะคือ สัจชาตญาณที่การแสดงออก สัจชาตญาณก็คือการแสดงออกทางศิลปะ ฉะนั้น ความพึงพอใจต่องานศิลปะ ก็คือการแสดงออกทางสัจชาตญาณ

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) มีความเชื่อเกี่ยวกับงานศิลปะว่า ในธรรมชาติ ได้จัดระบบระเบียบของกระบวนการต่าง ๆ ไว้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น มโนภาพทางศิลปะ เกิดจากประสบการณ์ และประสบการณ์ก็มาจากการบวนการเชิงธรรมชาติที่สามารถ ควบคุมให้ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มโนภาพของศิลปะคือ ผลสำเร็จอัน ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

ซันตายานา (Santayana) กล่าวว่า ความรู้สึกอย่างจริงจังต่อความสุนทรีย์ ดีกว่าวิธีที่หาอย่างไร จึงเกิดความรู้สึกต่อสุนทรีย์ ดังนั้น ซันตายานาจึงเชื่อว่า ความรู้สึก อย่างใจจริง เป็นสิ่งสำคัญของการสร้างสรรค์สุนทรีย์ งานศิลปะ เป็นหลักสำคัญของ ปรัชญาศิลปะ

สเปนเซอร์ (Spencer) ให้ความเห็นว่ ศิลปะ คือการแสดงพลังส่วนเกิน เช่น เดียวกับการเล่น ความเพิลิดเพิลินทางศิลปะ เป็นสิ่งธรรมดา

ทอลสตอย (Tolstoy) มีทัศนะว่า ศิลปะคือ การสร้างสรรค์ของสุนทรีย์ แต่ สุนทรีย์ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัญหาทางศีลธรรมแต่อย่างใด ศิลปะคือ การสื่อสารทางอารมณ์ สะเทือนใจไปยังบุคคลอื่น ๆ ที่มีอารมณ์สะเทือนใจแบบเดียวกัน อารมณ์ความรู้สึกยิ่ง รุนแรงเพียงใด งานศิลปะก็ยิ่งมีความเป็นศิลปะมากขึ้นเท่านั้น ศิลปะที่แท้จริงย่อม สื่อสารที่ทำให้เกิดความรักพระเจ้า รักมนุษย์ และรักความเป็นพี่น้องร่วมโลก ความก้าว หน้าของศิลปะ ก็คือ ความก้าวหน้าของมนุษยชาติที่จะนำไปสู่ความสุขสมบูรณ์ ๆ

อิมมานูเอล ค้านต์ (Immanuel Kant) ให้ความสำคัญของงานศิลปะว่า อยู่ที่ความพึงพอใจ ๓ แบบ คือ

๑. ความพึงพอใจเกิดจากการเห็นพ้องด้วย
๒. ความพึงพอใจที่เกิดจากความอึดใจในการบรรลุความสุขสุดขยอในความดี
๓. ความพึงพอใจในความมีสุนทรีย์

โดยมีเงื่อนไข ๓ ประการคือ

๑. ความเป็นสากล
๒. ความจำเป็น
๓. ความรู้สึกของบุคคลที่มีความต้องการในสิ่งนั้น ฉะนั้น ความงามในงานศิลปะ จึงเกิดจากผลของความรู้สึกว่า “งาม”

โซเพนอวเออร์ (Schopenhauer) มีความเห็นเกี่ยวกับศิลปะว่า คือ อาการปรากฏของเจตจำนงสัมบูรณ์ ที่ต้องการแสดงถึงความมุ่งมั่นต่อความงาม ความยิ่งใหญ่ ความเป็นเลิศแห่งรสนิม ความหยิ่งทรนงในเชื้อชาติ และความเป็นมนุษย์

เบียร์ดส์เลย์ (Beardsley) นักปรัชญาศิลปะ และนักวิจารณ์ชาวอเมริกัน มีผลงานทางปรัชญาศิลปะ ที่มีอิทธิพลมากคนหนึ่งในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ต่อจากจอห์น คิวอี้ เบียร์ดส์เลย์ ให้ความสำคัญของประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ กับคุณค่าทางสุนทรียภาพเรื่องเจตนาธรรมณ์ (intention) ฯ

คลีฟ เบลล์ (Clive Bell) เชื่อว่า เรื่องของแบบ (Form) ทางศิลปะนั้น สำคัญมาก เพราะมีความสัมพันธ์กันระหว่างสีกับเส้น ทำให้สิ่งนี้มีส่วนในการปลุกเร้า สุนทรียภาพของผู้ชมให้บังเกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว จนทำให้เกิดการสันนิษฐานว่า มันคงเป็น กฎแห่งความเร้นลับที่มีผลต่ออารมณ์ความรู้สึก และเบลล์เชื่อว่า ศิลปะทุกสาขาล้วนมี มโนภาพเป็นตัวกำหนดสำคัญอยู่ (significant form) หรือมีแม่แบบแห่งมโนภาพอันสำคัญนี้ปรากฏอยู่

ซูซาน แลงเกอร์ (Susanne Langer) นักปรัชญาสตรีชาวอเมริกันเชื่อในหลักการที่ว่า ความรู้ที่แท้จริงได้จากการสัมผัสโดยตรง ให้ความสำคัญของความรู้กับการแสดงอารมณ์ความรู้สึก เธอยกย่องงานศิลปะสาขาดนตรีว่า มีแบบที่บริสุทธิ์ เป็นแบบมโนภาพของความรู้สึกของมนุษย์ที่หาไม่ได้ในงานศิลปะสาขาอื่น

จอร์จ ดิกกี (George Dickie) มีชื่อเสียงในเรื่องสุนทรียศาสตร์วิเคราะห์ ได้ทำการวิเคราะห์ ได้วิจัยความรู้สึกทางสุนทรียภาพของผู้ฟังดนตรีแล้วสรุปว่า **Art** นั้น คงไม่สามารถจำกัดความขอบเขตที่ชัดเจนได้ เพราะในตัวองงานศิลปะเองค่อนข้างมีมโนทัศน์เปิดกว้างอยู่ในตัวเอง ปัญหาที่เป็นข้อบกพร่องของศิลปะ ก็คือความวิตกกังวลในแง่ปรัชญามากเกินไป เพราะยังมีทางเลือกในการพิจารณาศิลปะที่คล้ายกันอีกหลายแนวด้วยกัน **ดิกกี** ค่อนข้างคัดค้านพวกที่ชอบกล่าวอ้างเรื่องศิลปะว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทุกเรื่อง ทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้นไม่มีคุณค่าทางศิลปะแต่อย่างใด และเห็นว่า ถ้าคิดว่า งานศิลปะก็เป็งานประดิษฐ์ เป็นศิลปวัตถุชิ้นหนึ่งเท่านั้น เพราะมักมีการยกย่องกันเลิศลอยจนเกินเหตุ **ดิกกี** ได้แสดงให้เห็นว่า เจือใจที่จำเป็นสำหรับสิ่งที่เรียกว่า เป็นงานศิลปะนั้น งานศิลปะชิ้นหนึ่ง ก็คือการสร้างสรรค์ที่เสนอในฐานะศิลปะสำหรับสาธารณะชิ้นหนึ่งนั่นเอง

คอลลิงวูด (Collingwood) มีทัศนะว่า งานศิลปะ คือประสบการณ์ทางจินตนาการ **คอลลิงวูด** ให้ความสนใจในปัญหาระหว่างการกระทำอย่างมีศิลปะหรือการสร้างสรรค์นั้น แตกต่างไปจากการประดิษฐ์ขึ้นอย่างฉาบฉวย (**fabricating**)

โรดิน (Rodin) ประติมากรเอกชาวฝรั่งเศส ได้แสดงความคิดเห็นถึงปรัชญาศิลปะที่เขาประสบการณ์ตรงว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งที่สวยงามอยู่แล้ว งานศิลปะก็ควรแสดงความงามเหล่านั้น

เดลาครัวส์ (Delacroix) จิตรกรเอกชาวฝรั่งเศส ผู้นำแนวลัทธิจินตนิยม (**Romanticism**) กลับกล่าวว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่น่าประทับใจเท่าใดนัก ดังนั้น ธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะเอามาเป็นต้นแบบเพื่อลอกเลียนแบบ

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิทยาชาวออสเตรียเชื้อสายยิว ผู้นำในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปรัชญาศิลปะว่า ศิลปะคือการแสดงออกของจินตนาการ เพื่อสนองความต้องการของจิตที่ยังขาดให้เต็มตาประสงค์

เฮเกล (Hegel) นักปรัชญาชาวเยอรมันแนวจิตนิยม ให้ความเห็นว่า ศิลปะ คืออาการที่ปรากฏต่อมโนภาพสัมบูรณ์ ศิลปะคือ อารมณ์ความรู้สึกที่จิตมีอำนาจเหนือวัตถุ

เวรอง (Veron) ให้ทัศนะว่า งานศิลปะเป็นเรื่องของการแสดงออกทางอารมณ์
ความรู้สึกในบุคลิกภาพของมนุษย์

ปาร์กเกอร์ (parker) เชื่อว่า ศิลปะเป็นการระบายความปรารถนาในจิตของ
ศิลปินออกมา ฉะนั้น งานศิลปะจึงเป็นการแสดงออกในรูปจินตนาการ

ศ. กิรติ บุญเจือ เสนอความเห็นเห็นว่า ศิลปะต้องเป็นงานสร้างสรรค์ ไม่ใช่มีมาเอง
หรือเป็นไปเอง สิ่งต่างๆ ในธรรมชาติมีอยู่มากมายทั้งงดงาม แต่ถ้ามีมาเอง ไม่มีผู้ใดสร้าง
สรรค์ก็ไม่นับเป็นศิลปกรรม

เกอเต้ (Goethe) มหากวีชาวเยอรมันกล่าวว่า หลักใหญ่ที่ศิลปินควรยึดถือ
ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ คือ สิ่งที่มีความหมายยิ่งยวด ส่วนที่ว่า เมื่อสร้างขึ้นมา
นั้นจะงดงามหรือไม่นั้น ก็ขึ้นอยู่กับ การสร้างสรรค์นั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ ถ้าสำเร็จ
ก็เรียกงานศิลปะนั้นว่า “งาม”

นักสุนทรียศาสตร์หลายคนมีความเห็นว่า งานศิลปะไม่มีหน้าที่ในการสั่งสอน
อะไรโดยตรง หากแต่เป็นเพียงการปลุกจิตสำนึกบางประการให้กับสังคม งานศิลปะมี
ภารกิจควรให้ความสำเร็จสำราญในอารมณ์ของมนุษย์

ปรัชญาศิลปะมิใช่เป็นคัมภีร์ แม้ได้แนะนำให้ได้พบเห็นถึงความจริงบางประการ
ก็ตาม ปรัชญาศิลปะอาจใช้เป็นตำราการเมืองหรือเศรษฐกิจ หรือไม่ได้ก็ได้ หากแต่เป็น
เครื่องมือสำหรับถ่ายทอด สำนึกความรู้สึกอันล้ำลึกของมนุษย์ในเรื่องสุนทรียะ

ดังนั้น ควรประเมินคุณค่าของงานศิลปะอยู่ที่สิ่งประจักษ์ในงาน ไม่ใช่ให้ศิลปิน
หรือพวกรวมโน้มน้าวให้ไปทางใดทางหนึ่ง

อนึ่ง ศิลปินทุกคนสามารถสร้างปรัชญาศิลปะของตนเองได้ ถ้าหากแนวคิดของ
ตน มีผู้ยอมรับจำนวนมาก ก็นับเป็นแนวคิดสำคัญ หรืออาจนำแนวคิดของลัทธิอื่นที่ตน
พึงพอใจมาใช้สร้างสรรค์งานของตนได้

สิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งทรัพยากรอันสำคัญของศิลปะ
กระตุ้นให้มนุษย์เกิดแรงคลาใจ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะทุกแขนงและเป็นแหล่ง
รวบรวมความรู้สาขาต่างๆ นานัปการ ศิลปะเป็นผลงานของการถ่ายทอดความงามตาม
ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยมนุษย์สร้างขึ้น เพื่อมนุษย์ด้วยกัน

ความหมายของศิลปะคำนิยามของคำว่า “ ศิลปะ ” มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย ดังที่ทราบแล้วนั้น ฉะนั้น ความหมายของคำว่า “ ศิลปะ ” จึงมีความหมายไม่น่าอน เพราะศิลปะเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการในชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมในแต่ละช่วงเวลา ฯ

สรุปว่า ศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความประทับใจและสะท้อนใจ ที่ได้พบเห็นจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย คือ

๑. ต้องเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างด้วยสติปัญญาปกติ
๒. มีความงาม ประณีต คุณค่าและมีประโยชน์ต่อมนุษย์
๓. มนุษย์และสังคมยอมรับ
๔. ไม่มีพิษภัยต่อมนุษย์และสังคมนั้น ๆ

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับศิลปะดังนี้คือ

ศิลปะ

ความงามของธรรมชาติ

ความงามของสิ่งแวดล้อม

มนุษย์เกิดความประทับใจและสะท้อนใจ

มนุษย์สร้างสรรค์ด้วยความคิด สติปัญญา ความวิริยะ

ผลผลิตมีความงาม ความประณีต คุณค่า และประโยชน์

มนุษย์และสังคมยอมรับในผลงานว่ามีคุณค่า

ผลงานไม่มีพิษภัยต่อมนุษย์และสังคม

เรียกว่า “ เป็นศิลปะ ”

เพื่อมนุษย์

ผลงานของมนุษย์ที่เป็นศิลปะ

สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา นั้น มีมากมายหลายรูปแบบ ซึ่งมีทั้งคุณและโทษต่อมนุษย์ ดังนั้น สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา จะเป็นศิลปะได้หรือไม่ ต้องยึดหลักการตามเหตุผลของคำนิยามดังนี้

๑. ความงามตามธรรมชาติ ไม่ใช่ความงามของศิลปะ ในขณะที่ศิลปะก็ไม่ใช่ความงามตามธรรมชาติ ฉะนั้น ศิลปะ จึงหมายถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเท่านั้น

๒. เป็นเรื่องของคุณค่าในผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยสติปัญญาปกติ และด้วยจิตสำนึกอันบริสุทธิ์

๓. ยอมรับว่า ผลงานที่สร้างสรรค์มีคุณค่า และประโยชน์ต่อมนุษย์และสังคม

๔. เป็นผลงานที่มนุษย์จะได้รับประโยชน์ตามวัตถุประสงค์

เปรียบเทียบผลงานที่เป็นศิลปะและไม่เป็นศิลปะ

จากคำนิยามของศิลปะที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้เปรียบเทียบได้ว่า อะไรเป็นศิลปะ และอะไรที่ไม่เป็นศิลปะ พิจารณาได้จากเหตุผล ๕ ประเด็นหลัก ดังนี้

สิ่งที่จัดว่าเป็นศิลปะ

๑. เป็นความงามที่เกิดจากผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และความเชื่อต่าง ๆ
๒. ผลงานการสร้างนั้นต้องเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างด้วยสติสัมปชัญญะปกติ
๓. เป็นผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ให้เกิดคุณค่าและเป็นประโยชน์ทางด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม ฯ

สิ่งที่จัดว่าไม่เป็นศิลปะ

๑. เป็นความงามที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ภูเขา น้ำตก ป่าไม้ ดิน หิน แร่ทะเล ฯ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอื่น และการกระทำต่าง ๆ ของสัตว์ที่ไม่มีวิวัฒนาการทางสมอง ฯ
๒. เป็นผลงานที่เกิดจากมนุษย์เสียดสีหรือควบคุมอารมณ์ไม่ได้
๓. เป็นผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น แต่ไม่มีคุณค่าและไม่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม ฯ

๔. เป็นผลงานที่มนุษย์และสังคม
ยอมรับว่ามีคุณค่า เป็นประโยชน์
ต่อสังคม วัฒนธรรม ศิลธรรม ฯ

๕. เป็นผลงานที่สร้างขึ้นเพื่อให้
มนุษย์ได้รับประโยชน์มากกว่าโทษ

ฯ ล ฯ

๔. เป็นผลงานและการแสดงออกของมนุษย์
ที่ทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม ไม่เหมาะสมต่อ
สังคม วัฒนธรรม ศิลธรรมอันดีงาม ฯ

๕. เป็นผลงานที่สร้างขึ้น เพื่อทำลายล้าง
มนุษย์ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ฯ ล ฯ

ศิลปะกับชีวิตประจำวัน

ศิลปะที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน มีความงาม ความประณีต มีประโยชน์ในการใช้
สอยและมีคุณค่า ซึ่งบางครั้งอาจดูเรียบง่าย ทั้งนี้เพราะเกิดจากผลิติดกรรมของมนุษย์
ทั่วไปที่เรียกว่า ศิลปินบ้าง ช่างบ้าง ฯ ดังนั้น ศิลปะจึงมีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของ
มนุษย์ในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

๑. ประโยชน์ทางด้านร่างกายและจิตใจ
๒. ประโยชน์ทางด้านประวัติศาสตร์
๓. ประโยชน์ทางการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ฯ
๔. ประโยชน์ทางการเมือง การปกครอง
๕. ประโยชน์ทางด้านโบราณคดี
๖. ประโยชน์ทางด้านศูนย์รวมทางความคิด(ภูมิปัญญา)

ขอบข่ายของศิลปะ

ศิลปะ เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก ไม่ว่ามนุษย์จะ อยู่ที่ไหน ? ทำอะไร?
คิดอะไร? และเมื่อไร ? ศิลปะก็มักจะเข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ ฯ

สาขาของศิลปะ

ศิลปะ ได้จัดและแบ่งตามความต้องการของมนุษย์ไว้ เป็น ๒ สาขาใหญ่ ๆ คือ

๑. ศิลปะ สาขาจิตรศิลป์ (fine Art)
๒. ศิลปะ สาขาประยุกต์ศิลป์ (Applied Art)

ศิลปะ

สาขาวิจิตรศิลป์		สาขาประยุกต์ศิลป์
	จิตรกรรม	พาณิชยศิลป์
ทัศนศิลป์	ประติมากรรม	มัณฑนศิลป์
	สถาปัตยกรรม	อุตสาหกรรมศิลป์
โสตศิลป์	ดุริยางคศิลป์	หัตถกรรมศิลป์
โสตทัศนศิลป์	นาฏศิลป์	ประณีตศิลป์
มโนศิลป์	วรรณกรรมศิลป์	

๑. ศิลปะสาขาวิจิตรศิลป์

ศิลปะสาขาวิจิตรศิลป์ สร้างขึ้นมาจากความต้องการในการแสดงออกทางอารมณ์ และจิตใจของมนุษย์เป็นสำคัญ มิได้มุ่งหวังในเรื่องประโยชน์ใช้สอย มนุษย์ได้ใช้สติปัญญาความสามารถ และประสบการณ์ของตน ถ่ายทอดธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ จินตนาการออกมาเป็นผลงานทางศิลปะ ซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องของความสวยงาม ความก้าวหน้าทางด้านความคิดสร้างสรรค์ และเทคนิคทางศิลปะ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ และชื่นชมผลงานที่มีคุณค่านั้น ๆ งานวิจิตรศิลป์บางรูปแบบก็เป็นเพียงการลอกเลียนธรรมชาติ โดยเน้นในเรื่องฝีมือ และความเหมือนจริงมากกว่า ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะในด้านนี้คุณค่าขึ้นอยู่กับสุนทรียภาพ เพื่อมุ่งให้ปรากฏผลทางจิตใจ อารมณ์ และความเชื่อทางศาสนา

โดยแบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะของการรับรู้ คือ ทักษะศิลป์, โสตศิลป์, โสตทัศนศิลป์, และมโนศิลป์

ทัศนศิลป์ (Visual art)

ทัศนศิลป์ เป็นศัพท์บัญญัติที่ค่อนข้างใหม่ สำหรับเรียกชื่อรวมของงานศิลปะที่ใช้ อวัยวะประสาทสัมผัสทางตา การมองเห็นเป็นเครื่องมือรับรู้สุนทรียภาพ ซึ่งมีงานศิลปะ หลายประเภทด้วยกันให้มาร่วมกัน เพื่อสะดวกในการศึกษาและสื่อสาร ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้ คือ

๑. จิตรกรรม (painting)
๒. ประติมากรรม (sculpture)
๓. สถาปัตยกรรม (architecture)

งานศิลปะทั้งสามแขนงนี้เป็นหลักใหญ่ของงานศิลปะ เป็นงานที่มีศักยภาพขึ้นถึง ระดับจิตรศิลป์ และจัดให้อยู่ในสาขามนุษย์ศาสตร์ที่มีกำหนดมาแต่เดิม ตั้งแต่ครั้งยุค ศิลปะกรีกโบราณ ฯ

ทัศนศิลป์แขนงจิตรกรรม (painting) เป็นผลงานที่สื่อความหมายแห่งการรับรู้ทางสายตา ในลักษณะการมองเห็นรูปทรงต่าง ๆ พฤติกรรมการถ่ายทอดของมนุษย์ ในงานแขนงนี้ มีกรรมวิธีในการใช้วัสดุ และเทคนิคต่าง ๆ มากมาย ฯ

ทัศนศิลป์แขนงประติมากรรม (Sculpture) จะมีลักษณะการสัมผัสรับรู้แตกต่างกับผลงานจิตรกรรม งานแขนงจิตรกรรมจะให้ความรู้สึกรับรู้อุปทรง เรื่องราว และระยะใกล้ กลาง และไกล จากการมองเห็นเพียงอย่างเดียว ส่วนผลงานแขนง แขนงประติมากรรมสามารถสัมผัสรับรู้ได้โดยตรง

ทัศนศิลป์แขนงสถาปัตยกรรม (architecture) จะมีลักษณะเช่นเดียวกับ แขนงประติมากรรม แต่ก็มี ความแตกต่างกันในรายละเอียดพอสมควร ฯ

ทัศนศิลป์แขนงดนตรีหรือดุริยางคศิลป์

แขนงดนตรีหรือดุริยางคศิลป์ (Music) เป็นผลงานที่สื่อความหมายแห่งการรับรู้ทางหู ลักษณะการได้ยินเสียงที่มีจังหวะดนตรี ทำนองเพลง การประสานเสียง และฉันทลักษณ์ ฯ เช่น การขับร้อง, การบรรเลงดนตรี, การขับร้องผสมดนตรี เป็นต้น

โสตทัศนศิลป์แขนงนาฏศิลป์

แขนงนาฏศิลป์ (Drama) สามารถสัมผัสรับรู้ทางหู และการมองเห็นลีลา ท่าทาง การเคลื่อนไหวให้เข้ากับจังหวะเสียง ฯ

มโนศิลป์แขนงวรรณกรรม

แขนงวรรณกรรม (Literature) มีลักษณะสัมผัสรับรู้ภายในร่างกาย คือ ความนึกคิดและจินตนาการตามเนื้อหา และเรื่องราวที่ได้ประพันธ์ไว้ ฯ

๒. ศิลปะ สาขาศิลปะประยุกต์

ศิลปะสาขาวิจิตรศิลป์ทั้ง ๔ ลักษณะที่กล่าวมา ที่ศิลปินผู้สร้างสรรค์มีเป้าหมาย อยู่ที่คุณค่าแห่งความงามเป็นอันดับแรก ๆ สำหรับงานสาขาศิลปะประยุกต์ มีเป้าหมาย อยู่ที่ประโยชน์การใช้สอยเป็นอันดับแรก ๆ โดยยึดหลักในการนำไปใช้ ๒ ประการ คือ

๑. การนำไปใช้โดยตรง
๒. การนำไปใช้โดยอ้อม

อนึ่ง ศิลปะสาขาประยุกต์นั้น มีอยู่หลายรูปแบบด้วยกัน บางรูปแบบมี ๒ มิติ บางรูปแบบมี ๓ มิติ เนื่องจากประโยชน์ของการใช้สอย แต่ละชิ้นงานมีความแตกต่างกัน จึงแบ่งศิลปะประยุกต์ออกเป็น ๕ ชนิดงานด้วยกัน คือ

๑. ชนิดพาณิชย์ศิลป์ (commercial Art) เป็นศิลปะที่ให้ประโยชน์ทางการค้าเป็นสำคัญ เช่น ภาพโฆษณา, การจัดตู้โชว์สินค้า, การประดิษฐ์ตัวอักษร, สัญลักษณ์ต่าง ๆ, การประดิษฐ์ของที่ระลึก, งานนิเทศศิลป์หรืองานสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

๒. ชนิดมัณฑนศิลป์ (Decorative) เป็นศิลปะที่เกี่ยวกับการออกแบบต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก เช่น บ้านเรือน เป็นต้น

๓. ชนิดอุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Art) เป็นศิลปะที่มีกระบวนการผลิตเป็นระบบโดยใช้เกณฑ์ศิลปะเป็นเครื่องช่วย ฯ

๔. ชนิดหัตถกรรมศิลป์ (Crafts Art) ลักษณะการผลิตงานหัตถกรรมศิลป์ ซึ่งแตกต่างจากอุตสาหกรรมศิลป์ เพราะงานหัตถกรรมศิลป์เป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน ในการดำเนินชีวิตมาแต่โบราณกาล ฯ

ชนิดประณีตศิลป์ (High Crafts Art) เป็นงานที่มีความประณีตกว่า
งานหัตถกรรมศิลป์ และเป็นผลงานที่ทำด้วยฝีมือและความชำนาญ ฯ

สรุปว่า ศิลปะสาขาจิตรศิลป์ทั้ง ๔ ลักษณะนั้น สร้างขึ้น โดยคำนึงถึงคุณค่า
แห่งความงาม ความประณีตเป็นหลัก ส่วนศิลปะประยุกต์ ยึดถือความสามารถของ
นักออกแบบ, รูปแบบ, เนื้อหาสาระ, เทคนิค และวิธีการ ทำงานจิตรศิลป์ขึ้นมา
เพื่อประโยชน์แก่การใช้สอย ฯ

ทฤษฎีทัศนศิลปะ (The Theory of Visual Art)

งานศิลปะที่มนุษย์ให้รังสรรค์ขึ้นมานั้น แบ่งออกเป็นหลายสาขา โดยใช้อวัยวะประสาทสัมผัสเป็นเครื่องจำแนก เช่น ทัศนศิลป์ ใช้จักขุประสาท, โสตศิลป์ ใช้โสตประสาท, สัญลักษ์ณ์ศิลป์ ใช้ภาษา คำพูด และอักษร, ส่วนผสมผสานศิลป์นั้น ใช้อวัยวะประสาทสัมผัสแทบทุกชนิดมารับรู้มาใช้ร่วมกัน

งานศิลปะสาขาต่างๆ เหล่านี้ ล้วนใช้หลักสุนทรียศาสตร์ และปรัชญาศิลปะร่วมกัน เพราะมีการประเมินคุณค่าจากผลสำเร็จของงานคล้ายคลึงกัน แต่ครั้นพอมมาถึงทฤษฎีในการคิด และสร้างงานให้ปรากฏนั้น ต่างก็มีคุณสมบัติและคุณลักษณะของสื่อเฉพาะของแต่ละสาขาแปลกแยกกันมาก ดังนั้น จึงเกิดความจำเป็นต้องมีทฤษฎีคิด และวิธีปฏิบัติเป็นของตนเอง เช่น สี แสง เงา และปริมาตร เป็นลักษณะ และคุณสมบัติเฉพาะของแต่ละทัศนศิลป์ เสียง จังหวะ ลีลา เป็นลักษณะ และคุณสมบัติเฉพาะของโสตศิลป์ ส่วนสัญลักษ์ณ์ศิลป์นั้น ภาษา คำพูด ตัวอักษร เป็นคุณลักษณะ และคุณสมบัติเฉพาะที่ขาดเสียมิได้ของกวีนิพนธ์วรรณกรรม, ผสมผสานศิลป์ คือ แหล่งรวมศิลปะสาขาต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของกระบวนการทางเทคนิค กลวิธี กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องอีกมากมาย ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความจำเป็นต้องมีทฤษฎีเฉพาะของตน ๆ

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เป็นความรู้สำหรับทำความเข้าใจงานศิลปะสาขาอื่น จึงควรพิจารณาองค์ประกอบ และส่วนสำคัญของดนตรี เพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า งานศิลปะทุกสาขา ล้วนมีคุณสมบัติเฉพาะ แต่ก็มีเป้าหมายเดียวกัน เป็นตัวอย่างโดยสังเขป ดังนี้

๑. เสียง (Tone) ต่างจาก Noise ซึ่งก็หมายถึงเสียงเช่นกัน คือ Tone เกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศอย่างสม่ำเสมอ มีระบบระเบียบที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของศิลปินหรือนักดนตรี ส่วน Noise นั้น เกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศที่ไม่สม่ำเสมอ ไม่เป็นระบบ ไม่ได้ตั้งใจสร้าง เช่น เสียงจากการจราจรการพูดคุย สนทนา ฯ

คุณสมบัติของเสียง

๑. ระดับเส้นเสียง (pitch) เสียงสูง เสียงต่ำ
๒. ความยาวของเสียง (Duration) เสียงสั้น ยาว เป็นพื้นฐานของจังหวะ
๓. ความเข้มของเสียง (Intensity) เสียงแตกต่างกันจากจังหวะเน้น
๔. คุณภาพของเสียง (Quality) ทำให้คนตรีแต่ละชนิดต่างกัน
๒. เวลา (Time) คือ ความเร็วของจังหวะ อัตราจังหวะ และจังหวะที่เน้นในเรื่องของจังหวะ การเน้น และความยาว ฯ

๓. ทำนอง (Melody) คือ การจัดเรียงของเสียง มีความแตกต่างกันของระดับเสียง ความยาวของเสียง เป็นเรื่องของจังหวะทำนอง มีติ ความยาวและช่วงกว้าง ระดับเสียงต่ำสุด ระดับเสียงสูงสุด นอกจากนี้ ยังเป็นเรื่องของช่วงเสียง ทิศทางของทำนอง ขึ้น – ลง หรืออยู่กับที่ ฯ

๔. เสียงประสาน (Harmony) มีทั้งความกลมกลืน และความไม่กลมกลืน ฯ

๕. ระบบเสียง (Tonality)

๖. สีตัน (Tone color) นำเสียงร้องของนักร้องมาใช้ร่วม

๗. ลักษณะของเสียง (Characteristic of sound) ซึ่งเป็นรายละเอียดของเสียง เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ (Expression)

๘. รูปพรรณ (Texture) มีลักษณะความสัมพันธ์ของทำนองและเสียงประสานมีหลายรูปแบบ

๙. รูปแบบ (Form) ซึ่งมีทั้งแนวทำนอง (Theme) เอกภาพ (Unity) คนตรีเป็น โสตศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับเสียง และเวลา คุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเสียง ได้แก่ระดับเสียง ความยาวของเสียง ความเข้มของเสียง และคุณภาพของเสียง ส่วนคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเวลา คือเรื่องของความเร็วจังหวะ อัตราจังหวะ และจังหวะ เมื่อนำเสียงและเวลามาสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดทำนองคนตรีขึ้นมา เป็นต้น

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงโครงสร้างอย่างคร่าว ๆ พอสังเขปของคนตรี ซึ่งในบรรดานักสุนทรียศาสตร์กับนักปรัชญาศิลปะทั้งหลาย ก็มีพื้นฐานความรู้ในศิลปะต่างกันด้วย ฯ

ปรัชญาศิลปะ (Philosophy of Art)

เนื่องมาจากสุนทรียศาสตร์, สุนทรียวิทยา ที่ว่าด้วยสุนทรียภาพของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ และงานศิลปะทุกสาขาเช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ สถาปัตยกรรม ดนตรี วรรณกรรม นาฏศิลป์ เต้นรำ ภาพถ่าย ภาพยนตร์ ศิลปะ คอมพิวเตอร์ และสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา ส่วนหลักการหรือแนวทางหรืออุดมการณ์การสร้างงาน คือ ที่มาของปรัชญาศิลปะ

สำหรับสุนทรียภาพในธรรมชาติ คงไม่มีปัญหาในการสืบสวน และค้นคว้าถึงความมีสุนทรีย เพราะยังไม่สลับซับซ้อน และลึกซึ้งเท่ากับสุนทรียภาพที่เกิดขึ้นจากงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น

ฉะนั้นจึงเกิดประเด็นปัญหานานาที่ท้าทาย ในการสืบค้น ค้นหา ค้นคว้า และค้นคิดถึงสิ่งสำคัญของศิลปะ ดังนั้น คำตอบต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักการและแนวคิดการสร้างสุนทรียภาพ ให้เกิดขึ้นในงานศิลปะ คงเป็นหน้าที่ของปรัชญาศิลปะที่ต้องมีคำตอบ แม้จะมีหลักการต่างกันก็ตาม

ปรัชญาศิลปะ คือ ความรู้ถึงหลักการหรือแนวคิด หรือแนวทางที่ผู้ปฏิบัติงานศิลปะ หรือศิลปินทุกสาขาต้องมาใช้ร่วมกัน นำมาเป็นแนวปฏิบัติใช้สร้างสรรค์ผลงานของตน โดยคำนึงถึง การนำหลักสุนทรียศาสตร์มาช่วยในการศึกษา หรือจะนำมาเป็นบางส่วน มาใช้ในทฤษฎีในการสร้างงาน ซึ่งอาจจะไปเพิ่มเติมไปจากสุนทรียศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องสุนทรียภาพ ที่มีผลเกิดจากงานศิลปะโดยเฉพาะ ถึงอย่างไรก็ตาม ทั้งสุนทรียศาสตร์ และปรัชญาศิลปะ ก็ยังเป็นเรื่องที่อยู่ในกรอบของศิลปะอยู่ แต่แตกต่างกันไปบ้างในด้านหน้าที่ และจุดมุ่งหมายที่แปลกออกไป เช่น สุนทรียศาสตร์มีหน้าที่ให้ความสนใจในเรื่องของผลงานทางสุนทรียภาพระดับสูง ที่บังเกิดขึ้นจากงานศิลปะ ส่วนปรัชญาศิลปะ มีภาระหน้าที่มุ่งศึกษาค้นหาหาแก่นสารที่เป็นสาระสำคัญของหลักการ และเป็นแนวทางที่มีจุดมุ่งหมายทั้งในรูปของอุดมการณ์ หรือลัทธิที่นำไปปฏิบัติให้เกิดสุนทรียะได้ในงานศิลปะ

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ประชญาศิลปะ คือหลักการหรือแนวคิดที่ศิลปินยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ของแต่ละลัทธิ แต่ละสำนัก สกอลช่าง และของแต่ละชาติที่ยึดถือ ไม่ใช่ทฤษฎีปฏิบัติ

งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับประญาศิลปะ

ได้แก่ จิตรกรรม	Painting
ประติมากรรม	sculpture
ภาพพิมพ์	graphic art
สถาปัตยกรรม	architecture
วรรณกรรม	literature
กวีนิพนธ์	poetry
ดุริยางคศิลป์หรือดนตรี	music
นาฏศิลป์และการแสดง	performance
เต้นรำ	dance
ภาพถ่าย	photography
ภาพยนตร์	film

ยังมีผลงานที่เกิดจากเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมถึงงานศิลปะสมัยใหม่หลายแบบ เช่น ศิลปะจัดวาง (installation) และอื่น ๆ ซึ่งทั้งหมดล้วนอยู่ในขอบข่ายของประญาศิลปะทั้งสิ้น แม้ว่ารายละเอียดของศิลปะแต่ละสาขาอาจต่างกันบ้าง แต่จุดมุ่งหมายสูงสุดก็มีความคล้ายคลึงกัน

ทั้งนี้โดยหลักการทางประญาศิลป์ และจุดมุ่งหมายสูงสุดของศิลปะทุกสาขาล้วนมีหลักการทางสุนทรียศาสตร์ และประญาศิลปะร่วมด้วย ประญาทางศิลปะ มักเป็นไปในรูปของลัทธิต่าง ๆ ส่วนที่ต่างกันไปบ้าง ก็เป็นเรื่องของทฤษฎี ในกรรมวิธีการสร้างสื่อสำแดงออก เทคนิค กลวิธีการสร้าง และกระบวนการนำเสนอ เพราะว่าต่างก็มีทฤษฎีศิลปะของตนเองโดยเฉพาะ ความต่างกันนี้เอง จึงจัดให้เป็นเรื่องทฤษฎีเฉพาะของแต่ละสาขา

เมื่อหลายพันปีแต่โบราณกาล คือ ตั้งแต่ยุคกรีก ได้จัดแบ่งงานศิลปะเป็น ๒ พวก คือ **Major Art** หรืองานศิลปะที่เป็นหลัก หรือเป็นแม่แบบของศิลปะทั้งหลาย เช่น จิตรกรรม เป็นแม่แบบงานวาด งานระบายสีทุกประเภท หรือประติมากรรม เป็นแม่แบบของงานที่มีรูปทรง ๓ มิติ ที่กินที่ในอากาศทั้งหมด คนตรีได้รวมเรื่องของเสียง และ กวีนิพนธ์ ก็เป็นเรื่องของภาษา ส่วนอีกพวกหนึ่งได้แก่ **minor Art** หรืองานศิลปะต่างๆ ไป ที่ไม่ได้เป็นต้นแบบ และมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย ต่อมานักคิด นักปรัชญาเชิงสุนทรียศาสตร์ ได้จัด **Major Art** เป็นวิจิตรศิลป์ **Filne Art** มีทัศนะว่า งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม คนตรี และ วรรณกรรม ล้วนมีศักยภาพในการสร้างให้บรรลุถึงสุนทรียภาพได้ถึงระดับสูงสุด คือ มีผลทางด้านจิตใจได้อย่างล้ำลึก ส่วนงาน **Minor Art** ประเภทอื่น ๆ จัดให้เป็นศิลปะประยุกต์ศิลป์ (**Applied Art**) เพราะมีจุดประสงค์อยู่ที่หน้าที่ในการใช้สอยเป็นสำคัญ ส่วนความงามหรือสุนทรีย์เป็นเรื่องรองลงไป

ครั้นมาถึงในยุคปัจจุบัน ได้การเปลี่ยนแปลงจากที่เคยจัดแบ่งในอดีต เนื่องจากผลงานศิลปะได้มีการรังสรรค์สิ่งใหม่เกิดขึ้นมากกว่าที่เคยมีมาในอดีต เพราะมีการนำศิลปะต่างสาขามาใช้ร่วม เช่น จิตรกรรมกับประติมากรรม แต่เดิมแยกออกจากกันอย่างชัดเจน ก็นำมาใช้ร่วมกันจนยากแก่การจำแนกว่า เป็นงานศิลปะสาขาใด เพื่อเป็นการแก้ปัญหา จึงจัดเรียกเสียใหม่ว่า “เป็นงาน ๒ มิติ และ ๓ มิติขึ้นแทน ส่วนที่ยังคงสร้างและเป็นแบบเดิม ก็ยังคงเรียกเช่นเดิม การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เกิดขึ้นกับงานศิลปะทุกสาขา โดยเฉพาะงานสถาปัตยกรรมที่มีศาสตร์สาขาอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องมาก ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการใช้เพื่อจุดมุ่งหมายใด เช่น โรงเรียน โรงแรม โรงพยาบาล ฯ ล ฯ อีกทั้งจุดมุ่งหมายที่เคยยึดถือไว้ว่า เป็นงานวิจิตรศิลป์ ก็ยังเป็นปัญหาคาบเกี่ยวกับแนวคิดในเรื่อง ประโยชน์ศิลป์ (**useful art**) ซึ่งเป็นแนวของประยุกต์ศิลป์กับถรรพประโยชน์นิยม (**Utilitarianism**) ซึ่งเป็นเชิงวิจิตรศิลป์ แม้จะคำนึงถึงประโยชน์เหมือนกัน โดยที่ **Useful Art** ใช้กับงานศิลปะเพื่อผลทางกายมากกว่าทางจิตใจ ส่วนอรรถประโยชน์นิยมมุ่งเน้นประโยชน์ทางสังคมและทางจิตใจมากกว่าทางร่างกาย

นอกจากนั้น ยังมีประเด็นปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังนั้น จึงมีทางออกโดยทั่วไป คือ การจัดประเภทผลงานเป็นทัศนศิลป์ โสตศิลป์ ลัญลักษณ์ศิลป์ ศิลปะการแสดง และผสมผสานศิลป์ ดังได้กล่าวมาแล้วว่า สุนทรียศาสตร์ มีการจัดแบ่งเป็นสาขาศิลปะต่าง ๆ ด้วยวิธีนี้นับเป็นวิธีที่ยืดหยุ่นและง่ายต่อการศึกษา แต่การจะเป็นวิจิตรศิลป์ ซึ่งเป็นเกณฑ์วัดทางสุนทรียศาสตร์คงไม่จำกัดขอบเขต ต้องเป็นงานประเภทใดตั้งแต่ก่อน โดยเปลี่ยนมาเป็นการใช้หลักเกณฑ์การประเมิน และตัดสินทางสุนทรียภาพในแต่ละชิ้นของผลงาน เป็นสำคัญ เช่น ชิ้นชื่อว่า เป็นจิตรกรรม ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นวิจิตรศิลป์ทุกภาพ เพราะยังมีงานที่มีระดับเป็นงานจิตรกรรมตกแต่ง (decoration painting) หรือผลงานที่มีจุดมุ่งหมายทางพาณิชย์ศิลป์ (commercial painting) รวมอยู่ด้วย นอกจากนี้ การสร้างสรรค์งานศิลปะก็มีการสร้างแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งในอดีตไม่เคยมีมาเลย เช่น ภาพยนตร์ วีดิทัศน์ และผลิตจากคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ดังนั้น วิธีการประเมินและตัดสินคุณค่าโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานตัดสินเชิงสุนทรียภาพให้เป็นมาตรฐานเดียวกันกับงานศิลปะทุกสาขาคือ

ประเด็นปัญหาปรัชญาศิลปะ ยังมีอยู่อีกมาก ที่นำเสนอมานี้ เป็นเพียงตัวอย่างของความคิดและนักคิดทั้งในอดีตและปัจจุบันเท่านั้น

สุนทรียภาพทางทัศนศิลปะ

สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ เป็นการรับรู้ความงาม ความประณีต และเรื่องราวต่างๆ

จากการมองเห็นโดยตรง คุณค่าที่รับรู้คือ รูปทรง และเรื่องราวที่เกิดจากทัศนธาตุ เช่น เส้น สี แสงเงา พื้นผิว ความกลมกลืน ฯ ซึ่งเป็นส่วนประกอบความงามของทัศนศิลป์นั่นเอง

การที่มนุษย์เกิดความรู้สึกซาบซึ้งหรือรับรู้คุณค่าของสิ่งทั้งงาม ความประณีต และเรื่องราวต่าง ๆ ถือว่า ได้รับสุนทรียภาพของสิ่งนั้น ๆ แล้ว ดังนั้น ศิลปินผู้สร้างผลงานจึงมีจุดมุ่งหมายในการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และแนวคิดสร้างสรรค์ไปสู่ผู้ดูด้วยการแสดงออกของรูปทรง เรื่องราว ที่สามารถชักจูงให้ผู้ดูผู้ชมมีความรู้สึกนึกคิดคล้อยตามศิลปิน

การถ่ายทอดของศิลปิน จะสร้างจินตนาการที่ได้จากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แล้วนำมาเปิดเผยเป็นสื่อในผลงานแทนความหมายที่แฝงด้วยความคิด และปรัชญาของศิลปินเอง ฉะนั้นขอบเขตทางรูปแบบจึงเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปิน ผู้สร้างสรรค์ผลงาน

ผลงานที่แสดงออกบางครั้งให้ความรู้สึกเย็นชา แปลกตา น่าทึ่ง น่ากลัว น่าเกลียด น่าขัง และสมหวัง ตามเหตุผลของศิลปิน แต่ผลงานชิ้นไหนมีเหตุผล มีเป้าหมายที่สังคมยอมรับ กล่าวได้ว่า เป็นผลงานที่มีสุนทรียภาพทางทัศนศิลป์

ส่วนประกอบความงามทัศนศิลป์

ศิลปะทัศนศิลป์ที่ปรากฏในรูปแบบต่างๆ มีความสวยงาม ความประณีตแตกต่างกันนั้น ก็เป็นไปตามความต้องการของศิลปินผู้สร้างผลงาน

การรู้จักใช้ส่วนประกอบในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม จะช่วยให้ผลงานมีคุณค่ามากขึ้น ส่วนประกอบพื้นฐานที่นำไปเป็นเครื่องช่วยคิด ในการสร้างงานทัศนศิลป์แขนงจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรมนั้น โดยทั่วไปแล้วจัดแบ่งไว้ ๑๐ ชนิด คือ ๑. จุด (Point) ๒. เส้น (line) ๓. รูปร่าง (shape) ๔. รูปทรง (Form) ๕. สี (colour) ๖. แสงและเงา (Light and shade) ๗. พื้นผิว (Texture) ๘. จังหวะ (rhythm) ๙. ความกลมกลืน (Harmony) และ ๑๐. หลักการจัดภาพ

๑. จุด (point) จุดเป็นส่วนประกอบแรกของความงาม คำว่า “จุด” ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่ไม่มีมิติ แต่การนำจุดหลายๆจุดมาสร้างให้เกิดมิติในภาพ ย่อมทำได้โดยการกำหนดจุดตามระยะความเข้มของแสงและเงาที่เป็นจริง วัตถุที่กระทบแสงสว่างมากจะทำให้จุดมีน้อยหรือไม่มีจุดเลย ส่วนที่วัตถุโดนแสงสว่างน้อย จะมีจุดมากพอสมควร เพื่อแสดงระยะเงาสลัว และวัตถุที่ไม่โดนแสงสว่างจะเกิดเงามืด การทำจุดต้องให้ถี่และทับซ้อนกันเป็นระยะของความมืดสนิท

นอกจากนี้ ยังสามารถนำมาสร้างงานทัศนศิลป์ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกับพื้นผิว ความงามและระยะตื้นลึก ส่วนมากจะมีอยู่ในงานจิตรกรรม และสถาปัตยกรรม ซึ่งช่วยในการกำหนดตำแหน่งเสาหรือเสาหลัก เป็นต้น

๒. เส้น (Line) มีลักษณะ ๑ มิติ ได้แก่ เส้นเรขาคณิต เส้นอิสระ งานด้านความงามของทัศนศิลป์ทั้ง ๓ แขนงเส้นมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความงามในลักษณะโครงสร้างภายนอกและภายในรูปร่าง และรูปทรง ประเภทต่าง ๆ เช่น งานจิตรกรรมให้ขอบเขตรูปร่าง รูปทรง ๆ งานประติมากรรม เส้นจะช่วยให้รูปทรงภายในและภายนอกเคลื่อนไหวตามทิศทางที่ต้องการ ๆ งานสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่จะเป็นเส้นประเภทเรขาคณิต เพราะให้ความมั่นคงแข็งแรง ๆ

๓. รูปร่าง (Shape) มีลักษณะ ๒ มิติ ได้แก่ รูปร่างธรรมชาติ เรขาคณิต อิสระ โดยในภาพไม่ได้แสดงแสงและเงา ไม่มีความลึกหรือหนา มองไม่เห็นเป็นปริมาตรในภาพ มีเฉพาะแขนงจิตรกรรมทั้ง ๔ ลักษณะ เช่น การวาดเขียน ระบายสี การพิมพ์ภาพ การคิดและค้น ด้านความงามเกิดจากสีภายในรูปร่างที่ให้ความรู้สึกแตกต่างกัน

๔. รูปทรง (Form) ได้แก่ รูปทรงธรรมชาติ เรขาคณิต อิสระ มีความกว้าง ยาว ลึกหรือหนา มองเห็นเป็นปริมาตรลักษณะ ๓ มิติ เป็นส่วนประกอบสำคัญของงานทัศนศิลป์ทั้ง ๓ แขนง เพราะจะทำให้รู้ และเข้าใจความหมายของเรื่องราวได้ดี ช่วยส่งเสริมงานทัศนศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางความงามและประโยชน์ใช้สอย ๆ

๕. สี (Colour) การที่มนุษย์มองเห็นสีของวัตถุต่างๆ ได้ เกิดจากความเข้มของแสงที่ส่องมากระทบวัตถุแล้วสะท้อนสู่ตา ให้เห็นเป็นสี สีมี่ผลถึงจิตวิทยา โดยมีอำนาจบันดาลให้เกิดอารมณ์ และความรู้สึกได้ การที่ได้เห็นสีจากสายตา สายตาจะส่ง

การรับรู้ไปยังสมองทำให้เกิดความรู้สึกต่างๆ ตามอิทธิพลของสี เช่น สดชื่น ตื่นเต้น สงบเย็น หรือเศร้าโศก ฯ

๖.แสงและเงา (Light and shade) มนุษย์สามารถมองเห็นวัตถุต่างๆ ได้เพราะแสงและเงา แสงและเงา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่แสงจะอยู่ตรงกันข้ามกับเงาเสมอ ต้นกำเนิดของแสงมีหลายชนิด เช่น แสงดวงอาทิตย์ แสงดวงจันทร์ แสงไฟฟ้า การลุกไหม้ของไฟ เป็นต้น

แสงและเงา เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ภาพเกิดความกลมกลืน หรือต้นลึกเหมือนของจริง อีกทั้งยังทำให้เกิดรูปทรง และความสมบูรณ์ของภาพ แสงและเงาเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการมองเห็นวัตถุทุกชนิดมีลักษณะ ๓ มิติ

กฎเกณฑ์ของแสงและเงา ไม่ว่าจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือทำให้เกิดขึ้นก็ตาม ความจริงมีอยู่ว่า วัตถุด้านถูกแสงส่องกระทบจะสว่าง ด้านที่ไม่ถูกแสงจะมีมืด ในความมืดมาสู่ความสว่างหรือในส่วนที่ไม่ถูกแสงมาถึง ส่วนที่กระทบแสงมากที่สุด จะเกิดน้ำหนักของเงา จากน้ำเข้มมาหาอ่อน ฯ

๗. พื้นผิว (Texture) เป็นปรากฏการณ์การสัมผัสจากพื้นผิวด้านนอกสุดของวัตถุ การมองเห็นพื้นผิวของวัตถุได้นั้น เกิดจากแสงที่ตกกระทบ การมองเห็นพื้นผิวของวัตถุได้ชัดขึ้นอยู่กับแสงส่อง ส่วนที่แสงส่องไม่ถึง จะไม่สามารถมองเห็นพื้นผิวของวัตถุได้ ความรู้สึกที่ได้จากการสัมผัสพื้นผิวในลักษณะแรกจากการมองเห็น จะเป็นแขนงจิตรกรรม ต่อมาสัมผัสทางผิวกายของการจับต้องอยู่ที่งานประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ฯ

๘.จังหวะ (Thythm) เป็นความเหมาะสม กลมกลืนในการจัดวางรูปและพื้นที่หรือการจัดให้มีการซ้ำ ๆ กันในภาพ โดยมีระยะหรือช่องว่างถี่หรือห่างในภาพให้ลงตัวเหมือนกับการปรบมือตามจังหวะเพลง ซึ่งก็มีอยู่ในงานทัศนศิลป์เช่นกัน ฯ

๙. ความกลมกลืน(Harmony) จัดรายละเอียดในภาพให้ผสานเหมาะสม สัมพันธ์กัน มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายกันไปด้วยกัน โดยไม่มีข้อแย้งกันหรือการนำส่วนประกอบที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันมาจัดไว้ร่วมกัน ช่วยให้เกิดความรู้สึกรื่นตา เพลิดเพลิน และเป็นระเบียบ ให้ความรู้สึกสะกดตา เช่น ความกลมกลืนเรื่อง จุด เส้น รูปทรง สี แสงและเงา จังหวะ พื้นผิว เป็นต้น

๑๐. หลักการจัดภาพ เป็นการกำหนดการจัดวางรูปแบบในตำแหน่งที่เหมาะสม หรือความต้องการให้เกิดความถูกต้องในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ โดยยึดหลัก คือ

- ๑.๑ การเน้นจุดเด่นหรือจุดสนใจ (point of interest)
- ๑.๒ ความเป็นเอกภาพหรือหน่วย (Unity)
- ๑.๓ ความสมดุล (Balance)

โดยสรุป ส่วนประกอบทั้ง ๑๐ ชนิด ช่วยส่งเสริมให้งานทัศนศิลป์มีคุณค่า และเกิดความสวยงาม ความสวยงาม เรื่องเป็นที่ยุ่งยากและลึกซึ้ง ยากที่จะบรรยายได้ลงตัว เพราะความงามเป็นเรื่องของบุคคล สังคม วัฒนธรรม ศาสนาและวัฒนธรรมของแต่ละภาวคั้งนั้น เพื่อให้ผู้สนใจในด้านศิลปะมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของความงาม โดยเฉพาะด้านทัศนศิลป์ศึกษา และจดจำในส่วนประกอบของความงามจากสิ่งที่กล่าวมาแล้วให้เข้าใจมากขึ้น เพราะสิ่งเหล่านี้คือ ความงามพื้นฐานของงานทัศนศิลป์ที่จะนำไปสู่ขั้นสูงสุด ในการสัมผัสความงามจากสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ฯ

การจัดภาพของงานทัศนศิลป์ (visual Art composition)

การจัดภาพของงานทัศนศิลป์ เป็นเรื่องการนำเอาส่วนประกอบของความงาม ทัศนศิลป์มาจัดเข้าด้วยกัน โดยตัดทอนหรือเพิ่มเติมให้เหมาะสมกลมกลืนเกิดเป็นเนื้อหา เรื่องราว และความงาม แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะว่าเป็นกลุ่มใด คั้งนั้น การจัดภาพของงานทัศนศิลป์ จึงแบ่งออกได้ ๒ แบบ คือ

๑. การจัดภาพแบบประจำชาติ (National composition) เป็นแนวคิดที่แสดงถึงเรื่องราวที่ยังอยู่ในกรอบประเพณี กฎเกณฑ์ที่กระทำต่อเนื่องกันมา แสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี มีความประณีตอยู่ในตัว ซึ่งเป็นเครื่องชี้ถึงเอกลักษณ์ของความเป็นมาของชาตินั้น ฯ

๒. การจัดภาพแบบสากล (international composition) เป็นการแสดงเรื่องราวต่าง ๆ รอบตัว ที่เกี่ยวกับมนุษย์ทั่วไป เป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ได้พบเห็น เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งใจ ไม่ได้กำหนดว่า เป็นเรื่องราวของชนชาติใด การใช้วัสดุก็เป็นไปอย่างอิสระ ไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์และข้อตกลงอะไร รวมทั้งวิธีการแสดงออกก็เป็นไปตามความรู้สึก นึกคิดของศิลปินเอง

สรุปว่า การจัดภาพแบบประจำชาติ และแบบสากลที่ปรากฏ มีรูปแบบของการร่วมสมัยเข้าด้วยกัน มีส่วนผสมผสานให้เกิดรูปแบบเฉพาะ ที่สังคมยอมรับอย่างแพร่หลายว่า รูปแบบนี้ให้คุณค่าแก่ประเทศชาติ รูปแบบนั้นให้คุณค่าต่อมวลมนุษยทั่วโลก จะเป็นรูปแบบเก่าหรือสมัยใหม่ คนทั่วไปได้พบเห็นแล้วเข้าใจเรื่องราวได้ดี มีความนิยมชมชอบกันทั่วไป ถือว่า เป็นการจัดภาพแบบสากล ส่วนรูปแบบที่ให้คุณค่าแก่บ้านเมืองประเทศชาติ ในด้านศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเป็นอยู่ของชนในชาติที่มีรูปแบบไม่เหมือนใคร มีเอกลักษณ์เฉพาะ แม้จะได้รับอิทธิพลรูปแบบร่วมสมัย แต่ได้วิวัฒนาการ ปรับปรุงให้เป็นรูปแบบอุดมคติของตน นับได้ว่า เป็นการจัดภาพประจำชาติ ฯ

รูปแบบของทัศนศิลป์สากล

ทัศนศิลป์สากล เกิดจากการจัดภาพแบบสากล ซึ่งได้ผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ผ่านการทดลอง ปรับปรุง ดัดแปลง เลือกรรจนวิวัฒนาการรูปแบบเป็นที่นิยมทั่วทุกชาติ โดยแบ่งรูปแบบออกตามลักษณะของงานที่สร้างสรรค์ ๓ รูปแบบ คือ

๑. รูปแบบที่เป็นรูปธรรม (Realistic) แสดงออกทางภาพคน สัตว์ พืช ผัก ผลไม้ และสิ่งของอื่น ๆ ลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงออกต้องละเอียดเหมือนของจริงตามที่ตามองเห็นหรือระลึกได้จากความทรงจำ พยายามแสดงรูปแบบให้ใกล้เคียงธรรมชาติหรือเหมือนจริง ด้วยเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ฯ

๒. รูปแบบที่เป็นกึ่งนามธรรม (Semi Abstract) คือ การนำรูปแบบจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือจากความรู้สึกระลึกภาพได้จากความทรงจำ มาดัดแปลงเพิ่มเติมส่วนต่าง ๆ ของรูปทรงใหม่ โดยยังมีเค้าโครงเดิมไว้บ้าง แสดงรูปทรง สี แสงเงา พื้นผิว จังหวะ และความกลมกลืนตามธรรมชาติกับความรู้สึก นึกคิด และจินตนาการที่ได้สร้างสรรค์ เป็นต้น

๓. รูปแบบที่เป็นนามธรรม (Abstract Art) ไม่ได้แสดงรูปแบบที่เป็นจริงตามที่ตามองเห็น แต่แสดงออกตามอารมณ์ ความรู้สึก นึกคิดของศิลปิน ไม่คำนึงถึงผู้ชมว่าจะคิดอะไร มองผลงานเช่นไร เป็นรูปแบบเช่นไร ศิลปินแสดงออกได้อย่างอิสระด้วยลีลาการเคลื่อนไหว โดยเน้นรูปร่าง เส้น สี ฯ ล ฯ ตามแนวความคิด จินตนาการของศิลปินเป็นสำคัญ ฯ

สรุปว่า ทักษะศิลปะแบบสากล รูปแบบนามธรรม เป็นการสร้างสรรค์ที่ไร้ตัวตน แสดงรูปแบบที่สื่อความหมายแทนการรับรู้เรื่องราว เป็นผลงานที่แสดงออกด้วยความรู้สึก นึกคิด ส่งเสริมในรู้จักคิด ทั้งผู้สร้างและผู้ชม ผู้สร้างคิดอย่างละเอียดอ่อน เพื่อหาจุดสื่อในความหมาย ผู้ชมควรคิดให้ออกเหมือนการไขปริศนา แต่ถ้าคิดไม่ออก ก็ไม่เป็นไร จุดมุ่งหมายเพียงให้คิด จะคิดมากหรือน้อย ก็ขอให้คิด แม้เพียงแค่วาด แล้วตั้งคำถามว่า ภาพอะไร คุณไม่รู้เรื่องเลย แค่นี้ก็ถือว่า “คิด” ซึ่งต่างจากภาพทิวทัศน์ที่เหมือนจริงตามธรรมชาติ มีต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ และเรือ ผู้ชมจะไม่คิดตั้งคำถามสักนิดว่า ภาพอะไร ก็ไม่เป็นไร ๆ

ทฤษฎีการถ่ายทอดทางทัศนศิลป์

ได้กล่าวมาข้างแล้วว่า มนุษย์ได้สร้างสรรค์งานศิลปะ ต้องอาศัยธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม ในการถ่ายทอดรูปแบบ ดังนั้นมนุษย์จึงถ่ายทอดจากสิ่งที่มองเห็นและรับรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักเกณฑ์เกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งสมควรนำมาสร้างเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากความประทับใจ และความสะเทือนใจในการถ่ายทอดงานทัศนศิลป์

อนึ่งคำว่า “ทฤษฎี” หมายถึง ข้อตกลงหรือเป็นความคิดในแขนงวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งท้าทายให้พิสูจน์สอบสวน ทฤษฎีมิใช่เป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอไป ที่จะต้องเชื่อและยอมรับอย่างง่ายดาย ทฤษฎีใดก็ตามหากพิสูจน์สอบสวนแล้วไม่ได้ผล ทฤษฎีนั้น ๆ ก็เปลี่ยนแปลงใหม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีทฤษฎีใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ

การถ่ายทอดทฤษฎีด้านงานทัศนศิลป์เป็นทฤษฎีใหม่ ที่ต้องการพิสูจน์จากผู้รู้ นักวิชาการ และผู้ชำนาญการด้านศิลปะว่า มีเหตุเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ดังนั้นทฤษฎีการถ่ายทอดทางทัศนศิลป์เป็นเพียงทฤษฎีสมมติฐานเท่านั้น โดยแบ่งได้ดังนี้

๑. **ทฤษฎีเหมือนจริง (Realistic Theory)** เชื่อว่ามนุษย์สามารถถ่ายทอดลักษณะความจริงที่ปรากฏในวัตถุที่มองเห็นได้ทุกประการ แสดงให้เห็นว่า ทฤษฎีนี้ยอมรับผลงานทางทัศนศิลป์ที่ลอกเลียนแบบจากสิ่งที่มองเห็นได้

หลักเกณฑ์ในการถ่ายทอดทฤษฎี ต้องอาศัยการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญในสิ่งที่ตามองเห็น และถ่ายทอดให้เหมือนจริงเป็นสำคัญกว่าการจินตนาการ และการนึกคิด ส่วนจะเหมือนจริงหรือไม่ อันนี้เป็นอีกเหตุผลหนึ่ง แต่จุดประสงค์ คือ ต้องการถ่ายทอดเหมือนจริง

๒. ทฤษฎีทางปัญญา (Intellectual Theory) เชื่อว่ามนุษย์สามารถแสดงรูปแบบทางทัศนศิลป์ออกมาตามที่ตัวเองเข้าใจ เพราะรูปแบบที่มนุษย์ได้แสดงออกมานั้น แสดงให้เห็นความสามารถทางด้านสติปัญญาของผู้สร้างเอง การสร้างงานทัศนศิลป์จึงจำเป็นต้องใช้สติปัญญาและความนึกคิดสร้างสรรค์รูปแบบ โดยตัดทอนและเพิ่มเติมจากสิ่งมีเหมือนจริง แต่ยังคงรักษาเค้าโครงให้เป็นสื่อความหมายได้ว่า **เป็นรูปทรงประเภทใด**

๓. ทฤษฎีการรับรู้ (perception Theory) เชื่อว่า มนุษย์สามารถสร้างรูปแบบทางทัศนศิลป์ขึ้นมาได้ด้วยความสามารถ และการเรียนรู้ เมื่อมนุษย์ได้รับรู้และเข้าใจส่วนละเอียดของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แล้วนำเอาส่วนนั้น ๆ มาต่อเนื้รวบรวมในรูปของการสังเคราะห์ ผลของการสังเคราะห์นี้ถูกนำมาสร้างเป็นสื่อความหมายแทนความรู้สึกในงานทัศนศิลป์

การรับรู้ในทฤษฎีนี้ เป็นการถ่ายทอดตามความรู้สึกของผู้สร้าง ผู้ชมผลงานจะเข้าใจหรือไม่ นั่นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่สร้างจะถ่ายทอดความรู้สึกออกมาเช่นไร ซึ่งอาจเป็นความโกรธ กลัว ดีใจ รัก และอดอยาก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะถูกสร้างแทนด้วยสื่อความหมายเป็นรูปแบบเส้น สี แสงเงา พื้นผิว เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการทำความเข้าใจในทฤษฎีการถ่ายทอดทางทัศนศิลป์ และตรงตามรูปแบบของทัศนศิลป์สากล ๓ รูปแบบ คือ

๑. ทฤษฎีเหมือนจริง	ตรงกับรูปแบบที่เป็นรูปธรรม
๒. ทฤษฎีทางปัญญา	ตรงกับรูปแบบกึ่งนามธรรม
๓. ทฤษฎีการรับรู้	ตรงกับรูปแบบที่เป็นนามธรรม

ปัจจุบัน การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์มีหลายรูปแบบด้วยกัน แต่สิ่งเหล่านี้ก็ยังเป็นวัตถุดิบให้ศิลปินได้จินตนาการด้วยความคิดสร้างสรรค์ก็คือ **ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** นั้นเอง

สาเหตุของการสร้างทัศนศิลป์

สาเหตุใหญ่ ๆ ที่ทำให้มนุษย์สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ คือ

๑. ความจำเป็นทางจิตใจ
๒. ความจำเป็นทางความเชื่อ
๓. ความจำเป็นทางศาสนา

อิทธิพลที่ทำให้ทัศนศิลป์แตกต่างกัน คือ

๑. อิทธิพลทางภูมิศาสตร์
๒. อิทธิพลทางความเชื่อและศาสนา
๓. อิทธิพลทางประวัติศาสตร์
๔. อิทธิพลทางวัฒนธรรม
๕. อิทธิพลทางผู้นำ
๖. อิทธิพลทางวัสดุและวิธีการสร้าง
๗. อิทธิพลทางเศรษฐกิจ
๘. อิทธิพลทางความสัมพันธ์ไมตรี
๙. อิทธิพลทางวิทยาการต่าง ๆ

จะเห็นว่า อิทธิพลต่าง ๆ ดังกล่าวได้ส่งผลให้งานทัศนศิลป์ในแต่ละท้องถิ่น แต่ละชาติ มีความแตกต่างกัน ถึงแม้จะอยู่ในประเทศเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน ผลงานอาจมีความแตกต่างกันได้ เพราะอิทธิพลดังกล่าวแล้วนั้น

สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดสรุปว่า สุนทรียภาพ เป็นสิ่งที่ให้คุณค่ามหาศาลทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีแก่มนุษยชาติ ในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก เพราะมนุษย์ได้พบเห็นสุนทรียภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น จุด เส้น รูปทรง สี แสงเงา จังหวะ ความกลมกลืน การจัดวางภาพ และส่วนประกอบต่าง ๆ ทางสุนทรียภาพ เป็นต้น

ทัศนศิลป์

ทัศนศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่สามารถสัมผัสรับรู้ทางสายตา ลักษณะการมองเห็น รูปทรงเป็น ๓ มิติ และอาจสัมผัสจับต้องได้ โดยคำนึงถึงคุณค่าทางความงาม ความเชื่อทางศาสนา และสังคมเป็นหลัก สนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจ อารมณ์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม

องค์ประกอบของทัศนศิลป์

โครงสร้างทางทัศนศิลป์ มีองค์ประกอบหลักใหญ่ ๆ ๒ ประการ คือ

๑. องค์ประกอบทางธรรมชาติ   ๒. องค์ประกอบที่เกิดจากการประกอบกันของมนุษย์ในการสร้างสรรค์ผลงาน (มนุษย์ใช้อวัยวะต่าง ๆ สร้างสรรค์ผลงาน)

ทัศนศิลป์ มีองค์ประกอบของสิ่งที่สามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยตา ในลักษณะการมองเห็น ได้แก่ การรับรู้ทางการมองเห็น มิติ แขนงจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สรุปลงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ทัศนศิลป์

การรับรู้ทางการมองเห็น

มิติ

มิติในด้านรูปภาพ

มิติในด้านรูปทรง

จิตรกรรม

ประติมากรรม

สถาปัตยกรรม

การรับรู้ทางการมองเห็น

๑. การมองเห็นประเภทเจตนา
๒. การมองเห็นประเภทบังเอิญ
๓. การมองเห็นประเภทผิวเผิน

ฉะนั้น การรับรู้ทางการมองเห็นเกิดขึ้นจากการสังเกตธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และ โดยมีสมอง และจิตใจเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ และการที่มนุษย์มองเห็นภาพ ในลักษณะต่าง ๆ และเกิดการรับรู้ได้นั้น ต้องอาศัยส่วนประกอบในการมองเห็น ได้แก่ จุด point , เส้น Line , รูปร่าง Shape , รูปทรง Form , สี , แสงเงา, พื้นผิว, และมิติ เป็นต้น

มิติ (Dimansion) คำนี้นิยมใช้ควบคู่กับคำอื่น ๆ มิติมีด มิติใหม่ มิติลึกลับ ผ่านมิติ มิติพิศวง ทะลุมิติ ซึ่งเป็นคำที่ใช้กันมากในยุคโลกาภิวัตน์

มิติ เป็นสิ่งสำคัญในงานศิลปะทุกแขนง เพราะมิติสามารถบอกระยะของภาพ หรือรูปทรงที่มองเห็นว่า ใกล้ กลาง ไกล หรือ ตื้น ลึก หนา บาง ได้ ด้วยเหตุนี้จึงมี ผู้ให้คำนิยามของคำว่า “ มิติ ” ไว้ว่า

พจนานุกรม ฯ มิติ หมายถึง การวัด มักใช้ประกอบหลังศัพท์อื่น เช่น
ตรีโกณมิติ สังคมมิติ ฯ

เปลื้อง ณ นคร ฯ มิติ หมายถึง การวัดลักษณะของขนาด กว้าง ยาว หนา ลึก
ตื้น เป็นต้น

มิติ ในทางทัศนศิลป์ หมายถึง สิ่งที่ทำให้ภาพมีความตื้น ลึก หนา บาง ตามสภาพ
ความเป็นจริง จากการมองเห็น และสัมผัสจับต้องได้

มิติเป็นส่วนประกอบสำคัญ ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลปะที่ช่วยให้เกิดความ
รู้สึก ซึ่งมีระยะทางหรือขนาดในทิศทางเดียวกัน โดยกำหนดมิติเดียวจากระยะทาง
ระหว่างจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นเส้น แต่ระยะทางดังกล่าวสามารถ
กำหนดทิศทางได้เป็นสองแนว ก็จะปรากฏเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยความกว้าง ยาว
และหนา หรือ ลึก จึงเป็นปรากฏการณ์ทาง ๓ มิติ คือ ๑. จุด ๒. เส้น ๓ รูปร่าง ๔ รูปทรง

มิติในด้านรูปภาพ เป็นสิ่งที่เรียกว่า รูปทรง ๓ มิติ เกิดจากความรู้สึกรับรู้ทาง
การมองเห็น เป็น ๓ มิติ คือ

๑.เกิดจากสี ๒. เกิดจากแสงและเงา ๓. เกิดจากบริเวณว่าง ๔. เกิดจากการบังกัน
ทับกัน หรือ ซ้อนกัน ๕. เกิดจากความแตกต่างของขนาด ๖. เกิดจากเส้น และจุดรวม
สายตา ๗. เกิดจากเส้นและแสงเงา ๘. เกิดจากเส้น สี แสง และเงา

มิติในด้านรูปทรง เป็นรูปทรงที่มีปริมาตร ๓ มิติซึ่งเกิดจากการรับรู้เป็น ๓ มิติ

๑. เกิดจากการรับรู้ทางการมองเห็นรูปทรง ที่เป็นปริมาตร เช่น รูปทรงเรขาคณิต รูปทรงธรรมชาติ และรูปทรงอิสระ เป็นต้น

๒. เกิดจากการรับรู้ทางการจับต้องรูปทรง ที่เป็นปริมาตร เช่น รูปทรงเรขาคณิต รูปทรงธรรมชาติ รูปทรงอิสระ ดิน ลึก หนา บาง ๆ ล ๆ

สรุปว่า ทักษะศิลป์ มิติในด้านรูปภาพจะอยู่ในงานจิตรกรรม ส่วนผลงานด้าน ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม จะเป็นมิติในด้านรูปทรง

สุนทรียะทางด้านภาพจิตรกรรม

จิตรกรรม (painting) เป็นศิลปะแขนงหนึ่ง ซึ่งเป็นองค์ประกอบของทัศนศิลป์ เพราะงานจิตรกรรม สามารถสัมผัสรับรู้ มองเห็น ผลงานจะอยู่บนพื้นระนาบเป็นรูปร่าง ๒ มิติ และรูปทรง ๓ มิติ ให้ความรู้สึกใกล้, กลาง, ไกล, หรือ มีความนูน ลึก แต่ไม่สามารถสัมผัสจับต้องได้ ให้มิติในด้านรูปภาพ โดยทั่ว ๆ ไปจะมีมีทัศนยะต่อสิ่งนี้ในความหมายที่แตกต่างกัน

ความหมายของจิตรกรรม

จิตรกรรมเป็นศิลปะที่มีกรรมวิธีการสร้างได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับศิลปินที่สร้างสรรค์ว่า จะต้องการแสดงออกในลักษณะ รูปแบบใด ดังนั้น นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ จึงให้ความหมายไว้ว่า ...

ทวิ จิวบาง จิตรกรรม หมายถึง การกระทำลงพื้นระนาบ ๒ มิติ ที่เป็นแผ่นกระดาษ ผืนผ้าใบหรืออื่น ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ระบาย ชูด จีด พ่น ๆ โดยการนำเอาธาตุต่าง ๆ ทางทัศนศิลป์เข้ามาใช้

น. ณ ปากน้ำ จิตรกรรม หมายถึง การวาดรูป การระบายสี เช่น การเขียนภาพด้วยดินสอ ด้วยสีชอล์ก สีฝุ่น สีน้ำ สีน้ำมัน ๆ หรือจะเขียนภาพด้วยวัสดุใด ๆ ก็ถือได้ว่าเป็นงานจิตรกรรมทั้งสิ้น

พินาลิน สาริยา จิตรกรรม หมายถึง การเขียนภาพ ระบายสีด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เช่น การชูด จีด ลาก ป้าย ระบาย ทา เกลี่ย ด้วยความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ ๆ

ดังนั้น อาจสรุปว่า จิตรกรรม หมายถึง ศิลปะที่ถ่ายทอดรูปแบบลงพื้นระนาบด้วยการชูด จีด เขียน หรือ วัสดุ และสีต่าง ๆ ที่สามารถสัมผัสได้ทางสายตา ด้วยการมองเห็น เกิดความรู้สึกในภาพเป็น ๒ มิติ หรือ ๓ มิติ

ลักษณะงานจิตรกรรม

มนุษย์ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์งานจิตรกรรมหลายรูปแบบ และแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา เช่น ทัศนศิลป์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (prehistory) สมัยประวัติศาสตร์ (History) และสมัยใหม่ (Modern Art)

ลักษณะหรือเทคนิคการสร้างงานจิตรกรรมแบ่งได้ ๔ ลักษณะ คือ

๑. การวาดเส้น (Drawing)
๒. การระบายสี (Painting)
๓. การพิมพ์ภาพ (printing)
๔. การติดและพ่น (stencil or spray)

ประเภทงานจิตรกรรม

การสร้างสร้งงานจิตรกรรมในลักษณะหรือเทคนิค การวาดเส้น การระบายสี การพิมพ์ การติดหรือการพ่น จุดสีต่าง ๆ ให้เกิดเป็นผลงานได้หลายประเภทด้วยกัน ตามรูปแบบของผลงาน สามารถแบ่งผลงานทางจิตรกรรมได้ ๑๐ ประเภท คือ

๑. ภาพคน (figure)
๒. ภาพคนเหมือน (portrait)
๓. ภาพหุ่นนิ่ง (still life)
๔. ภาพสัตว์ (Animal Figure)
๕. ภาพทิวทัศน์ (Landscape)
๖. ภาพสิ่งก่อสร้าง (structure)
๗. ภาพทะเล (Seascape)
๘. ภาพสุริยะจักรวาล (Universe)
๙. ภาพการ์ตูน (Cartoon)
๑๐. ภาพประกอบเรื่อง (illution)

ประติมากรรม

ประติมากรรม(sculpture) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของงานทัศนศิลป์ที่สัมผัสรับรู้ได้ด้วยสายตา และสามารถสัมผัสจับต้องได้ ผลงานจะมีลักษณะกินเนื้อที่ เกิดเป็นมิติในด้านรูปทรงในแต่ละประเภท ด้วยลักษณะที่มีความสูง ตื้น ลึก หนา บาง พร้อมด้วยวัสดุหลากหลายที่นำมาสร้างสรรค์

ความหมายของประติมากรรม

งานประติมากรรม นับว่าสร้างความสนใจให้แก่ผู้พบเห็นได้เป็นอย่างดี เพราะผลงานที่สร้างสรรค์ล้วน มีแนวคิดในด้านรูปแบบ วัสดุที่นำมาใช้สร้างก็มีมากมาย ฉะนั้น การสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม ซึ่งขึ้นอยู่ที่ศิลปินจะแสดงออกในรูปแบบใด สำหรับคำนิยามของประติมากรรม ที่ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะได้ให้ความหมายไว้ดังนี้...

ประเสริฐ ศิลรัตน์ เป็นศิลปินวัตถุที่มีรูปลักษณะ ๓ มิติ สามารถให้ความรู้สึกอย่างลึกซึ้งในความงาม ความประทับใจจากการดู และการได้สัมผัสจริง ๆ ประติมากรรมมีตัวตน ให้ผู้ชมสามารถจับต้อง สัมผัสและดูได้ทุกด้าน ความงามในประติมากรรม จึงเกิดขึ้นจากการรับรู้ คล้ายดังรับรู้ตามประสบการณ์จากธรรมชาติ ฯ

บุญเยี่ยม แม่เมือง งานศิลปะที่แสดงออกด้วยการปั้นรูป แกะสลัก หรือการหล่อ และการสร้างเป็นรูปเคารพต่าง ๆ ตามความเชื่อ ความศรัทธาในแต่ละยุค แต่ละสมัย ฯ

สงวน รอดบุญ การปั้น ซึ่งเป็นกรรมวิธีก่อกำเนิด เพิ่มขึ้น และการแกะสลัก อันเป็นกรรมวิธีของการลด สกัด ตัด หรือเหลือนอกให้เป็นรูปทรงในลักษณะ ๓ มิติ

สรุปว่า ประติมากรรม หมายถึง ศิลปะที่เกี่ยวกับรูปทรงแต่ละประเภทที่กินเนื้อที่ในอากาศเป็นปริมาตร สามารถสัมผัสรับรู้ทางสายตา และจับต้องได้ เป็นลักษณะ ๓ มิติ ทำด้วยวัสดุที่เปลี่ยนแปลงได้ จุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ความงาม ซึ่งแบ่งได้ ๔ ประเภท และ ๔ ลักษณะ

ประเภทงานประติมากรรม

การสร้างสรรคผลงานประติมากรรมและประติมากรรมจะมีรูปแบบเป็นปริมาตร ทึบ ตัน นูน ออกมาจากฐาน มีระดับนูน สูง ต่ำ จึงพอประมวลเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. ประเภทร่องลึก (Incising Relief)
๒. ประเภทนูนต่ำ (Base Relief)
๓. ประเภทนูนสูง (Hight Relief)
๔. ประเภทลอยตัว (Round Relief)

ลักษณะงานประติมากรรม

ลักษณะงานประติมากรรม มีกระบวนการสร้างสรรค์หลายรูปแบบ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับวัสดุที่นำมาทำ โดยศิลปินเป็นผู้กำหนดตามความเหมาะสม ที่ได้ออกแบบไว้ ดังนั้นจึงพอสรุปลักษณะประติมากรรมได้ ๘ ลักษณะ คือ

๑. การปั้น (Modelling)	๒. การแกะสลัก (carving)
๓. การหล่อ (casting)	๔. การแขวน (Mobile)
๕. การกัดพิมพ์ (Etching)	๖. การสร้างสื่อผสม (Mixed Media)
๗. การฉลุลาย	๘. การเป่า และการทาบ

สถาปัตยกรรม (Architecture)

สถาปัตยกรรม เป็นแขนงสุดท้ายในองค์ประกอบของทัศนศิลป์ ที่สามารถสัมผัสรับรู้ทางสายตา และจับต้องรูปทรงทางผิวกาย รูปทรงส่วนใหญ่จะเป็นประเภทเรขาคณิต เพราะต้องการความมั่นคงแข็งแรง มีขนาดใหญ่ และสูงกว่างานประติมากรรม

ความหมายของสถาปัตยกรรม

การจัดให้งานสถาปัตยกรรมเป็นทั้งวิทยาศาสตร์ทางการก่อสร้าง และงานศิลปะกรรม ซึ่งมีวิวัฒนาการด้านรูปแบบไปตามยุค — สมัย และสภาพแวดล้อมของสังคม เช่น สมัยวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สังคมวิทยา มนุษย์วิทยา และศิลปะ เป็นต้น เหตุนี้จึงมีผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญในด้านการศึกษา ให้ความหมายสถาปัตยกรรมไว้ว่า

ไพโรจน์ แสงจันทร์ สถาปัตยกรรม เป็นผลผลิตของมนุษย์ที่ต้องการดัดแปลงสภาพแวดล้อม เพื่อรับใช้การดำรงชีพทั้งทางร่างกาย จิตใจและยังแสดงออกถึงความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละสังคม ฯ

สมภพ ภิรมย์ สถาปัตยกรรม ในทางทฤษฎีนั้น เป็นทั้งศาสตร์ ศิลปะ และวิธีการในการก่อสร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งที่ใช้เป็นอาคารที่พักอาศัย เพื่อตอบสนองความต้องการทางวัตถุนิยม และจิตนิยม ฯ

น. ณ ปากน้ำ สถาปัตยกรรม คือ อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น อาคารราชการ อาคารบ้านเรือน ตลอดจนจนถึงอนุสาวรีย์ใหญ่ ๆ ฯ

สรุปว่า สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะที่เกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างที่ใช้พื้นที่ว่างในอากาศ ดิน และน้ำ สัมผัสรับรู้ทางสายตา และจับต้องได้

จุดประสงค์ของการสร้างสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรม มีวิวัฒนาการ และเจริญเติบโตอย่างสัมพันธ์กับสังคมในแต่ละยุค ในแต่ละสมัย ฉะนั้น จุดประสงค์ของการสร้างสรรค์ คือ

๑. ให้เป็นที่อยู่อาศัย
๒. ให้เป็นที่พักหรืออาศัยชั่วคราว
๓. ให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
๔. ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจ

จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้อกาลเวลาจะผ่านพ้นไป มนุษย์ยังรักษาวัตถุประสงค์หลักของการก่อสร้าง และมีวิวัฒนาการรูปแบบการก่อสร้างอยู่เสมอ แต่สิ่งที่ยังคงอยู่ตลอดไป คือ ตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ

ลักษณะงานสถาปัตยกรรม

ลักษณะเป็นสิ่งก่อสร้าง ที่สร้างขึ้นอย่างงดงาม ถูกต้องตามหลักวิชา โดยผ่านกระบวนการออกแบบ และการก่อสร้างที่มีความเหมาะสม สะดวกในการใช้งาน และ

มั่นคง แข็งแรง ซึ่งแบ่งได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะโปร่ง เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะหลังคา และเสาเป็นโครงสร้าง ปรากฏทั้ง ๔ ด้าน

๒. ลักษณะกลาง เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีหลังคา มีฝา ปิดรอบด้าน แต่ภายในกลาง เช่น บ้าน อาคาร บริษัท ห้างร้าน ปราสาท ตำหนัก โบสถ์ เป็นต้น

๓. ลักษณะทึบตัน เป็นสิ่งก่อสร้างที่ถูกอัดแน่นด้วยเนื้อวัสดุต่าง ๆ เช่น อิฐ หิน ทราย ได้แก่ ปิรามิด ฐานเจดีย์ พระปรางค์ สถูป เป็นต้น

ประเภทของสถาปัตยกรรม สามารถแยกเป็นเกณฑ์สำคัญ ๆ คือ

๑. ประเภทโครงสร้างไม้   ๒. ประเภทโครงสร้างดิน หิน อิฐ ฯ

๓. ประเภทโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ๔. ประเภทโครงสร้างเหล็ก

มิติของงานจิตรกรรมศิลป์

ทัศนศิลป์ เกิดจากองค์ประกอบของการรับรู้จากการมองเห็นมิติ ในด้านรูปทรง มิติ ในด้านรูปภาพของงานจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม จากคำนิยาม ที่ระบุความหมายของศิลปะที่สร้างขึ้น โดยคำนึงถึงคุณค่าแห่งความงาม ความเชื่อทาง สังคม มากกว่าประโยชน์การใช้สอย ฉะนั้น ทัศนศิลป์จึงควรจัดอยู่ในศิลปะสาขาจิตร ศิลป์ ส่วนสาขาศิลปะประยุกต์ เน้นประโยชน์ในด้านการใช้สอย ดังนั้น ศิลปะแขนงที่ กล่าวถึงการรับรู้ทางการมองเห็นเป็น ๓ มิติ คือ

๑. **จิตรกรรม** เป็นศิลปะเกี่ยวกับการวาด เส้น ภาพระบายสี ภาพพิมพ์ ภาพที่เกิด จากเทคนิคต่าง ๆ บนพื้นระนาบหรือเรียบ สัมผัสรับรู้ทางสายตาเพียงอย่างเดียว ได้แก่ ..

๑.๑ การรับรู้ทางการมองเห็นเป็น ๒ มิติ

๑.๒ การรับรู้ทางมองเห็นเป็น ๓ มิติ

๒. **ประติมากรรม** เป็นศิลปะเกี่ยวกับรูปทรงที่กินเนื้อที่ในอากาศเป็นปริมาตร สัมผัสรับรู้ทางสายตา และจับต้องได้ ในรูปทรงนั้น ๆ ได้แก่..

๒.๑ การรับรู้ทางการมองเห็นเป็น ๓ มิติ

๒.๒ การรับรู้ทางการสัมผัสผิวหนังเป็น ๓ มิติ

๒. สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่ใช้พื้นที่ดิน น้ำ และ บริเวณ ที่ว่างในอากาศ สัมผัสรับรู้ได้ทางสายตา และจับต้องได้ เพราะเป็นรูปทรง เรขาคณิต ดังนั้น ศิลปกรรมแขนงจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม จึงเป็น ศิลปะที่มีรูปทรง สามารถสัมผัสรับรู้ทางสายตาเห็นรูปทรง ๓ ประเภท ไม่ประเภทใด ก็ประเภทหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็น ๓ มิติ เรียกว่า **ทัศนศิลป์**

๔. **ดุริยางค์ศิลป์** เป็นศิลปะเกี่ยวกับดนตรี และการร้องเพลง ให้เข้าใจจังหวะเสียง ดนตรี ๆ

๕. **นาฏศิลป์** เป็นศิลปะเกี่ยวสื่อผสมหรือศิลปะผสม โดยนำการรำร่า เต้นและ การแสดงต่าง ๆ มาประกอบ ๆ

๖. **วรรณกรรม** เป็นศิลปะที่สามารถเรียบเรียงตัวอักษร ให้เกิดความประทับใจ เช่น กลอน โคลง ฉันท์ ๆ หรือนิยายต่าง ๆ

ฉะนั้น กล่าวได้ว่า ศิลปะทั้ง ๖ แขนง อาจแยกได้เป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑. **ศิลปะ** สร้างขึ้นแล้วปรากฏให้เห็นเป็นรูปทรงปริมาตรได้ ๓ ประเภท กิน เนื้อที่ว่าง สัมผัส รับรู้ได้ด้วยประสาทตา และอาจจับต้องรูปทรงได้เรียกว่า **“ศิลปะ ทางกายภาพหรือทัศนศิลป์** ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม เป็น สุนทรียภาพ ที่เป็นลักษณะการมองเห็นรูปทรง

๒. **ศิลปะ** สร้างขึ้นจากเครื่องมือให้เกิดเสียงที่ไพเราะ มีจังหวะ และทำนอง ทำให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกประทับใจ สัมผัสรับรู้ทางหู ไม่มีรูปทรงให้เห็นเรียกว่า **“โสตศิลป์”** ได้แก่ ดุริยางค์ศิลป์ เป็นสุนทรียภาพ ในลักษณะการได้ยินเสียง ที่มีจังหวะ ทำนอง ๆ

๓. **ศิลปะ** สามารถสัมผัสได้ รับรู้ทางตาและประสาทหู มีรูปทรงในการเคลื่อนไหว ประกอบเสียงให้เกิดลีลาอ่อนช้อย และเข้าใจในเนื้อหา เรื่องราวที่แสดงได้เรียกว่า **“โสตทัศนศิลป์”** ได้แก่ นาฏศิลป์ เป็นสุนทรียภาพ คือ ลักษณะการเคลื่อนไหวในลีลา ต่าง ๆ ให้เข้ากับเสียงพูด บทพากย์ บทบรรยาย เรียงร้อย บรรเลงหรือเสียงประกอบอื่น ๆ ที่กำหนดไว้

๔. ศิลปะ สร้างขึ้นมาแล้วไม่มีรูปทรงให้สัมผัส รับรู้ ใช้ความคิดและจินตนาการ เป็นภาพแทนเรียกว่า “จิตรศิลป์” หรือมโนศิลป์ ได้แก่ วรรณกรรม เป็นสุนทรียภาพ คือ ลักษณะมโนภาพหรือจินตนาการ

สรุปว่า ศิลปะทัศนศิลป์ เป็นศิลปะที่สัมผัส รับรู้ ทางสายตาเป็นสำคัญ เพราะคำว่า “ทัศน” หมายถึง การดู การมองเห็น จึงเน้นลักษณะของการมองเห็นรูปทรง เป็น ๓ มิติ ในผลงานศิลปะสาขาจิตรศิลป์ จึงคำนึงถึงความงาม ความเชื่อในสังคม เป็นหลัก

องค์ประกอบที่สำคัญในการรับรู้รูปทรงในงานศิลป์ คือ การรับรู้ทางการมองเห็น ที่เกิดจากสายตาสัมผัส เกิดการรับรู้ถึงมิติของรูปทรงเรขาคณิต ที่มีความกว้าง ยาว ลึก หรือหนา รูปทรงธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาเอง โดยมนุษย์ไม่ได้สร้าง รูปทรงอิสระที่แปลกตา บูด ๆ เบี้ยว ๆ จนไม่สามารถเรียกชื่อรูปทรงใด แต่มิติที่สัมผัส รับรู้ทางสายตาจะมีความตื้น ลึก หนา บาง ตามสภาพความเป็นจริง นอกจากนี้ การรับรู้ทางการมองเห็นมิติ ในด้านรูปภาพถึงระยะใกล้ กลาง ไกล ให้ความรู้สึกรับรู้ เป็นลักษณะ ๓ มิติ สิ่งเหล่านี้ จะปรากฏเห็นอยู่ในผลงานจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม เป็นสุนทรียภาพทางทัศนศิลป์

ความเป็นมาของศิลปกรรมไทย

ไทย เป็นชาติที่มีศิลปะและวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีของตนเองมาช้านาน แม้ว่าทัศนศิลป์ไทยในระยะแรกๆ จะมีลักษณะผสมผสานกับวัฒนธรรมชาติอื่น แต่ศิลปินไทยก็ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เพื่อให้เป็นแบบฉบับของไทย เรียกว่า “ทัศนศิลป์แบบอุดมคติ” (Idealistic visual Art) จนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย

ศิลปะประจำชาติไทย หมายถึง ศิลปะทั้ง ๒ สาขา ที่สร้างสรรค์ด้วยอุดมคติ ซึ่งเป็นแบบอย่างที่สืบเนื่องต่อกันมาอย่างช้านานในพื้นแผ่นดินไทย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศิลปะไทย ซึ่งเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นจากพื้นฐานรูปแบบ ประเพณี และวิธีการสืบทอดต่อกันมา รูปแกะสลัก สิ่งก่อสร้าง คุரியางคศิลป์ เป็นต้น ล้วนมีลักษณะเด่นที่แฝงไว้ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตน ๆ

ศิลปกรรมไทย เป็นส่วนหนึ่งของศิลปะประจำชาติไทย ที่มีบทบาทโดดเด่นไม่ต่างไปจากงานศิลปะด้านอื่น ๆ และศิลปกรรมไทย มีรูปแบบเป็นเช่นไรนั้น มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้..

จิรพันธ์ สมประสงค์ ศิลปกรรมไทย คือ ศิลปะที่มีรูปแบบเป็นของไทย ๆ อันเป็นความเชื่อและศาสนาของชาติ ในการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ ให้มีสืบชั่วลูกชั่วหลานต่อไป ศิลปกรรมไทย ได้แก่ วัด โบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ พระราชวัง ปราสาท ฯ

อภัย นาคคง ศิลปกรรมไทย คือ วัด โบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ ปราสาท ราชวัง ภาพจิตรกรรมฝาผนัง และพระพุทธรูปปฏิมา ที่งดงาม เรืองรองอยู่ในวัดวาอารามต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปในพื้นแผ่นดินไทย ฯ

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ได้ให้ความหมายว่า ศิลปกรรมไทย คือ มรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ผลงานทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม อันทรงคุณค่า

จะเห็นว่า ศิลปกรรมไทย เป็นศิลปะเกี่ยวกับ ภาพวาดบนฝาผนัง หรือสถานที่อื่น ๆ รูปของพระประติมากรรม และสิ่งก่อสร้างประเภท โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ปราสาท

ราชวัง และพระที่นั่งต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งหมดเป็นศิลปะที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทย รวมถึงสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ โดยเฉพาะพระบรมมหาราชวัง ซึ่งบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ประจำชาติไทย

อนึ่ง ทักษศิลป์ไทย ได้แก่ ศิลปะแขนงจิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย และสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งถือว่าเป็นทักษศิลป์แบบประจำชาติโดยตรง โดยมีเหตุผลในการสร้าง คือ เพื่อตอบสนองด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และเพื่อตอบสนองในด้านความเชื่อ และศาสนา

ฉะนั้น ทักษศิลป์ประจำชาติไทย จึงมีการผสมผสานรูปแบบทางทักษศิลป์แตกต่างกัน ในแต่ละยุค แต่ละสมัย ซึ่งเรียกรวมว่า เป็นศิลปะร่วมยุคและสมัยนั้นๆ ต่อมา รูปแบบจะมีลักษณะแตกต่างกัน จริงอยู่ ในระยะแรกๆ อาจมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน พอนานปีประสบการณ์ทางความคิดที่สะสมไว้ ทำให้การสร้างงานทักษศิลป์ เป็นรูปแบบเฉพาะตน จนเกิดเป็นวิวัฒนาการรูปแบบงานทางด้านทักษศิลป์ในประเทศไทย ขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้น ศิลปกรรมไทยจึงจัดและแบ่งออกเป็น ๓ ยุค คือ

๑. ยุคก่อนประวัติศาสตร์ (Pre-History period) แบ่งออกเป็น

ยุคหินเก่า	ประมาณ	๕๐๐,๐๐๐ – ๑๑,๐๐๐ ปี
ยุคหินกลาง	ประมาณ	๑๑,๐๐๐ – ๘,๐๐๐ ปี
ยุคหินใหม่	ประมาณ	๘,๐๐๐ – ๓,๐๐๐ ปี
ยุคโลหะ	ประมาณ	๕,๐๐๐ – ๒,๐๐๐ ปี

๒. ยุคก่อนประวัติศาสตร์ชาติไทย (Pre Thai History period)

แบบทวารวดี	พ.ศ.	๑,๐๐๐ - ๑๒๐๐
แบบศรีวิชัย	พ.ศ.	๑๒๐๐ – ๑๓๐๐
แบบลพบุรี	พ.ศ.	๑๕๐๐ - ๑๘๐๐

๓. ยุคประวัติศาสตร์ (Thai History period)

แบบเชียงแสน	พ.ศ.	๑๖๐๐ – ๒๐๘๕
แบบสุโขทัย	พ.ศ.	๑๘๐๐ - ๑๙๑๘
แบบอยุธยา	พ.ศ.	๑๘๙๓ - ๒๓๒๕
แบบรัตนโกสินทร์	พ.ศ.	๒๓๒๕ - ปัจจุบัน

๑. ทักษะศิลปะยุคก่อนประวัติศาสตร์

(Pre-History period Visual Art)

ทักษะศิลปะยุคก่อนประวัติศาสตร์ ในพื้นที่ของประเทศไทย ได้มีการขุดค้นพบโดยนักโบราณคดี ได้พบเรื่องราวการวิวัฒนาการของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ของไทย จากที่ต่าง ๆ มากมาย สามารถลำดับขั้นตอนวิวัฒนาการ จนสามารถสร้างงานทัศนศิลป์ได้ ดังนี้

๑. ยุคแห่งการสร้างสรรค์ศิลปะประยุกต์ สร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น

๑.๑ ยุคหินเก่า นักโบราณคดี สันนิษฐานว่า การเป็นมนุษย์วานรหรือออสตราลอยด์ จะอยู่เป็นกลุ่มล่าสัตว์ กินผลไม้ รู้จักทำเครื่องมือด้วยหิน ขวานกำปั้น ผลงานของมนุษย์หินเก่าที่ขุดพบในไทย พบขวานหินที่ จ. กาญจนบุรี, จ. เชียงราย, จ. น่าน และ จ. ลพบุรี

๑.๒ ยุคหินกลาง เครื่องมือยุคนี้ได้แก่ เครื่องมือหินกะเทาะ ซึ่งมีขนาดใหญ่และประณีตขึ้น โดยทำขวานด้ามจับ ด้านหนึ่งเป็นคม สถานที่พบเครื่องมือ เครื่องใช้ของมนุษย์ยุคนี้ที่ จ.แม่ฮ่องสอน, จ.เชียงใหม่, จ.เชียงราย, จ.ลพบุรี, จ.สระบุรี, จ.ราชบุรี, จ.กาญจนบุรี, โดยเฉพาะที่ถ้ำพระ อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี ซึ่งขุดพบเครื่องมือสลักมากกว่า ๑,๐๐๐ ชิ้น

๑.๓ ยุคหินใหม่ ในยุคนี้ มนุษย์มีวิวัฒนาการมากขึ้น รู้จักรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ทำขวานหินอย่างประณีต ทำภาชนะด้วยเครื่องปั้นดินเผา นักโบราณคดีลงความเห็นว่ามนุษย์ยุคหินใหม่ที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทย คือ บรรพบุรุษของคนไทยในปัจจุบัน โดยขุดพบโครงกระดูกของมนุษย์ยุคหินใหม่ที่ จ.ราชบุรี, จ.ลพบุรี, จ.ขอนแก่น, จ.กาญจนบุรี, จ.อุดรธานี (บ้านเชียง) ฯ

๑.๔ ยุคโลหะ เป็นยุคที่ต่อเนื่องคาบเกี่ยวกับยุคหินใหม่ โดยมนุษย์ยุคนี้ เริ่มมีการสร้างบ้านเรือน และติดต่อถึงกัน มีการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน โดยขุดพบเครื่องประดับทำด้วยสำริด ลูกปัดแก้ว ลูกปัดหิน มนุษย์ยุคนี้เริ่มรู้จักนำแร่มาหลอมใช้เช่น แร่ทองแดง แร่ดีบุก แร่เหล็ก เป็นต้น ฯ

๒. ยุคแห่งการสร้างสรรค้งานทัศนศิลป์

๒.๑ จิตรกรรมในยุคก่อนประวัติศาสตร์จะเป็นฝาผนังถ้ำ จากการขุดพบเรื่อง มือหิน เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องโลหะต่าง ๆ ในประเทศไทย ยังมีการสำรวจพบ ภาพวาดบนผนังถ้ำ เฟิงผา โขดหินหรือก้อนหินขนาดใหญ่ วัสดุในการวาดภาพ ได้จาก ยางไม้ เลือดสัตว์ น้ำดินสีต่าง ๆ รวมทั้งงานประเภทแกะสลักหรือขูด จีด ตามผนังถ้ำ หลายแห่ง ซึ่งจะมีลักษณะ

๒.๑.๑ การวาดเส้น จะใช้เส้นประเภทสอน ดิ่ง ฟันปลา เฌียง ลายก้านขด เป็นกันหอย ๆ

๒.๑.๒ การระบายสี เป็นการระบายสีด้วยดินสีต่าง ๆ เช่น สีแดง สีแดงเข้ม โดยแสดงสื่อความหมาย ด้วยรูปร่าง ประเภทธรรมชาติ เช่น ภาพคน ภาพสัตว์ ๆ

ในประเทศไทย ได้มีการค้นพบงานจิตรกรรมลักษณะวาดเส้น และระบายสี มีอยู่หลายแห่งทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย เช่น ถ้ำเขาปลาร้า อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี ถ้ำเขาเจ็ว อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี ซึ่งเป็นภาพคนจับมือกันเป็นแถว ๔๕ คน และถ้ำ ตาด้าง จ.กาญจนบุรี ซึ่งเป็นภาพการเต้นคล้ายต๊อบที่เต้นขอฝนในพิธีกรรมต่าง ๆ

๔. ทัศนศิลป์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ชาติไทย

(Pre – Thai History period visual Art)

ทัศนศิลป์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นยุคสมัยก่อนที่ชนชาติไทยเข้ามาครองครอง ประเทศ ต้นกำเนิด รูปแบบทางทัศนศิลป์ ในแต่ละยุค ได้รับอิทธิพลจากชนชาติอินเดีย ดังนั้น ในการศึกษาทัศนศิลป์ไทย จึงน่าจะศึกษาสกุลช่างอินเดีย ซึ่งมีอิทธิพลต่อ ทัศนศิลป์แบบประจำชาติไทย เพราะจะช่วยให้มีความเข้าใจในเส้นทางวิวัฒนาการของ ทัศนศิลป์ไทยร่วมสมัย จนกลายเป็นแบบอย่างเฉพาะของสกุลช่างไทย

ประเทศอินเดีย มีความเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะทางด้าน ศาสนา แต่เมื่ออินเดียได้รับอารยธรรมจากพวกโยนก(กรีก โรมัน) ที่เลื่อมในศรัทธา ในพระพุทธศาสนา จึงทำให้อินเดียสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์เกี่ยวกับศาสนาเกือบ ทั้งหมด

ทัศนศิลป์ที่ได้รับความนิยมมาก มักจะเป็นงานประติมากรรม และสถาปัตยกรรมมากกว่างานด้านจิตรกรรม โดยเฉพาะงานปฏิมากรรมที่นิยมสร้างนั้นนับเป็นวิวัฒนาการในการสร้างพระพุทธรูปที่เกี่ยวข้องกับศาสนา งานทัศนศิลป์โบราณของอินเดีย มีหลักฐานปรากฏในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (พ.ศ. ๒๗๐ – ๒๑๑)

สังคมอินเดียตั้งแต่เดิม ไม่นิยมสร้างรูปเคารพบูชาในลักษณะที่เหมือนคน หรืออาจเป็นข้อห้ามอะไรสักอย่างหนึ่ง จึงได้ทำเป็นรูปอย่างอื่นเป็นสัญลักษณ์แทน เช่น สร้างศิลาหลักรูปต้นโพธิ์ เป็นสัญลักษณ์แทนการตรัสรู้, สร้างรูปดอกบัว เป็นสัญลักษณ์แทนการประสูติ, สร้างพระธรรมจักร เป็นสัญลักษณ์แทนการแสดงปฐมเทศนา เป็นต้น

แคว้นคันธาราฐ เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงของอินเดีย (ปากีสถานปัจจุบัน) พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช (กรีก) ได้แผ่สานยานุภาพ ตั้งแต่ยุโรปมาจนถึงแคว้นคันธาราฐ (พ.ศ. ๒๑๖) และต่อมาแคว้นคันธาราฐ ก็ยังถูกปกครองโดยกษัตริย์กรีกคือ พระเจ้ามิลินท์ แต่เมื่อพระเจ้ามิลินท์สิ้นพระชนม์แล้ว พระเจ้านิษกะแห่งราชวงศ์กุษาณะ กษัตริย์แห่งอินเดียองค์ที่ ๔ ได้ปกครองแคว้นคันธาราฐ พระองค์ฝักใฝ่ในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพระเจ้าอโศกมหาราช

ชาวกรีก ชาวโรมันที่อาศัยอยู่ ไม่เคยถือห้ามห้ามในการทำรูปคนเพื่อเคารพบูชา ซ้ำยังเลื่อมใสในเทวรูป และเทพเจ้าสำหรับสักการบูชา ฉะนั้น พระองค์จึงทรงดำริสร้างพระพุทธรูป เพื่อประดับเจดีย์สถาน โดยศึกษาหาความรู้จากการบอกเล่าถึงรูปลักษณะของพระพุทธรเจ้า อาศัยพระคัมภีร์มหาปุริสลักษณะ ตลอดจนการศึกษาพุทธประวัติมาประกอบกับการจินตนาการในห้วงดงาม ฉะนั้น พระพุทธรูปจึงมีขึ้นที่แคว้นคันธาราฐเป็นครั้งแรกในราว พ.ศ. ๖๑๓ – ๗๐๕ ซึ่งเรียกกันในปัจจุบันว่า เป็นแบบคันธาราฐ และแพร่หลายลงมาทางใต้ จนถึงดินแดนมคธและมณฑลอื่น ๆ ของอินเดีย

ต่อมามีการแก้ไข คัดแปลงรูปแบบให้เป็นไปตามคติความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งนับว่าเป็นมูลเหตุให้เกิดแบบอย่างพระพุทธรูปขึ้นในอินเดีย เช่น

๑.แบบคันธาราฐ เกิดขึ้นโดยศิลปินกรีก โรมันที่แคว้นคันธาราฐ ในประเทศปากีสถานปัจจุบัน มีลักษณะใกล้เคียงความเป็นจริงตามธรรมชาติ แต่สวกว่าธรรมชาติ พระเศษขมวดเป็นลอน พระเนตร พระกรรณ พระนาสิก พระโอษฐ์ ตลอดจนวงพระพักตร์และริ้วจีวร มีลักษณะจริงอย่างธรรมชาติ บางคราวก็มีพระมัสสุด้วย พระพุทธร

พระพุทธรูปสมัยนี้ ส่วนมากสลักหินและปูนปั้น สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่ ได้แก่ สถูปตามแบบช่างเมารยะ บางองค์มีพระพุทธรูปอยู่รายรอบฐานเจดีย์

๒. แบบมถุรา เป็นชื่อเมืองที่อยู่ทางภาคเหนือของอินเดีย การสร้างปฏิมากรรมนับว่า เป็นแบบอินเดีย ได้แก้ไขปรับปรุงตามทัศนคติของชาวอินเดีย เช่น พระเกศเป็นพระเกศเป็นก้นหอย แก้วจิวรเป็นริ้วบางแบบพระวรกาย พระพักตร์เป็นหน้าคนอินเดีย มีพระพุทธรูปประทับนั่งเหนือฐานบัว ปางประธานอภัย พระเนตรมองลงต่ำในลักษณะตำราวม พระกรรณยาว นิยมสร้างพระพุทธรูป และพระโพธิสัตว์ แต่ไม่พระมัสสุ

๓. แบบอมราวดี เป็นแบบชื่อเมืองอมราวดี ซึ่งอยู่ใกล้แม่น้ำกฤษณาภาคตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย นับว่าเป็นพระพุทธรูปรุ่นแรก ที่ก้าวสู่อุดมคติของอินเดียอย่างแท้จริง ละทิ้งลักษณะตามธรรมชาติ โดยได้รับอิทธิพลจากมถุรา เจือปนแบบคันธารราฐ มีลักษณะได้แก่ พระเกศเป็นรูปก้นหอย พระพักตร์คล้ายใบหน้าคนอินเดีย ห่มจีวรเฉียงเป็นริ้ว ชายจีวรเป็นขอบหนา และห่มกลม

๔. แบบคุปตะ ถือกำเนิดในราชวงศ์คุปตะ นับว่าเป็นสกุลช่างที่สูงที่สุดของอินเดีย เป็นพระพุทธรูปที่มีความงดงามที่สุดของการสร้างพระพุทธรูป ในสมัยโบราณด้วยกัน มีลักษณะขมวดพระเกศเป็นก้นหอย จิวรบางแบบเนื้อ พระพักตร์เป็นแบบคนอินเดีย เกตุมาลาเป็นต่อม หากเป็นทำยีน ตรีภังคะ (พระพักตร์ พระวรกาย และพระขงฆ์ จะเอียงเข้าหากัน) จะทำรัศมีเป็นประภามณฑลอยู่เบื้องหลัง มีทั้งพระพุทธรูปสลักหิน และการหล่อสำริด สถาปัตยกรรม มีการสร้างสถูป เจดีย์ วิหาร และมีการแกะสลักพระพุทธรูปประดับตามองค์สถูป เจดีย์ ทำซุ้มประจำทิศ

๕. แบบปาละวะ เป็นปฏิมากรรมที่สำคัญที่สุดในอินเดียใต้ ผลงานปฏิมากรรมแบบปาละวะ มีฝีมืองดงามมาก พระพักตร์ใหญ่ พระนาสิกงุ้ม พระกรรณยาว พระวรกายอวบ พระขนงเป็นขอบคม ห่มจีวรเฉียง มีริ้วแข็ง ฐานมีบัวค้ำบัวหงาย

๖. แบบปาละเสนะ เป็นการผสมผสานในศาสนาลัทธิมหายานและฮินดู ซึ่งนิยมสร้างพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร นับเป็นปฏิมากรรมที่นิยม ลักษณะการหล่อสำริด ทัศนศิลป์แขนงประติมากรรมได้แพร่หลายไปทางเหนือสู่เนปาล ทิเบต จีน พุกาม เอเชียกลาง ศรีวิชัย ทวาราวดี ขอม และชวา

๗. แบบโจพะ พระพุทธศาสนา ที่เจริญรุ่งเรืองในแถบอินเดียได้ไปจนถึงลังกา งานปฏิมากรรมที่นิยมสร้างคือ พระพุทธรูปและรูปเคารพในศาสนาฮินดูในระยะหลัง ๆ

แบบทัศนศิลป์ของอินเดียได้เป็นแม่แบบของงานทัศนศิลป์ไทยในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้คนไทยสามารถสร้างรูปแบบเฉพาะของตนเองได้ โดยเฉพาะงานปฏิมากรรม ประเภทนูนต่ำ นูนสูง ลอยตัว ลักษณะการปั้นปูน การหล่อสำริด การแกะสลักหิน นับว่าเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาของชาติไทย งานประติมากรรมไทยจะคละเคล้าปะปนอยู่กับปฏิมากรรมของอินเดียเกือบทุกยุคทุกสมัย แต่ในการร่วมสมัยของไทยได้นำเอาสิ่งที่ดีงามของอินเดียมาคัดแปลง เพื่อให้เข้ากับนิสัยคนไทย เป็นรูปแบบคตินิยมเชื่อของคนไทย เป็นแบบอุดมคติไทย จนเกิดรูปแบบคลาสสิกในสมัยสุโขทัย

ดังนั้น ทัศนศิลป์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ของชาติไทย เริ่มจากสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงตั้งคายนาศาสนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ ณ เมืองปาฏลิบุตร ได้ส่งสมณะทูตไปเผยแผ่พระศาสนาในสุวรรณภูมิ จนดินแดนแห่งนี้ได้รับวัฒนธรรมอินเดีย และมีการติดต่อค้าขายกันขึ้นในเวลาต่อมา ทำให้ประเทศไทยมีการสร้างงานทัศนศิลป์ และได้พัฒนาการรูปแบบไปตามยุคสมัยต่าง ๆ ได้แก่ ทัศนศิลป์แบบทวารวดี ศรีวิชัย และลพบุรี

ทัศนศิลป์แบบทวาราวดี

ทัศนศิลป์แบบทวาราวดี (Dvarvati Visual Art) อาณาจักรทวาราวดีจะอยู่ ณ ที่ใดหลักฐานยังไม่ปรากฏแน่ชัด แต่คงจะอยู่ในภาคกลางของไทย คือ จ.นครปฐม จ.ราชบุรี, จ.สุพรรณบุรี ต่อมาได้ย้ายอาณาจักรไปทางเหนือถึง จ.ลำพูน จ.เชียงใหม่, จ.ลำปาง ส่วนทางใต้มีอิทธิพลถึง จ.เพชรบุรี

ปัจจุบันนี้ นักโบราณคดีเชื่อว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรทวาราวดีน่าจะอยู่ที่ จ.นครปฐม ทัศนศิลป์สมัยทวาราวดี ได้รับอิทธิพลทางทัศนศิลป์พุทธศาสนาพหุวัฒนธรรมมาจากอินเดีย แบบคุปตะ และแบบปาละเสนะ

งานทัศนศิลป์ประจำชาติไทยที่ค้นพบ ได้แก่

๑.จิตรกรรมไทย จะเป็นภาพเขียนสีรูปคน และภาพลวดลายเรขาคณิต กับลายพันธุ์ไม้บนแผ่นอิฐ ภาพคน เขียนด้วยสีขาว ส่วนภาพวาดบนแผ่นอิฐ เขียนด้วยสีดินแดง สีดำ สีเหลือง สีขาว และได้พบการเขียนสีบนภาพปูนดำ และปูนปั้นประดับอาคาร มีภาพเขียนปูนน้ำปูนเปียกเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้สันนิษฐานได้ว่า ในสมัยนี้อาจเขียนสีปูนเปียก (Fresco) ปัจจุบันนี้ อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทอง

๒. ปฏิมากรมไทย ที่พบส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปที่สร้างด้วยหินปูนปั้น ดินเผา และการหล่อสำริด แต่ที่พบมากคือ กรสลักหินปูนสีครีม มีทั้งประเภทลอยตัว และนูนสูง โดยพุทธลักษณะทั่วไปของพระพุทธรูป มีพระวรกายกลมกลึง เม็ดพระเกศาใหญ่ พระนลาฏแคบ พระเมตรใหญ่โปน พระขนงต่อกันเป็นรูปปีกกา พระโอษฐ์กว้าง พระนาสิกค่อนข้างแบน จีวรแนบเนื้อ พระหัตถ์มักแสดงปางปฐมเทศนา ทั้งพระพุทธรูปยืนและนั่ง เช่น พระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทแสดงปางปฐมเทศนา ปัจจุบันประดิษฐานที่บริเวณทิศใต้ขององค์พระปฐมเจดีย์ จ. นครปฐม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากทัศนศิลป์แบบคุปตะของอินเดีย

๓. สถาปัตยกรรมไทย มีรูปแบบมากมาย ตามอิทธิพลที่ได้รับ เช่น

๓.๑ สถาปัตยกรรมทรงขันโอครว่า หรือ บาตรคว่ำ ร่มฉัตร ได้รับอิทธิพลงานทัศนศิลป์แบบเจดีย์สำคัญของอินเดีย โดยเฉพาะพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม เจดีย์องค์เดิม

เป็นสถูปกลม ทรงพองน้ำ เช่นเดียวกับสถูปสัตตุนิในอินเดีย แต่ขนาดเล็กกว่า องค์ปฐมเจดีย์ปัจจุบันนี้ ได้มีการต่อเติมให้สูงและใหญ่ ครอบคลุมสถูปองค์เดิมในภายหลัง

๑.๒ ซากเทวสถาน ที่ อ.ศรีเทพ จ.เพชรบูรณ์ ลักษณะคล้ายปราสาทขอม ทำให้เป็นที่สถิตของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์

๑.๓ สถูปทรงดอกบัวเหลี่ยม ที่ อ.พระธาตุพนม จ.สครพนม เรียกว่า พระธาตุพนม (เป็นแบบพุทธศาสนamahayan)

๑.๔ สถูปแบบทรงสี่เหลี่ยม สูงมีขนาดใหญ่ ค่อย ๆ เล็ก ในแต่ละชั้นตามลำดับยอดบนมีสถูปทรงโอคว่ำ มียอดแหลม ประดับด้วยพระพุทธรูปประทับยืนและนั่งสมาธิปางมารวิชัย คงได้รับอิทธิพลสกุลศิลปะปาละวะ ผสมสกุลศิลปะคุปตะของอินเดีย ได้แก่ สถูปจามเทวี จ.ลำพูน

สาเหตุการสร้างงานทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบทวาราวดี ได้แก่

๑. ความเชื่อทางศาสนานิกายเถรวาท

๒. สนองมนุษย์ทางด้านจิตใจ

ซึ่งความงามของพุทธประติมากรรมที่เป็นตัวแทนแห่งพุทธองค์ รูปแบบคุปตะอันเป็นทัศนศิลป์ที่สวยงามของอินเดีย คณะเกล้าฯ ประสานตามคติความเชื่อของอาณาจักรทวาราวดี

สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบทวาราวดี คือ

๑. เกี่ยวกับการจัดภาพแบบประจำชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับศาสนา

๒. ทฤษฎีการถ่ายทอดทางปัญญา รูปแบบไม่เหมือนจริงตามธรรมชาติ จะมีรูปแบบที่แตกต่างกับปฏิมากรรมคันธารราชูของอินเดีย จะเป็นการถ่ายทอดลักษณะตัดทอนเสริมแต่งบางส่วนให้งดงามสง่า ดังเช่น จีวรบางแบบเนื้อ และจีวรไม่มีริ้วรอยยับ

๓. ส่วนประกอบของความงามเป็นต้นว่า เส้น และ รูปทรงพระพักตร์ที่คู่อิมเอิบกลมกลืนกับพระขนง พระนาสิก พระโอษฐ์ ฯ

สรุปว่า ทัศนศิลป์ประจำชาติไทยแบบทวาราวดี นักโบราณคดีบางท่าน ตั้งชื่อรูปแบบ งานทัศนศิลป์เป็นแบบของมอญ เพราะได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาแบบเถรวาทรูปแบบจึงพัฒนาตามพุทธศาสนา

ทัศนศิลป์แบบศรีวิชัย

ทัศนศิลป์แบบศรีวิชัย (Srivijaya Visual Art) อาณาจักรศรีวิชัย อยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย คือ จ.นครศรีธรรมราช และ อ.ไชยา จ.ราษฎร์ธานีไปจนถึงแหลมมลายู และอินโดนีเซีย ส่วนศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยจะอยู่แห่งใดนั้น นักประวัติศาสตร์ยังศึกษากันอยู่ รูปแบบงานทัศนศิลป์ในสมัยนี้ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนานิกายมหายาน และอิทธิพลทางศิลปะสกุลคุปตะ และปาละเสนาของอินเดีย

งานทัศนศิลป์ประจำชาติไทย ที่ค้นพบในสมัยศรีวิชัย ได้แก่

๑. จิตรกรรมไทย พบที่ถ้ำศิลป์ จ.ยะลา มีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะจะเห็นได้จากความกลมกลืนของภาพ ซึ่งเขียนขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายทางพุทธศาสนา อันเป็นอิทธิพลที่ได้จากประติมากรรมชาว จิตรกรรมฝาผนังที่ถ้ำศิลป์แห่งนี้ เป็นเรื่องพุทธประวัติ เขียนด้วยสีแดง สีเหลือง สีขาว สีดำ แต่มีวรรณะสีแดงอยู่ทั่วไป จึงจัดเป็นจิตรกรรมประเภทเอกองค์ จิตรกรรมชุดนี้ชำรุดและเลือนรางมาก ภาพที่พอเห็นได้ดี คือ ภาพพุทธรูปปางลีลา และธิดาพญามาร ๓ คน ภาพเทพธิดา และยังมีภาพพระพุทธรูป และบุคคลต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ภาพพุทธรูป ส่วนใหญ่จะมีพระรัศมีที่เบื้องหลังพระเศียรเป็นวงกลม ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปสมัยศรีวิชัย อย่างไรก็ตาม มีอาจารย์บางท่านยังไม่มั่นใจว่า เป็นจิตรกรรมฝาผนังสมัยศรีวิชัย อาจเขียนขึ้นใหม่ แต่บังนิยมน รูปแบบและลักษณะของพระพุทธรูปสมัยศรีวิชัยก็เป็นได้

๒. ปฏิมากรรมไทย นิยมสร้างหลายรูปแบบตามคติความเชื่อ ดังนี้

๒.๑ พระพุทธรูปนิยม สร้างปางนั่งสมาธิ และปางมารวิชัย มีนาคปรกพุทธรูปลักษณะ คือ พระพักตร์เป็นรูปไข่ยาวมน พระวรกายสะอาดสอง สวมจีวรบางแบบเนื้อพระพาหาแคบ ประกอบด้วยเส้นโค้งมาก พระขนง พระเมตร พระนาสิก พระโอษฐ์ และพระกรรณ เน้นเส้นคมอย่างชัดเจน เช่น พระพุทธรูปปางมารวิชัย นำมาประดิษฐานอยู่ที่วัดราชาธิราช ในสมัย ร. ๕

๒.๒ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พบมากทางภาคใต้ ตั้งแต่ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ฯ ลงไป มีทั้งสลักหินและหล่อสำริด มีลักษณะเด่น คือ ทรงมงกุฏ สวมร้อยพระศอและสังวาล พระพักตร์สงบนิ่ง องค์ที่ถือว่า งดงามอย่างสูงทางสุนทรียภาพ อิทธิพลทัศนศิลป์

คุปตะของอินเดีย คือ องค์ที่ทรงยืนในท่าตรีภังคะซึ่งค้นพบที่ อ.ไชยา โดยสมเด็จพระยา
โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ปัจจุบันประดิษฐาน ณ พิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งชาติ

๒.๓ พระพิมพ์ดินเผา ดินดิบ และพระพิมพ์ที่เป็นโลหะ ลักษณะพระพุทธรูปอยู่
ในเรือนแก้ว แวดล้อมด้วยสถูปเจดีย์ และลวดลายตกแต่งจนดูกรุงรัง รูปแบบได้พัฒนา
มาจากแบบปาละเสนาของอินเดีย พระพิมพ์เหล่านี้อาจเป็นที่มาของการสร้างพระเครื่อง
เครื่องรางของขลังในสมัยต่อมา

๔. สถาปัตยกรรมไทย สร้างด้วยศิลาแลง ฉาบปูน และการปั้นลวดลายประดับ
บางตอนใช้หินแกะสลักประดับก็มี เช่น สถูปพระบรมธาตุไชยา อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ ฯ
สถูปวัดพระบรมมหาธาตุ จ.นครศรีธรรมราช สถูปพระเจดีย์ ๗ แถว อ.ศรีสัชนาลัย
จ.สุโขทัย โดยมีลักษณะสถูปมีเหลี่ยมมุมสูงใหญ่ ลดหลั่นขึ้นไปจนถึงตรงยอด ที่เป็น
สัญลักษณ์ของสถูปแบบศรีวิชัย คือ การสร้างสถูปแบบ ๕ ยอด ตรงกลางเป็นสถูปองค์
ใหญ่มีสถูปเล็กล้อมรอบเป็นบริวารถึง ๔ ทิศ และเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและรูป
พระโพธิสัตว์ ตอนบนอาคารเท่ากับเป็นฐานเจดีย์หลายองค์ อาจมีซุ้มประดิษฐาน
พระโพธิสัตว์ สถูปแบบศรีวิชัยที่มีชื่อในต่างประเทศคือ มหาสถูปบรมพุทโธ ที่เมือง
ปาเล็มบัง ประเทศอินโดนีเซีย โดยศิลปินสร้างแบบจำลองจักรวาล

สาเหตุการสร้างงานทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบศรีวิชัย คือ

๑. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาหายาน
๒. คติความเชื่อ ในด้านความงาม ตอบสนองจิตใจ และความเลื่อมในศรัทธาต่อ
พระพุทธรองค์

สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบศรีวิชัย ได้แก่

๑. เกี่ยวกับการจัดภาพแบบประจำชาติ เรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา
๒. ทฤษฎีถ่ายทอดทางปัญญา ในการเสริมแต่งให้ดูสวยงาม
๓. ส่วนประกอบของความงามของเส้น รูปทรงอันอ่อนช้อยในพระพักตร์
ที่อ้อมเอิบ และเครื่องทรงของพระ โพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในท่าทางยืนเอียงตน จากรูปทรง
ธรรมชาติ แต่คัดแปลงให้ดูมีความสงบอ้อม และศรัทธาในพระบารมี ด้านสถาปัตยกรรม
รูปทรงเรขาคณิตที่ให้ความรู้สึกมั่นคงแข็งแรงสูงเด่น และสง่างาม

สรุปว่า ทักษศิลป์ประจำชาติไทย แบบศรีวิชัย ประติมากรรมไทยมีทั้งหล่อสำริด และศิลาเป็นพระพุทธรูป เทวรูปแสดงความอลังการ และความสลบซับซ้อน แต่แฝง ด้วยความงาม ตามลัทธิทางศาสนานิกายมหายาน

ทักษศิลป์แบบลพบุรี

ทักษศิลป์แบบลพบุรี (Lopburi Visual Art) ซึ่งเป็นทักษศิลป์แบบขอม เมื่อครั้งมามีอำนาจปกครองอยู่ในสุวรรณภูมิ ตั้งราชธานีอยู่ที่ลพบุรี พระพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน จากประเทศกัมพูชา (ขอม) สมัยศรีวิชัย และสมัยทวารวดีตอนต้น บางครั้ง อาณาจักรลพบุรี ก็นับถือศาสนาพราหมณ์ หรือนับถือทั้งสองศาสนาในเวลา เดียวกัน ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับกษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักรจะนับถือศาสนาใด

อิทธิพลทางวัฒนธรรมและทักษศิลป์ขอม ได้เข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิ แล้ว แพร่ขยายออกไป ๔ ภาค คือ

ทางภาคกลาง ผลงานที่เกิดจากรูปแบบปฏิมากรรมขอม ได้แก่

๑. ปฏิมากรรมไทย พระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ ซึ่งนิยมสร้างด้วยศิลาและการ หล่อด้วยสำริด พุทธลักษณะพระพุทธรูป มีพระพักตร์สี่เหลี่ยม พระขนงเป็นเส้นตรง พระเนตรโปน พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์เบะ พระหนุป้าน บนกระบังหน้าเป็นยอด แหลม หรือมีฝ่าชีครอบ นั่งขัดสมาธิราบ ตกแต่งอลังการซึ่งเรียกว่า พระพุทธรูปทรง เครื่อง เช่น พระพุทธรูปนาคปรกทรงเครื่อง ทำด้วยศิลา พบที่วัดมหาธาตุ จ.พระนครศรีอยุธยา พระพุทธรูปทำด้วยศิลาพบที่ อ.อรัญประเทศ จ.ปราจีนบุรี เศียรพระพุทธรูป ทรงเครื่องหรือเทวดา ทำด้วยศิลา พบที่ วัดจันทาราม อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี พระพุทธรูปทรงเครื่อง ๓ องค์ ทำด้วยสำริดพบที่ อ.เมือง จ.อุทัยธานี

๒. สถาปัตยกรรม ปรารักษ์หรือปราสาท ก่อด้วยศิลาแลงหินทรายแดง ได้แก่ พระปรารักษ์แขก พระปรารักษ์สามยอด จ.ลพบุรี ปราสาทเมืองสิงห์ จ.กาญจนบุรี เป็นต้น

ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. ปฏิมากรรมไทย ได้แก่ พระโพธิสัตว์ศรีอาริยมตไตรย ทำด้วยสำริด พบที่ อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ รูปเหมือนพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทำด้วยศิลา พบที่ปราสาทหิน พิมาย จ.นครราชสีมา พร้อมด้วยพระพุทธรูปนาคปรก ซึ่งทำด้วยศิลาอีกมากมาย

๒. สถาปัตยกรรมไทย ที่รู้จักกันดี ได้แก่ ปราสาทหินพิมาย จ. นครราชสีมา ปราสาทเขาพนมรุ้ง และปราสาทเมืองต่ำ จ.บุรีรัมย์ ปราสาทหินบ้านระแงง จ.สุรินทร์ ส่วนใหญ่ โครงสร้างหินทราย ในการก่อสร้าง

ทางภาคเหนือ

งานสถาปัตยกรรมไทย ทางภาคเหนือ เช่น พระปรางค์วัดจุฬามณี อ.เมือง จ. พิชณุโลก พระปรางค์วัดศรีสวาย และพระปรางค์วัดพระพายหลวง จ.สุโขทัย เป็นต้น

ทางภาคใต้

งานสถาปัตยกรรมไทย ทางภาคใต้ ได้แก่ ทับหลังกำแพงวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จ. ราชบุรี ปรางค์วัดกำแพงแลง จ. เพชรบุรี

นอกจากนี้ งานปฏิมากรรมไทย ยังพบเทวรูป พระวิศ्वกรรม พระนารายณ์ พระอิศวร และพระพิฆเนศจำนวนมาก ซึ่งทำด้วยดินเผา และโลหะสำริด สันนิษฐานว่า การหล่อสำริด เป็นการทำให้ฝีมือศิลปินไทย ที่วิวัฒนาการทำขึ้นก่อนขอม

สาเหตุการสร้างงานทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบลพบุรี ได้แก่

๑. ความเชื่อทางศาสนานิกายมหายาน ศาสนาพราหมณ์แบบขอม และนิกายเถรวาทที่สืบเนื่องมาแต่สมัยทวาราวดี

๒. คติความเชื่อรูปแบบเฉพาะตน ในยุคที่ขอมเรืองอำนาจ

สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบลพบุรี ที่มีอิทธิพลจากขอม คือ

๑. เกี่ยวกับการจัดภาพแบบประจำชาติ

๒. ทฤษฎีถ่ายทอดทางปัญญา โดยเสริมแต่งรูปแบบ พระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์อย่างอลังการ เหมือนความจริงตามธรรมชาติ

๓. เส้น รูปทรงพระพักตร์ พระขนง พระเนตร ถึงจะดูดู ๆ น่าทะมึน น่าเกรงขาม แต่ก็รอยยิ้มแห่งความเมตตาธรรม แฝงอยู่ในพุทธศิลป์

สรุปว่า ทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบลพบุรี ปฏิมากรรมไทย และสถาปัตยกรรมไทยรูปแบบขอม ผสมผสานรูปแบบศรีวิชัย และทวาราวดี ตามคติความเชื่อทางศาสนา ต่อมาภายหลังได้ดัดแปลงรูปแบบเดิมบ้าง ตามคติของผู้คนในยุคนั้น

ทัศนศิลป์ยุคประวัติศาสตร์ชาติไทย

บรรพบุรุษของไทยทุกวันนี้ ได้อยู่อาศัยในดินแดนสุวรรณภูมิมาแต่ดึกดำบรรพ์ โดยกระจัดกระจายกันไปตลอดแหลมอินโดจีน และตอนกลางทวีเอเชีย แถบลุ่มน้ำ สวงโห และแม่น้ำแยงซีเกียง ประชาชาติไทย จึงเป็นชาติเก่าแก่ชาติหนึ่ง ที่ได้สั่งสม วัฒนธรรมสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งปรากฏหลักฐานจากจดหมายเหตุของจีน ที่กล่าวถึงอาณาจักรไทย ที่มีวัฒนธรรมเด่นชัด และมีวิวัฒนาการสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้

หลังจากคนไทยได้อพยพลงมาทางตอนใต้ของจีน ก็ได้รวบรวมตั้งอาณาจักร โยนก เสียงแสนขึ้นเป็นแห่งแรกของไทย (ในสุวรรณภูมิ) ขอมซึ่งกำลังมีอิทธิพลอยู่ ตอนกลาง และตอนใต้ของประเทศไทย ตลอดถึงแหลมมลายู ภายใต้อิทธิพลของ อาณาจักรศรีวิชัย จนกระทั่งพ่อขุนบางกลางหาว และพ่อขุนผาเมือง รวมกำลังกันจับได้ อำนาจขอมออกไปจากสุวรรณภูมิและตั้งอาณาจักรสุโขทัย ในรัชกาลต่อมา พ่อขุนราม คำแหงได้ขยายอาณาเขตออกไป ตลอดถึงแหลมมลายู และทางตอนเหนืออาณาจักร โยนก เชียงแสน ได้กลายมาเป็นอาณาจักรลานนา และได้มีสัมพันธภาพอันดีกับกรุงสุโขทัยมา ช้านาน

ต่อมา พระเจ้าอู่ทอง ได้ทรงสร้างราชธานีขึ้นใหม่ ขนานนามว่า “กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา” และทรงพระนามของพระองค์ใหม่ว่า “สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑” ตลอดระยะเวลา ๔๑๗ ปี มีพระมหากษัตริย์ปกครองถึง ๕ ราชวงศ์ กรุงศรีอยุธยาได้ รวบรวมกรุงสุโขทัยไว้ได้สำเร็จ ส่วนอาณาจักรลานนาก็ยังเป็นอิสระและเป็นมิตรกับ กรุงศรีอยุธยา บางครั้งก็เป็นศัตรูและรบพุ่งกัน จนในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าได้เข้ายึดกรุงศรี อยุธยาได้สำเร็จ อาณาจักรลานนาก็อยู่ในอำนาจของพม่าด้วยเช่นกัน

หลังจากนั้นไม่นาน พระเจ้าตากสินมหาราช ก็ได้กอบกู้เอกราชกลับคืนมาได้ และครองราชย์อยู่ที่กรุงธนบุรีเป็นระยะเวลาไม่นานนัก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลก ได้ทรงสถาปนาราชวงศ์จักรี และสร้างราชธานีขึ้นใหม่ บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำ เจ้าพระยาตรงข้ามกับกรุงธนบุรี ในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ คือ กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นเมือง หลวงของไทย และมีพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี ปกครองมาจนถึงปัจจุบันนี้

ดังนั้น ทักษณศิลป์ยุคประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งเชื่อกันว่า ยุคหลังนี้คนไทยได้สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ขึ้น เป็นแบบอย่างเฉพาะของตนเองมากที่สุด โดยเริ่มกำหนดรูปแบบการพัฒนาการไว้ ๔ แบบ คือ

๑. แบบเชียงแสน	ประมาณ	พ.ศ. ๑๖๐๐ – ๒๐๘๕
๒. แบบสุโขทัย	ประมาณ	พ.ศ. ๑๘๐๐ -- ๑๙๑๘
๓. แบบอยุธยา	ประมาณ	พ.ศ. ๑๘๕๓ – ๒๕๒๕
๔. แบบรัตนโกสินทร์	ประมาณ	พ.ศ. ๒๓๒๕ – ปัจจุบัน

ทัศนศิลป์แบบเชียงแสน

ทัศนศิลป์แบบเชียงแสน (Chang Saen Visual Art) ศูนย์กลางของงานทัศนศิลป์อยู่ทางทิศเหนือของไทย คือ ท้องที่จังหวัดเชียงราย โดยพ่อขุนเม็งรายเป็นผู้ก่อตั้งราชอาณาจักร และเมื่ออาณาจักรมั่นคงขึ้น พ่อขุนเม็งรายได้ทรงย้ายมาสร้างอาณาจักรใหม่ คือ เมืองนครเชียงใหม่ในปัจจุบัน พระเจ้าเม็งรายได้ให้พระราชโอรสไปปกครองที่เมืองเชียงรายในฐานะอุปราช จนเป็นพระเพณีสืบต่อกันมา ในภายหลังที่กษัตริย์ปกครองเมืองเชียงใหม่ มักจะส่งราชโอรสไปปกครองเมืองเชียงรายในฐานะอุปราช

งานทัศนศิลป์ประจำชาติไทยที่ค้นพบในสมัยนี้ ได้แก่

๑. ปฐมกรรมไทย ได้แก่ ภาพแกะสลัก ตลอดจนลวดลายปูนปั้น และพระพุทธรูปต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปเชียงแสน ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือ

๑.๑ แบบเชียงแสนรุ่นแรก เป็นพุทธรูปตามคติเชียงแสนแท้ คล้าย ๆ กับลักษณะพระพุทธรูปแบบปาละเสนาของอินเดีย โดยมีพุทธลักษณะ คือ

ก. นิยมสร้างปามารวิชัย พระวรกายอวบ นิ่งขัดสมาธิเพชร

ข. พระรัศมีเป็นต่อมกลมคล้ายดอกบัวตูม พระเศษขมวดใหญ่เป็นก้นหอย

ไม่มีไรพระเศศ

ค. พระพักตร์กลมอูมอิม พระขนงโก่ง พระนาสิกโด่งงุ้ม พระโอษฐ์เล็ก

พระหนุเป็นปม(คาง ๒ ชั้น) จีวรแนบเนื้อ

ง. พระอรุณนุ น หัวพระถันโปนโต ชายสังฆาฏิสั้นอยู่เหนือพระอรุระ
พระหัตถ์อุ้ม วางอยู่เหนือพระชานุขวา ฐานมีดอกบัวรองรับ

รูปแบบพระพุทธรูปเชียงแสนรุ่นแรกนี้ มีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปลิหังค์

จ. นครศรีธรรมราชเรียกว่า แบบขนมต้น เหตุที่มีแบบคล้ายกัน เพราะได้รับอิทธิพลจาก
สกุลศิลปะปาละเสนาของอินเดียเช่นกัน

๑.๒ แบบเชียงแสนรุ่นหลัง เป็นพระพุทธรูปที่รับเอาคตินิยมของสุโขทัยเข้ามา
ปะปนด้วย คือ

ก. ปางมารวิชัย พระวรกายไม่อวบมาก นั่งขัดสมาธิราบ เห็นฝ่าพระบาทข้างเดียว

ข. พระรัศมี เป็นรูปดอกบัวตูมสูงขึ้นไป หรือเป็นรูปเปลวไฟ พระเกศขมวดเล็ก
ละเอียดเป็นก้นหอย มีไรพระเกศ

ค. พระพักตร์ มักเป็นรูปไข่ แต่บางครั้งยังคงกลมอยู่จิวบางแบบเนื้อ

ง. ชายสังฆาฏิยาวลงมาถึงพระนาภี พระหัตถ์ไม่อุ้มมาก ฐานบางครั้งมีดอกบัว
บางครั้งไม่มี ลักษณะเรียบ

จ. พระพุทธรูปลักษณะนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ส่วนที่เหลือยังคงลักษณะรุ่นแรกอยู่
สถาปัตยกรรมไทย ที่ได้รับอิทธิพลลุลูกเกล้าปะปน จนปรากฏเป็นแบบอย่าง
มากมาย เช่น

ก. แบบเชียงแสนอิทธิพลพุกาม ได้สร้างสิ่งประดับองค์พระสถูป เช่น บันไดทาง
ขึ้นสู่พระธาตุคอกยสุเทพ เป็นตัวพญานาค ตัวสิงห์ นกยูง และพญานาคประดับบันได
วัดพระสิงห์ จ.เชียงใหม่ วัดพระธาตุม่อนพญาแช่ จ.ลำปาง

ข. แบบเชียงแสนอิทธิพลสกุลทัศนศิลป์ปาละเสนาของอินเดีย โดยการสร้าง
สถูปเป็นเหลี่ยมชั้น ๆ ตอนบนเป็นซุ้มบรรจุพระพุทธรูป ประจำทิศ บนยอดพระสถูป
ทำเป็นบัวซ้อนขึ้นไป ส่วนชั้นล่าง มีซุ้มบรรจุพระพุทธรูป เช่น สถูปวัดป่าสัก สถูป
ตำบลสบกก สถูปพระธาตุจอมกิตติ จ. เชียงราย

ค. แบบเชียงแสนอิทธิพลทัศนศิลป์ปาละเสนาของอินเดีย ได้แก่ สถูปวัดพระยืน

จ. ลำพูน สถูปกู่เต้า จ.เชียงใหม่ และ อ. เชียงแสน จ. เชียงราย

ง. แบบเขียนแสนอิทธิพลสกุลทัศนศิลป์ลังกา ได้แก่ สถูปวัดสวนดอก สถูปวัดอุโมงค์คำ พระธาตุคอกยสุเทพ จ.เชียงใหม่ พระธาตุไชยา จ.ลำพูน และพระธาตุลำปางหลวง จ.ลำปาง

จ. แบบเขียนแสนอิทธิพลทัศนศิลป์ทวาราวดีในลานนา ได้แก่ แบบสถูปจามเทวี จ.ลำพูน แต่ตกแต่งรูปทรงสูงชะลูดขึ้นและเน้นรายละเอียดจนดูซับซ้อนกว่าสถูปจามเทวี เช่น เจดีย์เหลี่ยม วัดเจดีย์เหลี่ยม จ. เชียงใหม่

สาเหตุการสร้างงานทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบเขียนแสน ได้แก่

ก. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่มาจากละโว้ สมัยพระนางจามเทวี นิกายหินยานอย่างพุทธมหายาน สมัยพระเจ้าอโนรธมหาราช พ.ศ. ๑๖๐๐ และนิกายหินยานแบบลังกาวงศ์ สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พ.ศ. ๑๘๐๐

ข. คติความเชื่อในพุทธลักษณะของพระพุทธรูป สนองความต้องการทางด้านจิตใจ ด้วยความงามตามแบบอุดมคติของสกุลช่างสมัยนี้

สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบเขียนแสน คือ

ก. เป็นทัศนศิลป์ที่ถ่ายทอดคติความเชื่อทางศาสนาได้เป็นอย่างดี เป็นทฤษฎีทางปัญญาที่สะท้อนภูมิปัญญาความรู้สึคนึกคิด และจิตวิญญาณของผู้ที่สร้างสรรค์ และความศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา

ข. เกี่ยวกับการจัดภาพแบบประจำชาติ ที่แสดงถึงพุทธลักษณะแทนความเป็นจริงของความรู้สึกร่วมกันตามธรรมชาติ แสดงออกทางภาพ สัญลักษณ์ทางศาสนาได้อย่างงดงาม

สรุปว่า ประติมากรรมไทย แบบเขียนแสน ค้นพบ ได้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สิ่งไหนจะจริงหรือเท็จอย่างไร ต้องรอการพิสูจน์ทางหลักฐาน และข้อมูลจากนักโบราณคดีและผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุและผลอีกครั้ง เพื่อความแน่นอน แต่สิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้พระพุทธรูปภูมิมีความแตกต่างกัน คือ อิทธิพลทางพระพุทธศาสนา ทั้งนิกายเถรวาท และนิกายมหายาน ตลอดถึงศาสนาพราหมณ์ ฉะนั้น จึงทำให้การก่อสร้างทางประติมากรรมไทย สถาปัตยกรรมไทย เปลี่ยนแปลงไปสู่ปรัชญาค่านิยมต่างกัน

ทัศนศิลป์แบบสุโขทัย

ทัศนศิลป์แบบสุโขทัย (Sukhothai Visual Art) เริ่มตั้งแต่พ่อขุนบาง
 หาวเจ้าเมืองบางยาง และพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด ร่วมมือกันกู้อิสรภาพเมืองสุโขทัย
 จากขอมได้สำเร็จ และพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า พ่อขุนศรี
 อินทราทิตย์ ปกครองกรุงสุโขทัยองค์แรกของราชวงศ์พระร่วง มีกษัตริย์สืบสันตติวงศ์
 ปกครองอย่างอิสระ ๕ พระองค์ และเป็นเจ้าประเทศราช ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาอีก ๓ องค์
 อาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรใหญ่มีอำนาจทางการเมืองทางเศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียม
 ประเพณี และเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการต่าง ๆ มากมาย ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง
 กษัตริย์องค์ที่ ๓ อาณาเขตของเมืองสุโขทัยแผ่ไปถึงนครศรีธรรมราช ดังนั้น ศูนย์กลาง
 ของงานทัศนศิลป์จะอยู่ในท้องที่ ตั้งแต่ จ.สุโขทัย ถึง จ.กำแพงเพชร หากแต่การแบ่ง
 เขตในปัจจุบัน อาณาจักรสุโขทัยใหม่จะอยู่ติดกับ จ.กำแพงเพชร ส่วนอาณาจักรสุโขทัย
 เก่าจะอยู่ในบริเวณศรีสัชนาลัย จนถึง จ.พิษณุโลก และเกือบถึง จ.ตาก นอกจากนี้ เมือง
 สุโขทัยยังผลิตสินค้าเครื่องถ้วยชามสังคโลกที่มีเนื้อแกร่งดั่งหินส่งไปขายยังต่างประเทศ
 นานกว่า ๗๐๐ ปี

ทัศนศิลป์แบบสุโขทัย จัดได้ว่า มีลักษณะตามอุดมคติของตนเองมากที่สุด ตามคติ
 ศาสนาพุทธนิกายหินยาน โดยเฉพาะพระพุทธรูป ถือว่า เป็นปฏิมากรรมที่งดงาม อ่อน
 หวานที่สุด จึงนับได้ว่า สุโขทัยเป็นอาณาจักรอันสงบสุข รุ่งเรืองด้วยศิลปวัฒนธรรม
 สูงสุด ไม่มีอาณาจักรใดเทียบได้ ฉะนั้น สุโขทัย จึงได้ชื่อว่า เป็นทัศนศิลป์คลาสสิก
 (Classic Visual Art)

งานทัศนศิลป์ประจำชาติไทยแบบสุโขทัยที่ค้นพบ ได้แก่

๑.จิตรกรรมไทย ได้แก่ ภาพชุดลายเบ้า ซึ่งขีดยกบนหินชนวนในอุโมงค์วัดศรีชุม
 จ.สุโขทัย ภาพเขียนที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย ภาพเขียนที่ซุ้มประตู
 วัดมหาธาตุ จ.สุโขทัย ภาพส่วนใหญ่มีสภาพชำรุดมาก ๆ

๒. ประติมากรรมไทย ที่นิยมสร้างคือ พระพุทธรูป ๔ อริยาบถ (นั่ง สอน ยืน
 และ เดิน ตามพุทธลักษณะ ดังนี้

ก. อริยาบถนั่ง ได้แก่ ปรางสมาธิ แต่มีจำนวนน้อย ส่วนมากเป็นปางมารวิชัย

ข. อริยาบถนอน ได้แก่ ปางไสยาสน์ มีน้อย และมีขนาดใหญ่

ค. อริยาบถยืน ได้แก่ ปางประธานอภัย

ง. อริยาบถเดิน ได้แก่ ปางลีลา

อนึ่ง พระพุทธรูปแบบสุโขทัย มีรูปแบบที่สามารถจัดแบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ
ได้ ๔ หมวดคือ

๑. หมวดจังหวัดสุโขทัย (ซึ่งเป็นหมวดใหญ่)

๒. หมวดกำแพงเพชร

๓. หมวดพระพุทธรชินราช

๔. หมวดเบ็ดเตล็ด

สถาปัตยกรรมไทย แบบสุโขทัย ได้รับอิทธิพลมาจากทัศนศิลป์แบบต่าง ๆ

ดังนี้ คือ

๑. แบบสุโขทัยอิทธิพลพบนบุรี

๒. แบบสุโขทัยอิทธิพลปาละเสนาอินเดีย

๓. แบบสุโขทัยอิทธิพลลังกา

๔. แบบสุโขทัยแท้ ๆ

สาเหตุการสร้างงานทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบสุโขทัย ได้แก่

๑. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนานิกายหินยาน

๒. เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ

สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบสุโขทัย มีลักษณะเฉพาะตน คือ

๑. เกี่ยวกับการจัดภาพแบบประจำชาติ

๒. สัญลักษณ์ของเส้น รูปทรง พื้นผิว มาผสมผสานกันเป็นคุณลักษณะต่าง ๆ

ของพระพุทธรองค์ พระธรรมคำสั่งสอน ตลอดถึงลักษณะพิเศษของพระพุทธรูปซึ่งเป็น
เครื่องหมายแทนคุณค่าของพุทธศาสนาทั้งสิ้น

๓. รูปทรงประเภทธรรมชาติของคน แต่พระพุทธรูปไม่ได้สร้างเพื่อให้เหมือนคน

สรุปว่า ปฎิมากรรมไทยแบบสุโขทัย มีทั้งลักษณะกรป็นปูน และการหล่อโลหะ สำริด การสร้างพระพุทธรูปขึ้นแทนพระพุทธรูปเข้านั้น มิใช่ของง่าย จะคำนึงถึงแต่ความงามอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ เพราะว่า รูปที่สร้างขึ้นตามอุดมคติ จะต้องถ่ายทอดให้รู้ซึ่งถึงแก่นสารแห่งพระธรรมของพระพุทธรองค์ด้วย ดังนั้น หลักฐานแห่งการสร้างสรรคัทัศนศิลป์ของบรรพบุรุษที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม ทางโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ยังคงหลงเหลือเป็นความภาคภูมิใจ ที่สั่งสมมาจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติควยคู่ไปกับมรดกโลก

ทัศนศิลป์แบบอยุธยา

ทัศนศิลป์แบบอยุธยา (Ayutthaya Visual Art) อาณาจักรศรีอยุธยา สมเด็จพระบรมราชาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) แห่งราชวงศ์อู่ทองเป็นผู้ก่อตั้งขึ้น ได้รับอิทธิพลทางศาสนา ลัทธิหินยานของลังกาวงศ์ ลัทธิหินยาน ศาสนาพราหมณ์ของขอม ศาสนาคริสต์เตียน ซึ่งชาวยุโรปนำมาเผยแพร่ไว้ จึงทำให้งานทัศนศิลป์ ได้รับอิทธิพลหลากหลาย ดังนี้

งานทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบอยุธยาที่ค้นพบ และมีหลักฐานได้แก่

๑.จิตรกรรมไทย เป็นรูปแบบจิตรกรรมไทยประเพณี ที่มีอายุเริ่มตั้งแต่สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานี พ.ศ. ๑๘๘๓ แบ่งออกได้ คือ

ก.จิตรกรรมไทยแบบอยุธยาตอนต้น รูปแบบลักษณะตัวภาพขนาดเล็ก การแสดงออกทางสียังเป็นแบบเอกองค์ เช่น ดำ ขาว เหลือง ดินแดง และเป็นเรื่องพุทธประวัติ เรื่องชาดก เป็นต้น

ข. จิตรกรรมไทยแบบอยุธยาตอนปลาย ภาพส่วนมากระบายสีจะเป็นแบบพหุรงค์ มีสีเหลือง แดง เขียว ทั้งนี้เนื่องจากมีชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา ได้นำศิลปะวิทยาการใหม่ ๆ เข้ามาเผยแพร่ จึงทำให้จิตรกรรมไทยยุคนี้เจริญอย่างสูง คือมีการวาดภาพเหมือน ตามแบบอย่างจิตรกรรมตะวันตก และเขียนภาพธรรมชาติตลอดจนบ้านเรือนตามแบบจีน เช่น ภาพเขียนสีตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทธไสวรรค และวิหารใหม่ชุมพล จ.อยุธยา พระอุโบสถวัดปราสาท จ.นนทบุรี และ อุโบสถวัดนนทรี กรุงเทพ ฯ เป็นต้น

๒.ปฏิมากรรมไทย นิยมสร้างตามแบบอย่างพระพุทธรูปอุ่ทองซึ่งรับเอแบบอย่างมาจากพลบุรี และสุโขทัย ต่อมาได้คัดแปลงให้เป็นอบบอย่างเฉพาะตน พระพุทธรูปอยุธยาโดยมาก จะไม่สวยงาม แข็งกระด้าง ไม่มีชีวิตจิตใจ อาจเนื่องมาจากบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะสงคราม จึงมีพุทธลักษณะ เช่น พระวรกายกำยำ ค่อนข้างสูง ไม่เตี้ยล่ำเหมือนแบบขอม พระพักตร์เป็นเหลี่ยม พระเนตรกลมโต ถิ่นทึง คูดงบ แต่เอาจริงเอาจัง พระโอษฐ์กว้างแบน พระนลาฏกว้าง ซึ่งนิยมสร้างเป็น ๒ แบบ คือ

ก.แบบพระทรงเครื่องน้อย (แบบอุ่ทอง)

ข.แบบพระทรงเครื่องใหญ่ ทรงชฎา สร้อยสังวาล สวมกำไล ฯ

๓.สถาปัตยกรรมไทย แบบอยุธยา ที่ได้รับอิทธิพลทางทัศนศิลป์ต่าง ๆ เพราะมีชาวจีนและชาวตะวันตกเข้ามาทำการค้าขาย พอสรุปได้ว่า

ก. แบบอยุธยาอิทธิพลพลบุรี

ข. แบบอยุธยาอิทธิพลศรีวิชัย

ค. แบบอยุธยาอิทธิพลตะวันตก

ง. แบบอยุธยาอิทธิพลจีน

จ. แบบอยุธยาแท้ ๆ

สาเหตุการสร้างทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบอยุธยา คือ

๑. ความเชื่อทางพุทธศาสนานิกายหินยาน ตั้งแต่สมัยทวาราวดี นิกายมหายานสืบเนื่องมาจากสมัยขอมในพลบุรี และนิกายแบบลังกาวงศ์

๒. สนองความต้องการทางจิตใจ ด้านความงาม ที่ผสมผสานประติมากรรมร่วมสมัยกับสกุลช่างสมัยต่าง ๆ ในการสร้างพระพุทธรูป

สุนทรียภาพของทัศนศิลป์ประจำชาติไทย แบบอยุธยา มีลักษณะความงาม คือ

๑. เกี่ยวกับกรจัดภาพแบบประจำชาติ รูปแบบพระพุทธรูป อาคารทางศาสนา และรวมทั้งการเขียนสีที่ฝาผนังอาคารต่าง ๆ

๒.เป็นทฤษฎีถ่ายทอดภูมิปัญญา จากบรรพชน สู่อนุชนรุ่นหลัง ฯ

สรุปว่า ทักษศิลป์แบบอยุธยา เป็นการร่วมสมัย ที่มีการพัฒนารูปแบบ จนเกิด สกulptช่างทัศนศิลป์สกุลหนึ่ง ในดินแดนภาคกลางของประเทศไทย ฯ

ทัศนศิลป์แบบรัตนโกสินทร์

ทัศนศิลป์แบบรัตนโกสินทร์ (Rattanakosin Visual Art) ภายหลังก การทำสงคราม พระเจ้าตากสินได้กู้เอกราชแล้วทรงตั้งกรุงธนบุรี จนมีฐานะมั่นคงแล้ว สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบรมราชจักรีวงศ์ จึงได้ทรงสถาปนา กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๒๕ ฯ

โดยรวบรวมช่างมาสร้างบ้าน แปลงเมืองใหม่ โดยเรียนแบบอยุธยาในระยะแรก จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ กลับนิยมแบบจีน เพราะติดต่อก้าขายกับจีน ถึงสมัยกาลที่ ๔ มี อิทธิพลตะวันตกเข้ามา รูปแบบศิลปกรรม จึงยุ่งเหยิงขัดแย้ง ดูไม่กลมกลืนกับศิลปกรรม ที่วิวัฒนาการมาแต่เดิม คือ

๑. จิตรกรรมไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นสมัยแห่งความรุ่งเรือง เพราะมีการ สร้างวัดวาอารามกันมาก มีการวางกฎเกณฑ์ในการเขียนภาพอย่างรัดกุม ศิลปินสามารถ แสดงออกในความเป็นอัจฉริยะได้เต็มที่ เช่น

ก. สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ – ๓) จิตรกรรมยังมีลักษณะตามแบบ อยุธยาตอนปลาย จิตรกรที่มีชื่อในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ

๑. พระอาจารย์นาค วัดทองเปลง

๒. หลวงเสรีย์บริรักษ์ (ครูคงแป๊ะ) ในสมัยรัชกาลที่ ๓ .

๓. หลวงวิจิตรเจษฎา (ครูทองอยู่) ในสมัยรัชกาลที่ ๓

ข. สมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา ซึ่งเป็นยุค-สมัยที่บ้านเมืองเริ่ม มีการพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน และเปิดความสัมพันธ์ไมตรีกับ ต่างชาติมากขึ้น ฉะนั้น งานทัศนศิลป์ประจำชาติไทย จึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็น อย่างมาก ฯ

จิตรกรที่มีชื่อในสมัยรัชกาลที่ ๔ – ๕ คือ

๑. พระอาจารย์ร้ว วัดราชบูรณะ(วัดเลียบ) กรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ ๔,

๒. สมเด็จ ฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเป็นทั้งนักปราชญ์ สถาปนิก จิตรกร สมัยรัชกาลที่ ๕

๓. พระวรรณวาดจิตร (ทอง) จารุจิตร จิตรกรที่แสดงความประณีตลึงกา
ด้วยสีทอง ในสมัยรัชกาลที่ ๖,

๔. พระสรลักษณ์ลิขิต (ม่วย จันทลักษณ์) จิตรกรรัชกาลที่ ๕

๕. พระยานุศาสตร์วิจิตรกร (จันทร์ จิตรกร) ในรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗,

๖. ศ. ศิลป์ พีระศรี ศิลปินที่นำทัศนศิลป์แบบสากลเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย
อย่างแท้จริง

๗. ขุนปฎิภาคพิมาพัลลิขิต (เปล่ง ไตรปิ่น) ศิลปินที่ศึกษาอยู่ที่ประเทศตะวันตกได้
กลับมาเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ ๖,

๘. จิตรกรที่มีชื่ออื่น ๆ เช่น ขุนศักดิ์ศุภเลขา, หลวงเจนวิตรยง, เลิศ พ่วงพระเดช,
อาจารย์แดง วัดหงส์, เหม เวชกร ฯ ล ฯ

**๒. ประติมากรรมไทย แบบรัตนโกสินทร์ ยังคงมีลักษณะคล้ายอยุธยาตอนปลาย
และมีการสร้างพระพุทธรูปไม่มากนัก อาจเนื่องมาจากเพิ่งเสร็จจากสงครามก็เป็นได้
ที่พอจะจัดแบ่งตามลักษณะในสมัยของรัชกาลต่าง ๆ คือ**

สมัยรัชกาลที่ ๑, สมัยรัชกาลที่ ๒, สมัยรัชกาลที่ ๓, สมัยรัชกาลที่ ๔, สมัย
รัชกาลที่ ๕, สมัยรัชกาลที่ ๖, สมัยรัชกาลที่ ๗, สมัยรัชกาลที่ ๘, และสมัยรัชกาลที่ ๙

**๓. สถาปัตยกรรมไทย ได้วิวัฒนาการแบบรัตนโกสินทร์ โดยเริ่มจากรัชกาลที่ ๑
เป็นต้นมานั้น เพราะได้รับอิทธิพล ดังนี้**

๑. แบบรัตนโกสินทร์อิทธิพลอยุธยา ฯ

๒. แบบรัตนโกสินทร์อิทธิพลสุโขทัย

๓. แบบรัตนโกสินทร์อิทธิพลจีน

๔. แบบรัตนโกสินทร์อิทธิพลตะวันตก

๕. แบบรัตนโกสินทร์แท้ ๆ

สาเหตุการสร้างทัศนศิลป์ประจำชาติแบบรัตนโกสินทร์ ได้แก่

๑. ความเลื่อมใส ความศรัทธาพระพุทธรูปศาสนานิกายเถรวาท

๒. ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ฯ

สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ประจำชาติ แบบรัตนโกสินทร์ คือ

๑. เกี่ยวกับการจัดภาพแบบประจำชาติ และการถ่ายทอดทฤษฎีทางปัญญา

๒. จัดส่วนประกอบของความงาม คือ

ก.จิตรกรรมไทย มีรูปร่าง ท่าทาง ลวดลาย จังหวะ ลีลา การเคลื่อนไหว

นุ่มนวล มีการตัดเส้นอย่างสม่ำเสมอ ฯ

ข.ปฏิมากรรมไทย มีรูปทรง ท่าทาง สงบ เรียบง่าย ด้วยเมตตา ฯ

กล่าวได้ว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบรัตนโกสินทร์ เป็นแบบประเพณีนิยม, แบบผสมผสานจีนและตะวันตก ตลอดถึงอินเดียที่มีมาแต่เดิมด้วย

สรุปว่า

ทัศนศิลป์ประจำชาติไทย ในแต่ละยุค แต่ละสมัย รวมถึงแต่ละกลุ่ม จะมีรูปแบบร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน แต่ละสกุลช่างที่ได้พัฒนาเป็นรูปแบบเฉพาะตนที่แตกต่างกันไป ดังนั้นในการศึกษาเส้นทางการวิวัฒนาการของทัศนศิลป์ แต่ละสายสามารถทราบถึงการเชื่อมโยงทางด้านวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนได้ดี และถ้าได้ศึกษาลักษณะเด่นของทัศนศิลป์ แต่ละรุ่น แต่ละยุค แต่ละสมัย ก็จะทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องกันอย่างน่าอัศจรรย์ ฯ

ศิลปะวิจารณ์ และการวิจารณ์ทัศนศิลป์

ความหมาย คือ

๑. **การวิพากษ์** ความเข้าใจ, การเห็นแจ้ง, เชี่ยวชาญ, ชำนาญ และตระหนักในคุณค่าของศิลปกรรม และศิลปะสาขาต่าง ๆ, ความนิยม, ความซาบซึ้ง เช่น ศิลปกรรมวิพากษ์

๒. **การวิจารณ์** ให้คำตัดสินสิ่งที่เป็นศิลปกรรม หรือวรรณกรรม หรือศิลปะสาขาต่าง ๆ ว่า มีความงาม ความไพเราะคืออย่างไร หรือมีข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง เป็นคำติชม ซึ่งมักใช้เต็มคำว่า “วิพากษ์วิจารณ์”

๓. **การวิพากษ์** การพิจารณาตัดสิน

๔. **การวิจารณ์ญาณ** ปัญญาที่สามารถรู้ได้ หรือให้เหตุผลที่ถูกต้อง และต้องไม่เป็นการประจาน

การวิจารณ์หรือการวิพากษ์วิจารณ์ใช้กันทั่วไป เช่น วิจารณ์การเมือง เศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งหลาย ซึ่งมีการกำหนดกรอบ ขอบเขตอยู่ที่การวิจารณ์งานทัศนศิลป์เท่านั้น

การวิจารณ์ หมายถึง การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ บริบทของศิลปกรรมและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจในความหมาย และนำนี้ในคุณค่าของตัวงาน ตลอดจนศิลปะโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงการแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับชีวิตและสังคมด้วย

การวิจารณ์ทัศนศิลป์

ผู้วิจารณ์ ได้แก่ ประชาชนทั่วไป ศิลปิน นักวิชาการ และนักวิจารณ์
สิ่งที่ถูกวิจารณ์

๑. ผลงานศิลปะและศิลปิน

๒. ผลของการตัดสินในการประกวดทั่วไป

๓. ผลงานทางวิชาการศิลปะ สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ และอื่น ๆ

๔. เกณฑ์และค่านิยมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมไปถึงพิพิธภัณฑ์ศิลปะ สถานที่แสดง

ผลงานหรือแกลเลอรี นโยบายต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ และวัฒนธรรม เหตุการณ์ทั่ว ๆ ไปที่สัมพันธ์กับวงการ

๕. นักวิชาการศิลปะ นักวิจารณ์ศิลปะ ภัณฑรักษ์
๖. นักสะสมงานศิลปะ ผู้อุปถัมภ์ ผู้สนับสนุน
๗. สถานศึกษาศิลปะ นักศึกษาศิลปะ

ศิลปวิจารณ์ คือ

๑. การแสดงความคิดเห็น
๒. การอธิบายให้ผู้อื่นได้รับรู้
๓. การแสดงออกถึงสติปัญญา ความคิด และความรอบรู้ของผู้วิจารณ์
๔. การประเมินคุณค่า และคุณภาพของประเด็นวิจารณ์
๕. การตัดสินทั้งด้านความรู้สึก เหตุผล ความสมบูรณ์ ความถูกต้องของข้อมูล

ที่ถูกวิจารณ์

ลักษณะการวิจารณ์

๑. วิจารณ์จากประสบการณ์ตรงและทางอ้อมของผู้วิจารณ์
๒. วิจารณ์จากความเชื่อในประวัติศาสตร์ บรรพบุรุษ ขนบธรรมเนียม

ประเพณี และผู้ที่เคารพนับถือ

- ๑, การวิจารณ์ที่เกิดจากปฏิกิริยาไหวพริบ และความรู้ที่เกิดจากการหยั่งรู้

๔. การวิจารณ์โดยการนำหลักวิอนุมาณหรือนิรนัย (deductive) ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันมานาน สันนิษฐานว่า อริสโตเติล เป็นผู้ริเริ่มนำมาใช้และนำเสนอ ซึ่งมีหลักการอยู่ที่นำหลักทฤษฎี สูตร หรือ หลักการที่ได้รับการเชื่อถือมาใช้เป็นหลักในการพิจารณา วิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ของศิลปกรรม เพื่อหาผลที่ถูกต้อง หรือวิจารณ์ตามหลักวิธีอุปมาน หรืออุปนัย (inductive) เป็นวิธีสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม ทั้งบุคคล และเอกสาร หรือผลงาน เมื่อรู้ผลชัดเจนก็นับเป็นองค์ความรู้

กระบวนการและวิธีการวิจารณ์งานศิลปกรรม

๑. ตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นทั่วไป เช่น ประเภทของงาน ชื่อผลงาน ขนาดของผลงาน วัสดุ เทคนิค กลวิธี ปีที่สร้าง เป็นสมบัติของใคร

๒. วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย ทั้งกระบวนการ แบบ กรรมวิธีการสร้าง มโนคติ การใช้ทัศนศิลปธาตุ ๆ การจัดองค์ประกอบศิลป์ การแสดงออกบรรลุผลหรือไม่ รวมถึงปัญหาต่าง ๆ

๓. การตีความ การแปลความหมาย ผลกระทบที่มีต่อประเด็นต่าง ๆ เช่น องค์ความรู้ ผลทางสุนทรียศาสตร์ ปรัชญาศิลปะ ผลกระทบต่อวงการ ความถูกต้อง ๆ

๔. ขึ้นตัดสิน ประเมินผล

นักวิจารณ์ มีด้วยกันหลายแบบ เช่น

๑. แบบเชิงจักรกล (mechanism)

๒. แบบสภานิยม (contextualism)

๓. แบบเคร่งครัดระเบียบ กฎเกณฑ์เชิงวิชาการ (Organistic)

๔. แบบปกติ (Formalism)

คุณสมบัติของนักวิจารณ์ที่พึงประสงค์

๑. เป็นผู้รักและเห็นคุณค่าของงานศิลปกรรม เป็นผู้มีประสาทสัมผัสในการรับรู้ได้ดี

๒. เป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งทฤษฎีศิลปะ กระบวนการปฏิบัติงาน และความเป็นไปของวงการ

๓. สามารถวิเคราะห์ ตีความ แปลความหมาย อย่างเที่ยงธรรมในการประเมินคุณค่า มีการตัดสินใจที่ยุติธรรม เข้าใจวิธีการประเมินผล

๔. สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนสัมพันธ์กับงานศิลปะอย่างบูรณาการ

๕. เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม เข้าใจในธรรมชาติของศิลปิน และธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ แม้ว่าจะเป็นคนช่างติ ช่างชม หรือคนชอบจับผิดถูกก็ตาม หรือมีอุปนิสัยรักการแสดงออก

๖. มีความสามารถทางภาษา โดยเฉพาะการเขียนบรรยาย พรรณนา รู้ศัพท์เฉพาะที่ใช้ให้ผู้อ่านเข้าใจ ชาบซึ่ง และเห็นพ้องได้
๗. มีจิตสำนึกในลัทธิประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้
๘. เป็นคนทันสมัย มีวิสัยทัศน์ มีจินตนาการเชิงสร้างสรรค์ (creativity imagination) มีอิสระเสรีทางความคิด ฯ

จรรยาบรรณของนักวิจารณ์

๑. ต้องซื่อสัตย์ มีคุณธรรม ยุติธรรม เช่น ไม่นำเอาผลงานของคนอื่นมาอ้างว่าเป็นของตน ต้องให้เกิดริติและอ้างอิงบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่นำมาใช้
๒. ต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบในผลงานวิจารณ์ของตน
๓. เคารพศักดิ์ศรีและสิทธิของผู้ถูกวิจารณ์
๔. ปราศจากอคติ ไม่ได้เขียนขึ้น ด้วยข้อมูลเท็จหรือใส่ร้ายให้เสียหาย
๕. การวิจารณ์ต้องแสดงผลดี ผลเสียให้ชัดเจน ส่งผลดี ผลเสียต่อส่วนรวมอย่างไร ฯ

วิธีวิจารณ์ มีอยู่หลายวิธีด้วยกัน เช่น

วิธีที่ ๑.

- ก. วิจารณ์เชิงความรู้ โดยมีการแสดงความคิดเห็นที่มีหลักวิชา หรือ ทฤษฎี
- ข. วิจารณ์เชิงตรรกะว่า ด้วยเหตุผลหรือวิธีอุปมาอุปไมยเชิงเปรียบเทียบ
- ค. วิจารณ์เชิงสามัญสำนึก ใช้ความรู้สึกส่วนตัว

วิธีที่ ๒.

- ก. วิจารณ์ตามความเห็นส่วนตัว เชิงอัตนัยนิยม
- ข. วิจารณ์ตามเนื้อหาสาระ ข้อมูล เชิงปรนัยนิยม
- ค. วิจารณ์ตามหลักสุนทรียศาสตร์ ปรัชญา ศิลปะ ทฤษฎีศิลปะ
- ง. นำความรู้ต่าง ๆ มาผสมผสานเชิงบูรณาการร่วมกับประสบการณ์

วิธีที่ ๓ เป็นการวิจารณ์ประเด็นปัญหาคุณค่าและคุณภาพของผลงานศิลปะ

- ก. จิตวิจารณ์ (Impressionistic criticism) วิจารณ์ในแง่ความรู้สึก ฟังพอใจหรือไม่ ประทับใจหรือไม่

ข. อรรถวิจารณ์ (Interpretation criticism) วิจารณ์ในแง่แปลความหมายหรือการตีความ

ค. วิพากษ์วิจารณ์ (Judicial criticism) วิจารณ์ในแง่ให้คำตัดสิน
วิธีที่ ๔ การวิจารณ์ในด้านการประเมินคุณค่าและคุณภาพตามทฤษฎีคุณค่าหรือ

อรรถวิทยา (Oxiology) ของทฤษฎีความรู้ทางญาณวิทยา คือ

ก. คุณค่าภายใน (intrinsic) เป็นการวิจารณ์เกี่ยวกับผลงานโดยตรง

ข. คุณค่าภายนอก (Extrinsic) เป็นการวิจารณ์เกี่ยวกับภายนอก เช่น ผลกระทบที่มีต่อผู้ชม สังคม หรือราคาทางธุรกิจศิลป์ สถาบันการศึกษาศิลปะ องค์กรที่เกี่ยวข้อง

วิธีที่ ๕ วิจารณ์ตามลักษณะและชนิดของข้อมูล โดยนำหลักวิธีวิจัยมาประยุกต์ใช้ คือ

ก. เชิงประจักษ์ เป็นนำข้อมูลมาวิจารณ์ด้วยวิธีการใช้ตัวเลขสถิติ เพื่อประมาณคุณลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นการวิจารณ์เชิงประมาณ เช่น เจตคติ เนื้อเรื่อง เนื้อหา ที่ศิลปินนำมาใช้ (มากหรือน้อย)

ข. เชิงทฤษฎีหรือไม่ก็เชิงประจักษ์ โดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีหรือแนวคิดต่าง ๆ ไม่ใช่วิธีทางสถิติ หากใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ เป็นเชิงพรรณนาหรือบรรยาย เป็นการวิจารณ์เชิงคุณภาพหรือเชิงคุณสมบัติ

วิธีที่ ๖ เป็นการวิจารณ์ใช้ทฤษฎีเข้าไปพิสูจน์ หรืออาจสร้างทฤษฎีองค์ความรู้ใหม่ เช่น

ก. วิธีอุปนัย (inductive method) เป็นวิธีการใช้เหตุผลจากข้อเท็จจริงของข้อมูลแล้วสรุปเป็นกฎ เกณฑ์ต่าง ๆ

ข. วิธีนรนัย (deductive method) เป็นวิธีการนำทฤษฎี กฎเกณฑ์ หรือองค์ความรู้เข้าไปพิสูจน์ค้นหาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

อนึ่ง วิธีการวิจารณ์ที่น่าเสนอนั้น เป็นเพียงแนวทางเพื่อให้เกิดการวิจารณ์ที่ดี ซึ่งก็สามารถนำวิธีการวิจัยมาประยุกต์ใช้ได้ โดยมีจุดมุ่งหมายและระเบียบวิธีที่แตกต่างกันบ้างก็ตาม เช่น

๑. การวิจารณ์เชิงสำรวจ ซึ่งเป็นการแสดงทัศนะต่าง ๆ โดยอาศัยทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์, สังคมศาสตร์, และเชิงมนุษยศาสตร์ เป็นต้น

๒. การวิจารณ์แบบกระบวนการ โดยการวิจารณ์เชิงประจักษ์ ด้วยการสังเกต
สำรวจหาข้อมูลทั่วไป และการวิจารณ์เชิงวิเคราะห์ ด้วยการใช้วิธีอุปนัยหรือนิรนัย

๓. การวิจารณ์ตามกาลเวลา ซึ่งเป็นการวิจารณ์เชิงประวัติศาสตร์ การวิจารณ์เชิง
ร่วมสมัย และการวิจารณ์เชิงอนาคต

๔. การวิจารณ์ตามลักษณะข้อมูล ซึ่งเป็นการวิจารณ์เชิงประมาณ และการวิจารณ์
เชิงคุณภาพหรือคุณค่า ฯ

๕. การวิจารณ์เพื่อเป็นกรณีศึกษา โดยการนำเหตุการณ์ของวงการ ชีวิตประวัติ
ศิลป์กับผลงาน หรือสิ่งที่น่าสนใจขึ้นเป็นกรณีศึกษา

๖. การวิจารณ์จากเอกสารหรือผลงาน ด้วยการแปลความหมาย ดีความ และด้วย
วิธีการต่าง ๆ ตามนัยแห่งทฤษฎีนั้น ๆ

สิ่งสำคัญในการวิจารณ์ ซึ่งมีหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น

ก. ความเป็นจริง (truth)

ข. ข้อเท็จจริง (fact)

ค. องค์ความรู้ (body of knowledge)

ง. วิธีการที่เป็นเชิงปริมาณหรือคุณภาพ คุณค่า ที่สอดคล้อง

กับวิธีการทางวิทยาศาสตร์

จุดมุ่งหมายของการวิจารณ์ ก็เพื่อ.....

ก. แสดงความคิดเห็น ชมเชย ตีหรือชม เพื่อก่อหรือเปิดเผยสิ่งต่าง ๆ

ข. ความรู้ ความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ

ค. ให้เกิดการชื่นชม รู้คุณค่า และความเข้าใจในศิลปกรรม

ง. สร้างจินตนาการ, สร้างสรรค์ และ อนุรักษ์ศิลปกรรม

จ. ให้หลักเกณฑ์ แนวคิด การประเมินคุณค่า คุณภาพในงานศิลปกรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจารณ์

๑. เพื่อสร้างทฤษฎีหรือแนวคิดหรือวาทกรรมผู้วิจารณ์
๒. เพื่อผลประโยชน์ของวงการ ศิลปิน และงานศิลปะ
๓. เพื่อเป็นการแสดงความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์
๔. บทวิจารณ์ต้องสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้
๕. เกิดความเข้าใจถูกต้องและตรงกัน

ฯลฯ

อนึ่ง ยังมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์ที่น่าศึกษา และทำความเข้าใจอีกมากมาย

- เช่น
๑. ความสำคัญของการวิจารณ์
  ๒. ลักษณะการวิจารณ์ที่ควรเป็น
  ๓. การวิจารณ์ที่พึงประสงค์
  ๔. คุณค่าการวิจารณ์ที่พึงประสงค์
  ๕. ขั้นตอนในการวิจารณ์
  ๖. ประเด็นหรือหัวข้อในการวิจารณ์
  ๗. การวิจารณ์ตามทฤษฎีปรัชญาศิลปะ
  ๘. เอกภาพของการวิจารณ์ เป็นต้น